

WAT NU? BEPERKTE OF ALGEMEENE DIENSTPLICHT.

Onder dezen titel vond in het Januari-nummer van *De Gids* een artikel van de hand van den Heer SEYFFARDT, majoor van den generalen staf, een plaats en de Schrijver had de welwillendheid ons daarvan een afdruk te zenden met verzoek zijn studie, wat de hoofdbeginselen betreft, in *Spectator* te willen bespreken.

Ofschoon het in het algemeen niet op onzen weg ligt om artikelen, die in andere tijdschriften voorkomen, tot een onderwerp van behandeling te kiezen, zoo willen wij toch in deze gaarne een uitzondering maken, niet enkel uit deferentie voor den Schrijver, maar vooral ook uit hoofde van het groote belang en de actualiteit van het door hem behandelde onderwerp. Het is dan ook alleen aan bijzondere omstandigheden te wijten, dat wij niet eerder onze zienswijze daaromtrent kenbaar maakten.

In bedoeld artikel treedt de Heer SEYFFARDT — hij veroorlove ons hem verder korthedshalve met zijn initiaal aan te duiden — als een warm voorstander van het beginsel van algemeenen dienstplicht op en levert een schema van legervorming, waaraan dat beginsel ten grondslag ligt, en waarmede hij ons, zonder hogere uitgaven voor de levende strijdkrachten, een talrijk, voldoende geoefend leger met een behoorlijke reserve zegt te kunnen bezorgen.

Algemeene dienstplicht — een prachtige leus, waarvan wij ten volle begrijpen, dat zij in staat is de sympathie te wekken van vaderlandslievende mannen, vooral wanneer een man als S. daarvan verklaart: »Dit schoone beginsel, indien het tot daad zal zijn geworden, bevat in zich de zekerheid van Nederlands voortdurend onafhankelijk volksbestaan, want indien alle Nederlanders, die daartoe in staat zijn, mede zullen en kunnen werken ter verdediging van het vaderland, dan is er, in verband met ons voor de verdediging zoo gunstig terrein, geen macht ter wereld denkbaar, die ons ten onder kan brengen.»

Intusschen, dit zat ons S. zelf in de eerste plaats toegeven, met het beginsel alleen zijn we niet geholpen. De hoofdzaak toch — of liever de zaak, waarop alles aankomt — is, dat wij een leger moeten hebben van voldoende sterkte, goed geëncadreerd, gedisciplineerd en geoefend, en daarevens een behoorlijke reserve, van manschappen niet alleen maar ook van kaders, om te kunnen voorzien in de groote gapingen die, in geval van oorlog, al spoedig in de gelederen zullen ontstaan.

De quaestie der kosten — van hoeveel gewicht ook — mag slechts in de tweede plaats in rekening gebracht worden. Daarom betreuren wij het ook, dat bij de laatste Grondwetsherziening de leus »een maximum van weerbaarheid met een minimum van uitgaven» als 't ware de hefboom is geweest om aan het gewijzigde hoofdstuk VIII het vereischte aantal stemmen in de beide Kamers te bezorgen. Niet dat wij tegen die stelling zelve bezwaar hebben — integendeel, wij stemmen er in beginsel ten volle mede in. Maar bij het groote publiek zal ze, vreezen wij, allicht de meening hebben doen ontstaan, dat nu voortaan voor het leger minder kan — althans zeker niet meer mag uitgegeven worden, en daarmede zou men, naar onze zienswijze, bedrogen uitkomen.

Een andere zaak is — en hier ontmoeten wij S. en scharen ons gaarne aan zijne zijde — dat, als wij een goed leger hebben, aan de doode weermiddelen minder ten koste behoeft te worden gelégd. »Het zal,» zegt hij, »dan niet noodig zijn aan den wedstrijd in het aanbrenge van zeer dure dekkingen (pantseringen enz.) deel te nemen; een niet gepantserd doch weerbaar volk wordt niet ligt aangevallen, maar pantseringen zonder voldoende verdedigers bezwijken toch spoedig. Elke gulden besteed ter verbetering der levende strijdkrachten is een soliede, blijvende geldbelegging, terwijl de guldens besteed aan de doode weermiddelen, bij de steeds vooruitstrevende techniek, veelal blijken zullen te zijn belegd in onsoliede fondsen, waarvan de waarde spoedig en onverwacht zeer kan dalen, ja nagenoeg nul worden.»

Gulden woorden die, ware de juistheid er van in Nederland vroeger ingezien en daarnaar gehandeld, ons zouden gevrijwaard hebben voor het geval, waarin wij nu verkeer en nl. een groot aantal kostbare verdedigingswerken te hebben van twijfelachtige waarde; terwijl de noodige verdedigers ontbreken.

Gedane zaken echter hebben geen keer en wij willen nu maar hopen, dat onze staatslieden van de opgedane ervaring partij zullen weten te trekken en liever zullen medewerken om de levende strijdkrachten in behoorlijken staat te brengen, dan nog maar steeds te blijven voortgaan met het jaarlijks uitgeven van tonnen gouds voor die duurzame versterkingen.

Ten einde zich een oordeel te kunnen vormen over de waarde der voorstellen van S. dient dus in de eerste plaats te worden onderzocht, of het door hem voorgestane stelsel ons een deugdelijk leger zal geven nl. een

leger, waaraan de beveiliging der hoogste belangen van den Staat met vertrouwen kan worden overgelaten.

Blijkt toch, dat zulks niet het geval zou zijn, dan zou men, hoe aantrekkelijk het denkbeeld van algemeen dienstplicht ook wezen moge, verkeerd doen zijn goedkeuring er aan te hechten, omdat het ons niet kan geven, wat wij noodwendig hebben moeten.

Beginnen wij daarom met een overzicht van het door S. ontwikkelde stelsel.

Voor de sterkte van het veldleger rekent hij ruim 36.000 hoofden (ongeveer de tegenwoordige sterkte) voldoende; terwijl hij voor het bezettingsleger ongeveer 55.000 hoofden noodig acht. Beide legers wil hij streng van elkander gescheiden houden. In de bestaande organisatie zou op voet van vrede weinig verandering komen. Het veldleger blijft zooals het is: alleen wordt de sterkte iets grooter, doordien bij verschillende tactische eenheden eenige miliciens meer ingedeeld worden, en wordt het aantal treincompagnieën van 5 op 8 gebracht. De sterkte van het bezettingsleger wenscht hij evenwel in stede van op 36 compagnieën infanterie, 40 compagnieën vestingartillerie, 3 pantserfort-compagnieën en 3 (sedert op 4 gebracht) compagnieën genietroepen, zooals die tegenwoordig is, te bepalen op 80 compagnieën infanterie, 80 compagnieën vestingartillerie, 3 compagnieën pantserfort-artillerie, 8 compagnieën vesting-genietroepen met de noodige telegrafisten, 6 compagnieën trein, 1 eskadron ordonnansen en 3 compagnieën hospitaalsoldaten; terwijl hij bovendien de 2 compagnieën torpedisten en de spoorweg-compagnie ook tot het bezettingsleger rekent en eindelijk nog over de zeemilitie, die overcompleet mocht blijken voor de bemanning der marinevaartuigen, wil beschikken voor de bewaking van de rivieren, binnenwateren en inundatiën. In vreedstijd zijn van het aantal der bezettings-compagnieën infanterie, vestingartillerie, genietroepen en trein slechts de helft aanwezig. Die compagnieën worden bij mobilisatie elk in twee compagnieën gesplitst: eveneens worden de bestaande compagnieën hospitaalsoldaten en het eskadron ordonnansen in tweeën gesplitst, van welke dan de ééne helft bij het veld- en de andere helft bij het vestingleger komt.

Voor de samenstelling der kaders wordt in zeer ruime mate op de militie gerekend. Zoo tellen in het stelsel van S. bijv. de compagnieën infanterie van het veldleger en de batterijen veldartillerie slechts 1 kapitein, 1 luitenant, 3 — de batterijen 4 — sergeanten en 6 korporaals van het vaste kader, daarentegen 2 luitenants, 4 sergeanten en 8 korporaals uit de militie.

Het aantal jaarlijks in te lijven miliciens stelt S., na aftrek van de lichamelijk ongeschikten en van hen, die als kostwinner van gezinnen behooren te worden vrijgesteld, op 31.000 man, van welke hij 1000 man voor de zee-militie bestemt. Voor de landmacht blijft dus over een jaarlijksch contingent van 30.000 man. De werkelijke (?) dienstdtijd voor de militie te land wordt bepaald op 4 jaar, daarna 1 jaar in reserve en vervolgens 5 jaar ter beschik-

king als landstorm (1). De zeemilitie heeft een werkelijken (?) diensttijd van 3 jaar, blijft daarna 1 jaar in reserve en is dan verder vrij van militaire verplichtingen. De dienstplicht begint — als nu — in het jaar, waarin de dienstplichtige 20 jaar oud wordt, en eindigt dus in den regel in het jaar, waarin hij den 30 — voor den zeemilicien der 24 — jarigen leeftijd bereikt. Aan leerlingen van inrichtingen van middelbaar of hooger onderwijs, van normaalscholen en dergelijke, zoomede aan hen, die in zaken zijn en voor wie uitstel in het belang dier zaken noodig is, kan evenwel de vergunning worden verleend het begin van het vervullen van hunnen tienjarigen dienstplicht telkens voor één jaar, doch hoogstens drie jaar, uit te stellen. Ook kan bij uitzondering vergund worden het eerste oefeningsjaar met één jaar te vervroegen.

De eerste oefeningstijd duurt hoogstens 15 maanden (2) (voor de cavalerie en rijdende artillerie 2 jaar). In het derde en vierde dienstjaar worden herhalingsoefeningen gehouden van 10 tot 40 dagen naarmate van de beschikbare geldmiddelen. De reserve en de landstorm worden niet geoefend; doch de twee jongste jaren van den landstorm kunnen door de gemeente tot schutterlijken dienst verplicht worden voor het bewaren der inwendige rust.

Bij het veld- en het bezettingsleger te zamen worden ongeveer drie-vierde gedeelte der telken jare beschikbare miliciens ingedeeld. Uit het overige een vierde worden 60 compagnieën werkers gevormd ter gezamenlijke sterkte van ruim 26.500 hoofden. Bij toeneming der bevolking en dus ook van het aantal dienstplichtigen kan het aantal compagnieën werkers worden vermeerderd.

De oefening der militie wordt geregeld als volgt. Telken jare wordt 15 September de nieuwe lichting ingelijfd. Voor de onbereden wapens en diensten wordt die inlijving evenwel uitgesteld tot 15 April voor hen, die met vrucht een lagere school hebben doorloopen, voldoende kunnen exerceren met het geweer en behoorlijk in het gelid kunnen marcheeren — en tot 15 Juni voor diegenen, welke tevens geoefend schutter zijn op de korte afstanden. De miliciens voor de bereden wapens, die blijken geven van voldoende te kunnen paardrijden, komen eerst 15 April en zij, die daarenboven voldoende geoefend zijn in 't gebruik der schiet- en blanke wapens, eerst 15 Juni onder de wapenen: aan deze kan ook in den winter van hun tweede dienstjaar voor korteren of langeren tijd, al naarmate van hunne geoefendheid, verlof worden verleend. Den 15den September d. a. v. wordt de lichting (uitgezonderd bij de cavalerie en rijdende artillerie) met groot verlof gezonden behalve een klein deel, dat tot 1 December blijft om in den garnizoens- en wachtdienst te voorzien.

(1) S. spreekt soms van landstorm en soms van landweer. Blijkbaar bedoelt hij met beide uitdrukkingen hetzelfde.

(2) Zoo zegt S. In werkelijkheid echter voor de groote meerderheid slechts hoogstens één jaar, omdat S. na het eerste dienstjaar maar een *klein deel* onder de wapenen wil houden voor het verrichten van garnizoens- en wachtdienst, totdat de manschappen der nieuwe lichting tot het waarnemen dezer diensten in staat zijn.

Op die wijze rekent S., dat slechts gedurende de zomermaanden belangrijk meer miliciens onder de wapens zullen zijn dan thans; doch het zal, zegt hij, onnoodig blijken hiervoor nieuwe kazernen te bouwen, indien slechts op de meest ruime schaal vergunning wordt gegeven om buiten de kazerne te wonen.

De compagnieën werkers moeten voor het grootste gedeelte bestaan uit aardwerkers en polderjongens, verder uit houthakkers, timmerlieden, enz. De luitnantsplaatsen worden vervuld door ingenieurs, architecten en aannemers van aardwerken; terwijl het mindere kader kan bestaan uit opzichters, onderopzichters, ploegbazen en dergelijken. Enkele compagnieën worden gevormd uit personeel, dat met de behandeling van sluizen, watermolens en andere waterwerken vertrouwd is; weder andere compagnieën kunnen samengesteld worden uit ambachtslieden, die in oorlogstijd het personeel der verschillende constructie- en confectiewerkplaatsen moeten versterken en in vredetijd dienst bij de korpsen kunnen doen, waardoor het aantal vaste werklieden zeer kan worden verminderd. Eenige compagnieën kunnen ook uit kustbewoners zijn samengesteld, aan wie in oorlogs- en ten deele ook reeds in vredetijd de kustwacht kan worden opgedragen.

De compagnieën werkers kunnen gedurende de 3 eerste jaren hunner dienstplichtigheid onder de wapenen worden geroepen telkens voor hoogstens 4 maanden. Zij worden, waar werk in 's Rijks dienst te verrichten is, in kampementen vereenigd of wel in de nabijheid van het werk gelegd, ontvangen slechts een werkkiel en werkbroek benevens een uniformpet, en worden tusschen de werktijden geoefend in het marcheeren in rij en gelid, in de behandeling van het geweer en in het schieten.

Door becijfering toont S. aan, dat de uitgaven bij het door hem voorgestelde systeem, wat de levende strijdkrachten betreft, vrij wel gelijk staan met hetgeen daarvoor tegenwoordig besteed wordt. »Is echter,» zegt hij, »de algemeene dienstplicht ingevoerd, dan kunnen jaarlijks aanzienlijke sommen worden bespaard door niet deel te nemen aan den wedstrijd in het aanbrengen van doode weermiddelen, hetgeen onnoodig wordt als een weerbaar volk ter verdediging van den vaderlandschen bodem gereed staat.»

In het voorafgaande hebben wij getracht een eenigszins volledig overzicht te geven van het stelsel van S., volgens zijn eigen mededeeling enkel een schets, waarvan uitwerking in een militair tijdschrift te huis behoort. Het zal echter wel voldoende zijn om een denkbeeld te krijgen van hetgeen S. wil en wij kunnen nu overgaan tot het onderzoek van de waarde van het leger, dat zijn stelsel ons belooft.

Wat de legersterkte betreft, valt op te merken, dat deze voor de veldtroepen nagenoeg dezelfde blijft en voor de bezettingstroepen ongeveer verdubbeld wordt. De noodige sterkte der bezettingstroepen is met juistheid te bepalen, wanneer men slechts nagaat, wat voor de bezetting der verschillende liniën

en sterkten vereischt wordt. Wij willen aannemen, dat S. deze becijfering gemaakt heeft en dan zal niemand ontkennen, dat de door hem voorgestelde uitbreiding dringend noodig is. Immers, het behoeft geen nader betoog, dat het, zooals S. zegt, tot groote schade voor de verdediging zal strekken, wanneer in oorlogstijd een vermoedelijk vrij aanzienlijk deel van het veldleger als bezettingstroepen zou moeten optreden. Het benoedigde aantal bezettingstroepen moet er dan ook zijn, en een geheele scheiding van veld- en bezettingsleger komt ook ons voor een gebiedende eisch te wezen — niet het minst wegens de zeer uiteenlopende taak, die deze deelen van het geheel der levende strijdkrachten te vervullen zullen hebben, waardoor hun beider opleiding een geheel andere behoort te wezen.

Waarom echter S. de tegenwoordige sterkte van het veldleger in het algemeen voldoende acht, hadden wij gaarne toegelicht gezien. Wij voor ons zijn altijd van meening geweest, dat die sterkte zoo groot mogelijk moet zijn en alleen de geldquaestie hier de grens mag bepalen. Houdt men rekening met de eischen, die aan het veldleger gesteld zullen worden in geval van een aanval op ons land niet alleen, maar zelfs reeds bij de handhaving der neutraliteit, dan gelooven wij dat gerust mag worden aangenomen, dat eene verhooging der sterkte van het veldleger althans hoogst gewenscht zou mogen heeten. Wij voor ons zouden dan ook meenen dat de besparing op de doode weermiddelen te verkrijgen, waardoor vermoedelijk de bezettingstroepen ook kunnen ingekrompen worden, ten bate zou dienen te komen van eene vermeerdering der veldtroepen.

Zullen nu echter die veldtroepen, volgens het stelsel van S. samengesteld, althans een deugdelijk leger uitmaken? Die vraag zouden wij niet gaarne bevestigend beantwoorden. Bij de onbereden wapens en diensten (ook bij de veldartillerie?) duurt de oefeningstijd — enkel een klein deel uitgezonderd — in beginsel één jaar; bij de cavalerie en rijdende artillerie twee jaren. S. rekent echter, dat op den datum van inlijving — 15 September — vermoedelijk niet meer miliciens zullen opkomen, dan met de tegenwoordige regeling het geval is, en ruim de helft der dienstplichtigen zullen dus slechts een oefeningstijd van 5 of 3 maanden hebben (bij de cavalerie en rijdende artillerie langer, doch aan de daarbij ingedeelde miliciens kan ook in den winter van het tweede dienstjaar voor korteren of langeren tijd, al naar mate van hunne geoefendheid, verlof verleend worden).

Nu zijn de militaire eischen, waaraan de dienstplichtige moet voldoen om op vermindering van oefeningstijd aanspraak te hebben, naar onze zienswijze, uiterst gering gesteld. Voldoende exerceeren met het geweer en behoorlijk in het gelid marcheeren toch leert de recruit tegenwoordig in enkele weken en de kennis daarvan staat dus in geen deele gelijk met hetgeen geleerd kan worden gedurende een verblijf onder de wapenen van 7 maanden. Het bewijs, dat de dienstplichtige met vrucht een lagere school doorloopen heeft, kan, dunkt ons, bezwaarlijk als een compensatie beschouwd worden

voor een zoo belangrijke inkrimping van den oefeningstijd voor den infanterist — allermint evenwel voor den vestingartillerist en den genie-soldaat — evenmin voldoende kennis van paardrijden voor den veldartillerist. Deze zelfde overweging geldt voor de inkrimping van den oefeningstijd tot op 3 maanden voor hen, die bij de onbereden wapens op korte afstanden geoeffend schutter zijn en bij de bereden wapens voldoende geoeffend zijn in 't gebruik der schiet- en blanke wapens. Men kan wel beweren, dat een lange oefeningstijd niet noodig is om een bruikbaar soldaat te vormen. Wij merken dan echter op, dat de tegenwoordige oefeningstijd onzer miliciens toch al bijzonder kort is in vergelijking met andere landen en in deze bestaat voor ons geen andere toetsteen dan juist datgene, wat in die landen, welke oorlogs ondervinding hebben, in dit opzicht noodig wordt geoordeeld. En dan moeten wij zeggen, dat wij het een roekelooze handeling zouden achten, wanneer de reeds zoo korte oefeningstijd onzer militia nog verminderd werd. S. zal ons toch niet het Zwitsersche stelsel willen geven? Hij noemt het door hem ontwikkelde geen navolging van eenig stelsel uit den vreemde, maar een nationaal stelsel. Nu hebben wij voor een nationaal stelsel allen mogelijken eerbied, mits het ons goed bruikbare soldaten levert. Waar de tegenwoordige oefeningstijd evenwel door de mannen der practijk als een minimum beschouwd wordt — S. uitgezonderd — daar mag niet enkel op het gezag van S. aangenomen worden, dat het wel zooveel minder kan. S. had dit op deugdelijke gronden moeten aantonen. Hij heeft dat niet gedaan en geeft dus geen enkelen waarborg voor de juistheid van zijn oordeel. En gelooven op gezag is niet geoorloofd, waar het een zaak van zoo overwegend belang geldt als hier!

Dit alleen zou reeds voldoende zijn voor ons om ons bepaald tegen zijn voorstellen te verklaren; doch er komt meer bij. Niet alleen wil hij den oefeningstijd zoo belangrijk inkrimpen, maar bovendien aan de dienstplichtigen gedurende dien tijd nog »op de meest ruime schaal» vergunning geven om buiten de kazerne te wonen. S. schat het aantal der dienstplichtigen, die van deze vergunning gebruik zullen willen maken, op veel meer dan 21 percent. »Dit,» zegt hij, »ontlast de schatkist zeer en, hoewel bij vele militairen het begrip heerscht dat men alleen in de kazerne soldaat kan worden, zoo is naar onze meening hiervoor niet het gekazerneerd zijn noodig, doch wel eene rechtvaardige en stipte toepassing van alle middelen die den meerdere ten dienste staan om de krijgstuicht te handhaven.» Hij ziet in dezen maatregel dan ook geen bezwaar, »als men er maar streng de hand aan houdt, dat elke nalatigheid in den dienst wordt gestraft, zoo noodig met geheele of gedeeltelijke intrekking van de verleende vergunning, al dan niet gepaard met verplaatsing naar een ander garnizoen.»

Wij voor ons hebben er echter wel degelijk ernstige bedenking tegen. Wij komen er rond voor uit, dat het gekazerneerd zijn, volgens onze overtuiging, noodzakelijk is om de dienstplichtigen tot goede soldaten te maken. Alleen

daardoor zullen zij die voortdurende lijdelijke gehoorzaamheid aan den wil hunner meerderen, die orde en stiptheid en vooral ook die tucht onder alle omstandigheden leeren, welke te zamen de onmisbare militaire discipline uitmaken. Waren alle menschen volmaakt, dan zou het kazerneleven niet noodig zijn om soldaten te vormen. Het ware dan voldoende aan de dienstplichtigen te onderwijzen, wat zij hiervoor kennen moeten. Maar waren alle menschen volmaakt, dan zouden ook wel geen legers noodig zijn, omdat dan vermoedelijk geen oorlogen zouden worden gevoerd. Doch het kazerneleven kan om nog een andere reden voor den dienstplichtige niet gemist worden. Alleen door dat voortdurend samenzijn met elkander kan de kameraadschap onder gelijken, kan de genegenheid van den meerdere voor den mindere en de liefde en trouw van den mindere voor den meerdere gekweekt en ontwikkeld worden, zonder welke een goed leger onbestaanbaar is.

Als de kazerneering voor de vorming van den soldaat niet bepaald een vereischte ware, dan mag het toch wel vreemd heeten, dat geen der groote machten, die den oorlog bij ervaring kennen, ooit nog op het denkbeeld gekomen is, om ter vermindering van de zware lasten, die de uitbreiding der legers tegenwoordig op de schatkist legt, aan zijn soldaten te vergunnen om buiten de kazerne te wonen. Dit geschiedt evenwel nergens. Dat stipt handhaven der krijgstucht, dat streng de hand er aan houden, dat elke nalatigheid in dienst wordt gestraft — het zijn alles schoone theoriën, die echter in de practijk jammerlijk zullen falen. Als de soldaat 's morgens weinig opgewektheid heeft bij de oefening, wie zal uitmaken of dit een gevolg is van ongesteldheid dan wel daarvan, dat hij geen behoorlijke nachtrust heeft genoten? Hoe zal men zich overtuigen, dat hij goed gevoed wordt? Wie kan verwachten, dat hij, die van de militaire oefeningen in zijn vaak niet opwekkenden huiselijken kring terugkeert, waar hij genoodzaakt is te denken en te werken voor de zijnen, dit niet als hoofd- en den dienst als bijzaak beschouwt?

Ziedaar enkele vragen, die gewis nog met verschillende andere te vermeerderen zouden zijn, ook vooral wat betreft de mogelijkheid tot het handhaven der krijgstucht in verschillende omstandigheden. Nog hebben wij hier buiten rekening gelaten de meerdere gelegenheid, die jongelieden van 20 jaren op deze wijze hebben om zich aan uitspattingen te buiten te gaan. Die kosthuizen en logeerhuizen voor miliciens, welke S. in zijn verbeelding reeds ziet ontstaan in de garnizoensplaatsen, zouden, vreezen wij, gevaren medebrengen, aan welke weldenkende ouders hunne kinderen niet gaarne zullen blootgesteld zien. Neen, wij houden ons overtuigd dat die ouders dan, zelfs »bij den bekenden afkeer, dien de burgerij van het kazerneleven koestert,» verreweg de kazerne zullen verkiezen, waar de soldaat des avonds op een bepaalden tijd en in behoorlijken staat binnen zijn moet, en waar ook gedurende den nacht een goede orde gehandhaafd wordt.

Ontegenzeggelijk zijn aan het kazerneleven bezwaren verbonden; maar het heeft toch ook zijne goede zijden. Die goede zijden in het licht te stellen is voor hen, die doordrongen zijn van de noodzakelijkheid er van voor den soldaat, niet alleen plicht, doch tevens ook in ons oog een dankbare taak. Immers, wij houden ons overtuigd, dat de afkeer der burgerij van het kazerneleven in hoofdzaak voortspuit uit onbekendheid met de tegenwoordige kazernes en hare bewoners. Maar dit daargelaten. Wij voor ons achten verplichte kazerneering voor de militaire vorming van den dienstplichtige te meer onmisbaar, naarmate de oefeningstijd korter is en dus meer met den beschikbaren tijd zal moeten gewoekerd worden. Alleen met enkele uitzonderingen op den regel zouden wij vrede kunnen hebben en dit wel alleen om op die wijze den persoonlijken dienst als grondslag der legervorming te kunnen verkrijgen.

Voor de groote meerderheid der dienstplichtigen biedt de kazerne aan materieel welzijn veel meer, dan zij ooit gekend hebben: ruime en des winters verwarmde woon-, slaap- en reinigingslocalen, goede ligging, een behoorlijke voeding, gelegenheid voor onderwijs en localiteit voor fatsoenlijke ontspanning en gezellig verkeer, waar voor weinig geld goede eet- en drinkwaren te verkrijgen zijn. Door den persoonlijken dienst zullen echter ook jongelieden dienstplichtig worden, die het van jeugd af aan beter gewoon geweest zijn, en voor dezen zal het zonder twijfel niet gemakkelijk zijn zich in de voor hen ongewone toestanden te schikken. Aan dezulken nu, wanneer zij door een examen bewijzen geven van een zekeren graad van intellectueele ontwikkeling en kennis, te vergunnen om bij goed gedrag en dienstijver buiten de kazerne te wonen, heeft in ons oog niet zoo overwegend bezwaar. In de eerste plaats zal die vergunning zich dan slechts tot enkelen bepalen, van welke men bovendien mag verwachten dat zij door hun meerdere intellectueele ontwikkeling de noodzakelijkheid der vorenbedoelde militaire eigenschappen beter zullen beseffen en zich die eigenschappen daardoor gemakkelijker zullen eigen maken. Het voorrecht, dat hun zodoende boven anderen gegeven wordt, vindt zijn rechtvaardiging hierin, dat zij in ruil daarmede ook meerdere diensten aan het leger zullen bewijzen. Uit hen toch moeten de aanstaande reserve-officieren getrokken worden.

Doch wij zullen ons in deze quaestie niet verder verdiepen. Zij is niet nieuw, maar werd reeds in 1873 in het wetsontwerp *Van Stirum* belichaamd. Alleen was het noodig er met een kort woord op terug te komen met het oog op de voorstellen van S. Wij herhalen echter, dat wij het buiten de kazerne wonen voor de vorming van den soldaat steeds als een nadeel beschouwen en dus binnen de engst mogelijke grenzen beperkt zouden wenschen te zien door het stellen van hooge eischen om die vergunning te verkrijgen.

Een leger evenwel, waar de vergunning om buiten de kazerne te wonen op de meest ruime schaal wordt toegepast, zal ons, wij zijn hiervan innig overtuigd, niet anders dan zeer middelmatige en weinig vertrouwbare soldaten

kunnen geven, omdat zij, wat militaire eigenschappen betreft, onvermijdelijk op een laag peil zullen staan.

Belooft ons dus het stelsel van S. weinig deugdelijke soldaten dan, zou men denken, zal hij waarschijnlijk aan dit bezwaar te gemoet trachten te komen door uitmuntende kaders. Dit is echter in ons oog geenszins het geval. De vaste kaders wenscht hij sterkt ingekrompen en voor een groot gedeelte door militiekader vervangen te zien. Wij gaven de betreffende cijfers reeds aan voor de compagnieën infanterie en de batterijen veld-artillerie van het veldleger; voor de eskadrons hussaren, de batterijen rijdende artillerie, de compagnieën genietroepen, pontonniers enz. is de verhouding ongeveer dezelfde. Alleen de eskadrons hebben 2 luitenants van het vaste kader; het eskadron ordonnansen heeft echter geen ritmeester. Met deze ruime toevoeging van militiekader grootendeels in vervanging van vast kader kunnen wij ons in geen deele vereenigen. Wel zijn wij van meening, dat bij invoering van den persoonlijken dienstplicht, wanneer meer intellectueel ontwikkelde elementen in de gelederen zullen komen, een deel van het vaste kader door militiekader vervangen zou kunnen worden, evenwel slechts in zeer bescheiden mate. In hoofdzaak zal, meenen wij, op militiekader alleen mogen gerekend worden voor aanvulling in oorlogstijd — als reservekader dus. Hoe S. zich voorstelt met zijn geringe hoeveelheid vast kader de dienstplichtigen behoorlijk te oefenen, is ons een raadsel. Ons dunkt dat voorstellen, als door hem in dit opzicht gedaan worden, alleen kunnen uitgaan van iemand, die niet bekend is met den troep en met de vele eischen, die tegenwoordig de opleiding van den soldaat stelt. Hoe moet de dienst geregeld worden, wanneer per compagnie en per batterij slechts één luitenant, wij zeggen niet beschikbaar maar organiek aanwezig is? Wij doen die vraag met vertrouwen aan de officieren, die in de gelederen dienen, en houden ons overtuigd, dat het antwoord zal luiden: »wij weten 't niet?" Dit geldt trouwens evenzeer de oefening der compagnieën, eskadrons en batterijen voor wat betreft de verschillende tijdstippen van opkomst der dienstplichtigen. Deze zal dientengevolge eveneens aan ernstige bezwaren onderhevig zijn en wij gelooven niet, dat de compagnieën enz. van S. ook met de grootst denkbare inspanning der kaders en het doelmatigst gebruik van den beschikbaren tijd zullen kunnen voldoen aan de meest gematigde eischen van eenheid van handelen, van samenhang en onderling verband, die daaraan gesteld zullen moeten worden. Immers een gedeelte der dienstplichtigen komt slechts gedurende de 3 zomermaanden op, zijn militieluitenants behoeven als zoodanig slechts gedurende 3, zijn militie-sergeanten slechts 2 maanden dienst te doen. Al de gezamenlijke oefeningen, vooral die in bataljonsverband en in hoogere verbanden, zullen dus enkel in die 3 maanden kunnen plaats grijpen, willen zij iets beteekenen. Hierbij komen dan nog de manoeuvres. Wat is van zulk een opleiding te verwachten? Onzes inziens bitter weinig!

De bezettingstroepen zijn eenigszins ruimer met vast kader bedacht. Hier-tegenover staat evenwel, dat de bezettingscompagnieën in oorlogstijd in tweeën gesplitst worden. Houdt men daarmede rekening, dan blijkt dat zij alsdan nog minder vast kader zullen hebben dan de veldtroepen. Bovendien wordt in oorlogstijd de helft der vestingtroepen door reserve-kapiteins ge-commandeerd »te verkrijgen uit kapiteins van het leger, die volgens een nieuwe pensioenwet den dienst betrekkelijk vroeg met pensioen verlaten onder gehoudenheid van bijv. 5 jaar in reserve te blijven.» Wij gelooven niet, dat de verwachtingen, die S. van dezen maatregel koestert, verwezenlijkt zullen worden. Een wijziging der pensioenwet in den door S. aangeduiden zin achten wij zeer noodig. Ook met het denkbeeld eene klasse van reserve-officieren te scheppen — trouwens niet nieuw — kunnen wij ons zeer goed vereenigen, mits op die officieren ook enkel gerekend worde als op een reserve, d. w. z. tot aanvulling van verliezen. Hun echter eene bepaalde functie op te dragen voor oorlogstijd, die dus, als zij er niet zijn onvervuld blijft, achten wij zeer verkeerd. Voor zijn organisatie heeft S. 105 reserve-kapiteins noodig. Om die te verkrijgen, zullen er dus jaarlijks minstens 25 à 30 kapiteins den dienst moeten verlaten, die fysiek en intellectueel in staat zijn en blijven om nog gedurende 5 jaren hunnen dienst naar behooren te verrichten en die genoegzamen ijver hebben om zich gedurende al dien tijd op de hoogte te houden van de militaire wetenschap — in den tegenwoordigen tijd waarlijk geen gemakkelijke taak — zoodat zij elk oogenblik de belangrijke functie van compagniescommandant in zeer moeilijke omstandigheden op zich kunnen nemen. Zulke officieren verlaten den dienst niet dan bij hooge uitzondering. Een organisatie, die voor de helft der compagniescommandanten, welke bij de bezettingstroepen noodig zijn, op reserve-kapiteins rekt, is enkel daardoor in ons oog reeds veroordeeld.

Of overigens het militiekader, waarmede S. ons wil begiftigen, voor het geval van oorlog op de hoogte zijner taak zal zijn, is een van die vraagpunten, zooals zijn organisatie er maar al te veel biedt. Omtrent de opleiding van dat kader zegt hij het volgende. »Zij die een graad bij het militiekader willen bekleeden, geven zulks op bij hunne indiensttreding (waarom is dat noodig?). Hij die militie-luitenant wenscht te worden, moet na het einde van zijn eersten oefeningstijd (vermoedelijk niet meer dan 3 maanden) den graad van militie-sergeant verkregen hebben en in zijn tweeden dienstjaar gedurende den zomer minstens drie maanden als militie-luitenant dienst doen. Gedurende den daartusschen liggenden wintertijd zal hij zooveel mogelijk in de gelegenheid worden gesteld zich theoretisch te bekwamen, evenals zulks nu reeds voor het kader der schutterijen geschiedt. Om militie-sergeant te worden moet aan het einde van den eersten oefeningstijd de graad van militie-korporaal zijn verkregen, eveneens in den volgenden winter theoretisch onderwijs worden genoten en in het tweede dienstjaar gedurende den zomer minstens twee maanden als militie-sergeant dienst worden gedaan. De militie-luitnants

en militie-sergeanten zijn desverkiezende daardoor ontheven van de herhalings-oefening in hun derde dienstjaar."

Met die opleiding zouden wij desnoods vrede kunnen hebben, wanneer het kader geheel uit beroepsofficieren en onderofficieren bestond en het militiekader dus alleen als een reserve te beschouwen ware. Om evenwel een zeer groot gedeelte van het vaste kader door zulke elementen te willen vervangen — dit achten wij een noodlottig denkbeeld. Het gehalte van het kader zou er zeer door verminderen — de oefening van de dienstplichtigen zoowel als de eenheid en het verband in den troep er ernstig door bedreigd worden.

Natuurlijk zijn er onder de voorstellen van S. ook, die toejuiching verdienen, zooals de reserve, die in zijn stelsel beschikbaar is voor aanvulling, de indeeling van den landstorm, die nu natuurlijk geheel uit geoefenden bestaat, in compagnieën, batterijen en eskadrons, overeenkomende met de gelijksoortige afdeelingen van het leger, strenge afscheiding van veld- en bezettingstroepen en de formatie van compagnieën werkers. Nieuw zijn deze denkbeelden wel niet; maar dit doet minder ter zake.

Ook hier echter rijzen weer vragen, zooals wat verwacht mag worden van die landstorm-afdeelingen, geheel bestaande uit kaders en manschappen die, als zij bij den landstorm komen, reeds in geen jaar meer geoefend zijn en later ook niet meer geoefend worden. Onzes bedunkens mag daarop niet anders worden gerekend dan als op een reserve tot aanvulling van verliezen in het leger en maakt S. zich een illusie, wanneer hij daaruit ook zoo noodig nieuwe tactische eenheden — althans bruikbare — wil vormen.

Wat betreft de oefeningen der werkers willen wij alleen de vraag stellen, of deze categorie in vergelijking met de overige dienstplichtigen niet zwaar belast wordt, wanneer men ze, zooals S. wil, gedurende de drie eerste jaren van hunnen dienstdtijd telken jare hoogstens voor 4 maanden in den regel in den zomer in kampementen vereenigt of in de nabijheid van het door hen in 's Rijks dienst te verrichten werk vereenigt?

Een zeer zwak punt der organisatie van S. achten wij nog het ontbreken van depots in tijd van vrede — uitgezonderd een depot-eskadron per regiment cavalerie. S. wil de depots der andere wapens in oorlogstijd vormen door de reserve (de dienstplichtigen, die in hun vijfde dienstjaar zijn); »de bij de staven der regimenten en bataljons in te deelen officieren voor speciale diensten gaan bij die depots over, welke overigens hun eigen militiekader vanzelf medebrengen."

Wij daarentegen achten het bestaan van depots reeds in vreedestijd voor onze toestanden een vereischte. Met onze geringe legersterkte zullen wij in het begin van een oorlog niets kunnen achterhouden en worden nu de groote gapingen die, blijkens de ervaring, vooral gedurende de eerste dagen in de geleerden ontstaan, aangevuld met manschappen, die veel van hetgeen zij vroeger geleerd hebben, reeds weder vergeten zijn, dan is dat reeds een

groot bezwaar. Doch er is meer. Bij die depots moeten en manschappen en militiekader voortdurend flink geoefend worden, ten einde goed bruikbare aanvulling aan het strijdende leger te kunnen verschaffen. Hiervoor zijn goede officieren en deugdelijke instructeurs noodig; maar deze zal men niet vinden onder het militiekader, dat, volgens S. denkbeelden, in den regel in het derde en zeker in het vierde dienstjaar geen oefeningen meer bijgewoond heeft. Wij hebben het altijd betreurd, dat men in ons leger de depots voor vreedestijd heeft doen vervallen en verwachten van de oprichting van depots, als het leger gemobiliseerd wordt, niet veel goeds. Maar toch zullen deze met de bestaande organisatie nog meer kunnen presteeren, dan de depots van S., omdat men in geval van mobilisatie een deel van het vaste kader der veldbataljons daarbij kan doen overgaan en dit door militiekader kan vervangen. De oudere onderofficieren en korporaals, in den regel minder geschikt voor den dienst te velde, maar meestal goede instructeurs, vinden hier een geschikten werkkring. Dit is evenwel in de organisatie van S., waar het vaste kader zoo zeer wordt ingekrompen, niet doenlijk. We beklagen de officieren voor speciale diensten, welke bestemd zijn om aan het hoofd der depots van S. te staan, en gelooven, dat het bij die depots ook met den besten wil en de meeste inspanning van hunne zijde, althans in den eersten tijd, wanneer 't er het meest op aan komt, een jammerlijke warboel zal zijn.

S. noemt zijn stelsel een nationaal stelsel in overeenstemming met onze toestanden, dat ons een macht zal geven waarmede zeer te rekenen valt en die men liever niet tot vijand zal hebben. Wij voor ons zijn overtuigd, dat zijn stelsel ons zal geven een legermacht, bestaande uit weinig geoefende en onvoldoend gedisciplineerde soldaten — een macht, die weinig deugdelijke kaders heeft en waaraan de zoo noodige eenheid en samenhang ontbreekt.

De indruk, dien de voorstellen van S. reeds dadelijk op ons gemaakt hebben en die na aandachtige overweging steeds sterker werd, is, dat hij zich tot taak gesteld heeft de oplossing van het probleem, hoe bij ons algemeenen dienstplicht in te voeren zoodanig dat een, volgens hem, voldoende legersterkte verkregen wordt zonder verhooging van de oorlogsbegroting.

Bedriegen wij ons echter niet, dan loopen zijn becijferingen groot gevaar om in de practijk te falen. Wat bijv. te zeggen van zijn voorstel om alle militaire scholen en hoofdcursussen (uitgezonderd voorloopig de militaire school te Haarlem) en alle inrichtingen, die kadervorming ten doel hebben, behalve die bij de korpsen, op te heffen? Wel zal, als het aantal beroeps-luitenants zoo sterk wordt verminderd, als hij dit wil, en het vaste kader eveneens zeer beperkt wordt, de aanvoer minder kunnen zijn, dan die nu moet wezen. Maar men verlieze niet uit het oog, dat ons korps officieren in de laatste tijden nooit voltallig geweest is en dat wij jaren lang gezocht hebben onder een nijpenden kadernood. Wat den kadernood aangaat, is

tegenwoordig bepaald verbetering te constateeren; maar de vraag is of het zoo blijven zou, als S. plannen tot uitvoering zouden komen. Waar de beroepskaders zooveel kleiner worden, mogen zij waarlijk wel steeds voltallig wezen en uit voortreffelijke elementen bestaan. Wij zouden de voorgestelde opheffing vooral van alle inrichtingen, die kadervorming ten doel hebben, met uitzondering van die bij de korpsen, een zeer gewaagde proefneming achten. Buitendien, zullen er geen inrichtingen noodig zijn voor de opleiding van officieren en kader uit de militie? Bij de taak, die S. aan het militiekader toedenkt, zullen aan dit kader geheel andere eischen dienen te worden gesteld als tegenwoordig. En de kleine vaste kaders der compagnieën, batterijen, enz., die toch reeds de handen vol zullen hebben met de opleiding der miliciens, zal men niet daarenboven nog kunnen belasten met de opleiding van militie-kader, dat aan zooveel zwaardere eischen zal moeten voldoen en, zoodra het gevormd (?) is, met onbepaald verlof vertrekt om telkens weder door nieuw te worden vervangen.

Wij wijzen er hier ook nog op, dat S. voor herhalingsoefeningen in het 3de en 4de jaar slechts 10 tot 40 dagen bestemt; »het getal dagen binnen deze grenzen zoo groot mogelijk te nemen in verband met de beschikbare geldmiddelen.»

Nu weet toch ieder, die wel eens met de oefening van miliciens belast geweest is, welke voor herhalingsoefeningen onder de wapens komen, dat een oefeningstijd van 10 dagen weinig of niets kan beteekenen. Wat mogelijk alleen S. stelsel nog eenigermate zou kunnen redden, ware, dat zijn dienstplichtigen elk jaar voor een geruimen tijd ter oefening werden in dienst geroepen. Men behoeft echter geen pessimist te zijn om aan te nemen dat, met de door S. in dit opzicht voorgestelde bepalingen, die oefeningstijd als regel meer tot het vastgestelde minimum dan tot het maximum zou naderen.

Doch laat ons aannemen, dat de uitgaven in het stelsel van S., wat de levende strijdkrachten aangaat, »vrij wel gelijk staan» met die daarvoor tegenwoordig uitgetrokken. Is het dan juist, wanneer hij beweert dat, als algemeene dienstplicht ingevoerd is, jaarlijks aanzienlijke sommen bespaard kunnen worden op de doode weermiddelen? Die sommen kunnen, meenen wij, bij elk stelsel zelfs bij het tegenwoordige even goed bespaard worden. De levende strijdkrachten zouden er wel bij varen. Al de versterkingen toch eischen hunne bezetting en hierdoor wordt het leger verzwakt. Wij althans zouden het een zegen vinden, als er wat minder bezet moest worden in oorlogstijd, en dit kan, als het leger maar deugdelijk en betrouwbaar is, onverschillig of het berust op het beginsel van algemeenen dienstplicht dan wel op een ander beginsel.

Zulk een leger beloven ons evenwel de voorstellen van S. niet. Zijn levende strijdkrachten zullen wezen onvoldoende geoefend en gedisciplineerd en niet van deugdelijke kaders voorzien, en door uitbreiding der doode weermiddelen zal men moeten trachten te gemoet te komen aan het gebrekkig

gehalte dier levende strijdkrachten. Zijn stelsel is een onvoldoende en dus zeker — hoe goedkoop ook — een te duur stelsel.

In het vorenstaande hebben wij onbewimpeld ons gevoelen medegedeeld aangaande S. plannen van legervorming. Wij deden dit èn omdat wij weten, dat S. vóór alles het goede wil en ons derhalve een vrijmoedig oordeel niet ten kwade zal duiden, èn omdat S. een man is, wiens naam terecht gezag heeft in de militaire wereld. Te meer nu hij gekozen is tot lid van de Tweede Kamer en zijn woorden dus ook een onmiddellijken invloed zullen uitoefenen op de regeling der landsdefensie, was het voor ons plicht te zeggen, dat zijn plannen onze sympathie niet hebben, dat wij de verwezenlijking er van verderfelijik zouden achten voor 's lands belang.

Wij betreuren het te meer, dat ons oordeel omtrent de voorstellen van S. niet gunstiger zijn kan, omdat die voorstellen zooveel verleidelijks moeten hebben voor niet-deskundigen. Het op zichzelf rechtvaardig en schoon beginsel van algemeenen dienstplicht, een weerbaar volk, zeer korte oefeningstijd, wonen der dienstplichtigen buiten de kazerne — wie zou zich daarmede niet kunnen vereenigen, als wij er een deugdelijk leger door konden verkrijgen. Dit laatste evenwel is het doel, dat met de wet der toekomst op den militairen dienstplicht bereikt moet worden. En, wij zeiden het bij vroegere gelegenheden reeds, en aarzelen niet het nu te herhalen, wordt dit doel niet bereikt, dan is zelfs de minst drukkende legerwet nog te zwaar. Wil men het land werkelijk verdedigen, als het aangevallen wordt, dan moet men zorgen over de hiertoe vereischte middelen te beschikken. Anders zou 't niet alleen goedkooper maar ook verkieslijker zijn om van de verdediging af te zien.

Toen onlangs het Noorden van Duitschland op een vreeselijke wijze door het water geteisterd werd tengevolge van ijsgang en dijkbreuken, wees men in dat land op onze dijken en bracht hulde aan de Nederlanders, welke door hunne doelmatige weermiddelen tegen die natuurkracht hun land voor dien gevreesden vijand wisten te beveiligen. Slechte of onvoldoende dijken — dit staat vast — zijn gevaarlijker dan geen dijken, omdat zij een zekerheid voorspiegelen die, in geval van nood, blijkt niet te bestaan.

Moge de wet tot regeling van de levende strijdkrachten, die door alle ware vaderlanders met verlangen te gemoet gezien wordt, niet blijken een slechte of onvoldoende dijk te zijn tegen een vijandelijke overstroming; maar ook eenmaal door den vreemdeling even volmondig erkend worden, dat zij de onafhankelijkheid van Nederland duurzaam verzekert! Hiertoe is echter, naar onze innige overtuiging, een andere wet noodig dan die, waarvan de heer S. in *De Gids* een schema heeft geleverd.

OPMERKINGEN BETREFFENDE ONZE VESTINGARTILLERIE.

(Vervolg van N°. 6, bladz. 366.)

Worpgeschut te velde bij andere Mogendheden.

Na voor het veldgeschut het medevoeren der halve lading te hebben aanbevolen, erkent LEYDHECKER het onvoldoende van dien maatregel voor tal van opdrachten en wenscht hij naast bedoeld *palliatief* een keuze te doen tusschen het korte kanon en den mortier, opdat meerdere batterijen, daarmee bewapend in het korpsverband optredende, aan de bezwaren van het boogschot uit het veldgeschut, die hij ook niet geheel over het hoofd ziet, te gemoet komen.

De mogendheden, die zich in bedoelde richting het meest ontwikkeld hebben, zijn Rusland met zijn pivotmortieren van 15 en 10 cM. en Zwitserland met zijn houwitser van 12 cM. Beide worden aan een onderzoek onderworpen.

Rusland heeft in beginsel aangenomen den *Krupp*-mortier te velde mede te voeren, en schijnt, hoewel in strijd met het gevoelen van een deel der Commissie van proefneming, aan het kaliber van 15 cM. boven 10 cM. de voorkeur te hebben gegeven. Die tegenstand uitte zich onder andere door een mededeeling waaruit bleek dat om $\frac{3}{4}$ der bezetting van vijf schansen buiten gevecht te stellen, 135 munitie-wagens, elk met 30 granaten van 15 cM. noodig waren geweest. Er was echter niet met granaatkartetsen geschoten. Bovendien werd op de onvoldoende dracht van den mortier, hoogstens 2500 M. gewezen, zonder dat er bijgevoegd werd dat de 10 cM. mortier in dit opzicht daarbij zeker ten achteren staat. De volgende uitkomsten van proeven worden door den Schrijver medegedeeld.

De granaatkartets van 15 cM. kan op 1600 M. reeds een invalshoek van bijna 45° hebben; voor den tophoek van den spreidingskegel 30° aannemende, vallen de steilst inslaande scherven onder 60° in.

De schietproeven van 1882—1884 tegen een schans met een compagnie bezetting, door schijven voorgesteld, gaven de volgende uitkomsten, waaraan

die van het worpvuur met granaatkartetsen echter ontbreken of althans niet gedetailleerd zijn aangegeven.

Kaliber.	Afstand in M.	Aantal en soort van projectielen.	Aantal getroffen schijven.	Verbruikt voor een getroffen man.	
				KG. ijzer.	KG. buskruit.
10 cM. mortier.	2027	100 G.	16	77	4,7
15 » »	2027	100 G.	69	48	3,6
10 » »	2625	50 G.	8	76	6,0

Kaliber.	Afstand in M.	Aantal en soort van projectielen.	Van de schijven getroffen.			Verhouding der grondverplaatsing op 50 KG. ijzer.
			Van 244.	Op 50 KG. ijzer.	Op 50 KG. buskruit.	
9 cM. kanon.	Niet opgegeven.	108 G. en GKT.	30	2,25	9	0,9
10 » »		144 G. en GKT.	40	1,2	6,3	1,0
15 » mortier.		40 G.	19	1,2	7,5	9,9
9 » kanon.		72 G. en GKT.	7	0,5	2,5	0,7
10 » »		40 G.	7	0,4	2,5	2,4

Kaliber.	Afstand in M.	Aantal en soort van projectielen.	Aantal en soort der schijven.	Getroffen schijven.	
				Totaal.	Per schot.
10 cM. kanon.	1600	18 G.	59 st.	7 st.	0,25 st.
9 » »	»	18 G.	59 z.	—	—
10 » »	»	18 GKT.	»	5 st.	0,14 st.
9 » »	»	18 GKT.	»	6 z.	0,16 z.
15 » mortier.	»	20 G.	»	? st.	? st.
				5 z.	0,25 z.
10 » »	»	20 G.	»	? st.	? st.
				5 z.	0,25 z.

Om in de ingezonken normaalbatterij een man buiten gevecht te stellen, zijn bij 12 cM. L. A. op de afstanden van 1300 en 2600 M. respectievelijk 18 en 25 G. noodig. Op beide afstanden vereischt de mortier daarvoor 10 granaten, terwijl de werking van het granaatkartetsvuur op het personeel in een dergelijke batterij op 2400 M., zich bij 12 cM. L. A. en 15 cM. mortier verhoudt als 1 : 3.

De tegenstand, dien de mortier ondervindt, en de weinige kracht waarmee die bewapening wordt uitgevoerd, pleiten niet in het voordeel daarvan.

Zwitserland daarentegen heeft zijn 12 cM. mortier of beter gezegd zijn 12 cM. houwitser, na meerdere proeven, definitief aangenomen. De vuurmond weegt 630, de affuit 600 en de bedding 150 KG., met den voorwagen worden 15 schoten meegevoerd. De lengte van den vuurmond is $1\frac{1}{2}$ M. of $12\frac{1}{2}$ kaliber, zijn ladingen bedragen 300, 450, 600, 750 en 900 G. waarbij aan het projectiel, 18 KG. wegende, een aanvankelijke snelheid van resp. 110, 145, 175, 205 en 285 M. wordt gegeven, ten gevolge waarvan maximum schootsverheden van 1150, 1700, 2550, 3300 en 4600 M. te bereiken zijn.

De LS_{50} bedraagt ongeveer $\frac{1}{100}$, de BS_{50} $\frac{1}{300}$ van den afstand.

De granaatkartets weegt even zwaar als de granaat, heeft de springlading in een kamer op den bodem en bevat 400 kogels van hard lood, $12\frac{1}{2}$ G. wegende, en met colophonium vastgezet. De buis, in den kop van het projectiel geplaatst, is van dubbele werking.

Op 2000 M. werd met 750 G. lading tegen een sectie ingegraven veldartillerie gevuld, met een elevatie van 15° . De uitwerking der 16 granaatkartetsen was zeer aanzienlijk; in de schijven, de bediening voorstellende, (de voorwagens waren niet opgesteld) bevonden zich 190 treffers, waarvan 63 in het hoofd; toch waren ook schijven, het dichtst bij de borstwering, in het onderste derde gedeelte getroffen.

Het tweede doel was een belegeringsbatterij op 2500 M., de lading bedroeg 900 G., de elevatie 15° . De borstwering was 0,8 M. hooger dan de bediening, de schijven het dichtst bij de borstwering staande, waren op 1 M. daarvan verwijderd, zoodat ze een invalshoek van 40° noodig hadden. De verst verwijderde schijven waren voor hun geheele hoogte tegen 8° , voor het voeteinde tegen 25° gedekt.

Met 20 granaatkartetsen werden van 26 opgestelde schijven (waarvan 8 nabij de borstwering) 20 (5 bij de borstwering) met een totaal van 88 treffers geraakt. Per schot had men alzoo 4,4, per 50 KG. ijzer 12,2 treffers.

Niettegenstaande het schijvenhout 3 cM. dik was, waren er zeer weinig matte treffers, die trouwens niet zijn meegerekend.

Deze vuurmond komt den Schrijver voor het kanon te moeten worden bestemd, om, in batterijen vereenigd, aan de legers te worden toegevoegd.

Aangaande de wijze waarop indeeling en organisatie geregeld worden, zullen we hem niet verder volgen.

De acces-vuurmond in onze liniën.

De Stelling van Amsterdam, hoewel nog niet afgewerkt, geraakt door de aanwezige zandophoogingen allengs in een voorbereikten toestand van gevechtvaardigheid. Een bewapening, al dan niet voorloopig, zal er het

gevolg van wezen; het daarvoor benoodigde materieel moet grootendeels worden aangeschaft.

Die bewapening zal zoowel voor de vaste positiën als daarbuiten bestaan uit positiegeschut voor direct en indirect vuur bestemd (lange kanonnen met bestreken baan alsmede korte kanonnen of getrokken mortieren) en uit geschut bestemd ter bestrijking der accessen. Bovendien, uit flankgeschut voor sommige vaste positiën.

De omstandigheid dat de werken vooralsnog onvoltooid blijven, geeft den artillerist meer vrijheid bij de indeeling van het geschut, zoowel in als buiten de forten. Tot een bewapening der stelling met afzonderlijk daarvoor te vervaardigen of te bestemmen vuurmonden zal het voornemen wel niet bestaan, herziening der overige armeerings dan ook het gevolg wezen.

De behoefte aan een acces-vuurmond, voor de Amsterdamsche stelling ongetwijfeld het grootst, zal zich dus ook in de overige liniën doen gevoelen.

De toestand aldaar is ten opzichte der te bestrijken accessen als volgt: kanonnen van 12 cM. K. A., 8 cM. Br. op verhoogde en veldafuit alsmede enkele van 10 cM. L. zijn daarvoor bestemd.

Het standpunt van den vestingbouw voor tien jaren bracht den bouw van bomvrij onderkomen, remises, op den hoofdwal mede en dientengevolge werd bovengenoemd geschut als remisegeschut aangewezen met het doel het dekking te verschaffen zoolang het niet in werking was. Aan den daaraan verbonden eisch, plotselinge gevechtsvaardigheid bij alarmeering als anderszins, verbeeldde men zich door gemakkelijke verplaatsbaarheid, ja door beweegbaarheid te kunnen voldoen. Deze eisch is steeds een utopie gebleven en oplossing in de toekomst verwachten we evenmin.

Die quaestie, welke geruimen tijd de gemoederen in beweging bracht, zonder een schrede verder te geraken, is echter door den voortgang die de techniek onderging, vrij wel van de baan geschoven.

De groote verbetering die het gekromde boogschot, zoowel uit getrokken mortieren als uit korte kanonnen onderging, de verlenging van den brandtijd der tijdbuizen waardoor granaatkartetsvuur nu op veel grooter afstand wordt afgegeven en dientengevolge de invalshoeken zooveel vermeerderen en de te verwachten vernielende uitwerking der projectielen met brisante springlading, hebben het hunne daartoe bijgedragen. Terwijl de worp door zijn groote trefkans het emplacement vernietigt, de granaatkartets de bediening buiten gevecht stelt en de communicatie, laat staan nog het vervoer van geschut, onmogelijk maakt, — zal de brisante springlading het bomvrije onderkomen vernielen.

Om ruw geweld met geweld te keeren kan men zeker bij de landsverdediging de pantsering invoeren. Evenmin als die handeling in het maatschappelijk leven voor de meest handige, wel overdachte zal doorgaan, beschouwen we zulks in de versterkingskunst. Zeker erkennen we in meerdere gevallen het nut van landkoepels, vooral in terreinen *niet* door inun-

datiën gedekt en waar het geldt een zelfstandig sperfort tot het uiterste te verdedigen, maar anders hellen we er toe over, op artilleristisch gebied den meer listigen en geslepen weg der diplomatie in plaats van dien van het ruw geweld te betreden; hebbende de eerste bovendien het niet te verwerpen voordeel van veel goedkooper te zijn; terwijl de besteede schatten niet in gebonden toestand als onroerend goed worden omgezet, maar van roerenden aard blijvende, een meer coulante militaire waarde behouden door ook elders tot hun recht te kunnen komen. Een der tactische grondbeginselen dezer wijze van handelen is het zoeken van opstellingen die voor den vijand niet zichtbaar, althans moeilijk waar te nemen zijn of die zich niet verraden voordat ze zelf door het openen van het vuur daartoe aanleiding geven. Een ander beginsel drukt zich uit door verspreide opstelling, gepaard aan concentrische samenwerking op een punt. Verder kan het doel bereikt worden door verwisseling van standplaats achter maskers, onverwacht optreden van achter steil opgezette aarddekkingen enz.

De acces-vuurmond nu verkeert in het geval om na lange tijden van rust plotseling en krachtig te moeten optreden. Tot dusver werd hij daartoe in de remises bewaard, omdat het veel waard is het kanon intact te houden. De weinige kans die er bestaat, den vuurmond op het hachelijke oogenblik gevechtsvaardig te krijgen, is bij de uitwerking van het granaatkartetsvuur gebleken; toch is de verdediging onzer liniën, waarbij de onverhoedsche aanval de gevaarlijke factor blijft, op die verwachting gebaseerd.

Stelt men zich een bastion of een gedeelte van den hoofdwal voor, dan zal men ter bestrijking van de accessen een tweetal kanonnen ontwaren, elk met bijv. 450 schoten uitgerust en in een remise opgesteld. Bij het in staat van verdediging stellen worden dan een zestal emplacements met beddingen in gereedheid gebracht, van waaruit dit geschut in verschillende gevechtsomstandigheden zal optreden. Die remise, door haar uitstekende ligging zich van ver af verradende, heeft daarbij ongeveer tien duizend gulden gekost. Gaat men den prijs van vuurmond en affuit na, bijv. van 8 cM. Br., dan heeft bij gebruik van oud brons de eerste f 500 de laatste het dubbele daarvan gekost. Tegen dien prijs van f 1500 gerekend, had men even goed de bewapening van 2 op 6 vuurmonden kunnen brengen en had dan nog, de remise op f 10.000 stellende, f 4000 beschikbaar gehouden voor munitieberging en het steil opzetten van taluds door muren; terwijl de 900 schoten voor het bastion toereikend geoordeeld, over de zes verschillende vuurmonden verdeeld waren.

Onze remise-affuiten nu hebben de *goede eigenschap*, door het nederlaten van het verhoogstuk, den vuurmond aan het gezicht te onttrekken en als deze dwars tegen borstwering en steil opgezette travers wordt geplaatst, hem tevens grootendeels in den dooden hoek te brengen, waardoor hij in vele gevallen ook voor den worp veilig is. Omgekeerd is de gevechtsvaardigheid van dergelijk geschut door de bediening in zeer korten tijd verkregen

door het opwinden der verhoogstukken bij de neergedoken affluit en het omzetten van den staart op de bedding.

De quaestie der verplaatsbaarheid wordt alzoo ter zijde gesteld en kan zonder grootere kosten dan tot dusver, door een sterkere bewapening worden vervangen; tevens bereikt men bij concentrische samenwerking van uit verschillende opstellingen meer, dan het remise-kanon daartoe zou opleveren.

Niet dat we de remise in alle omstandigheden veroordeelen; op zijfronten en in flanken, vooral als het voorfront haar gedeeltelijk maskeert, heeft ze een bepaalde waarde, als de vuurmonden *op aangesloten beddingen, onmiddellijk gelijkvloers met de remise, door deze gedekt worden*. Op het voorfront ter berging van acces-geschut veroordeelen we ze echter in elk geval.

De aard van den vuurmond om aan de gestelde opdracht te voldoen moet onzes inziens die zijn van een granaatkartets-kanon, tevens voor het indirecte schot geschikt, gelijk reeds vroeger is ontwikkeld. Volkomen begrijpen we dat deze eisch lang niet algemeen gedeeld zal worden en de andere richting die zich voor een snellader met gestreken baan, hetzij een mitrailleur, *Hotchkiss*-kanon of iets dergelijks verklaart, tal van aanhangers zal hebben.

We merken hierbij op dat tegen het acces, behalve het kartetsschot van den acces-vuurmond, wellicht nog dat van het flankkanon op de korte afstanden en het infanterievuur met het toekomstige repeteergeweer in werking kan gebracht worden. Aan bestreken schoten op korte afstanden alzoo geen gebrek.

Voert men den mitrailleur in, dan worde het nadeel van het gecompliceerde mechanisme op den open wal niet over het hoofd gezien, zelfs SCHUMANN beveelt om die reden den *Hotchkiss* uitsluitend in den pantserstand, aan. Vooral bij het nachtelijk vuur en in de spanning van het alarm is een dergelijk mechanisme weinig geschikt als oorlogswerktuig.

Ook de vele uitvindingen die in deze richting steeds gedaan worden, vermeerderen het vertrouwen in die stelsels niet voor het vuur uit open opstellingen, niettegenstaande ze als flankgeschut van groot nut kunnen zijn.

Na een kanon zonder recul in den *Spectator* door SPROKKELAAR beschreven, ontwierp KRUPP zijn vuurmond met eenheidsprojectiel (granaatkartets met koperen huls voor de kardoes), een draagbaar kanon volgde en nu verschijnt een *Maxim*-kanon, eigenlijk de nieuwste constructie van een walgeweer, in de courant. Dit zijn slechts enkele voorbeelden uit vele (1).

Het geeft den indruk dat zwaarte en kaliber allengs verminderen om tot sneller in gebruik stellen te geraken; mits de grens van het eerste niet overschreden worde, is dit juist gezien. Vervoer van die gecompliceerde mechanismen naar de plaats van aanwending blijft noodzakelijk. Nu is dit bij flankgeschut, dat in werking komt op het oogenblik dat de aanvallende

(1) Sinds het schrijven dezer regelen is het *Maxim*-stelsel reeds tot het kaliber van 12 cM. uitgebreid en schijnt KRUPP met den uitvinder te hebben gecontracteerd.

artillerie zwijgt om hare infanterie voorwaarts te doen gaan, geen bezwaar; maar acces-geschut bestrijkt de wegen tot op 1500 à 2000 M. en dan is de periode waarin men de positie wil »lahmlegen" nog geenszins afgeloopen; integendeel de mogelijkheid bestaat nog dat te vroeg optredende vuurmonden aanleiding geven dat vóór het doorzetten van den aanval eerst nog een demonteervuur, bijv. met worpgeschut, wordt ondernomen om hun kracht te breken.

Het groote voordeel van het korte granaatkartetskanon boven de snel-ladende van den lateren tijd achten we zijn indirecte schot tegen levende doelen op de afstanden waarop de mortier daarvoor minder geschikt is, terwijl het lange kanon er niet in kan voorzien. Wel zal 15 cM. K. dit evenzeer en nog beter doen, doch de uitrusting met dergelijk geschut zal wel tot bijzondere positiën beperkt blijven.

Opzettelijk noemden we den vuurmond granaatkartetskanon. De overtuiging heeft nog niet voldoende veld gewonnen dat voor het aangegeven gebruik de granaat in onze inundatiën en smalle accessen door zijn schokbuis ons groote teleurstellingen zal bereiden. Die accessen zijn dikwijls dijken, waarvan de taluds en wellicht ook breede bermen van de vele zakvormige polders eveneens droog blijven, dus beschieting vereischen. Tegen die uitgebreide doelen, in hoogte van opstelling veel verschillende, is het granaatkartetsschot meer dan het bestrijkende repeteerschot van den mitrailleur, van belang.

Het kanon van 12 cM. K. A. werd geheel over het hoofd gezien, toch komt dit het aangegeven type het meest nabij. Een kort kanon moet onzes inziens aan zeer hooge ballistische eigenschappen voldoen, wil het recht van bestaan hebben. Daarom dient de constructie der ziel volgens de laatste denkbeelden te zijn ingericht om op den duur geringe LS_{50} te geven, bij den Zwitserschen houwitser is deze reeds tot $\frac{1}{100}$ van den afstand beperkt. Daarbij zij men bij de keuze der trekhelling, het criterium van het korte kanon, uiterst omzichtig. De uiteenloopende ladingen zijn zeker niet bevorderlijk om te slagen, hoewel deze bij den Zwitserschen houwitser zich zelfs tusschen 0,3 en 0,9 KG. bewegen. Voor ons doel: direct granaatkartetsvuur tot 2000 M., indirect granaatkartetsvuur tegen gedekte doelen op 1500—2200 en 2200—3000 M. achten we 3 ladingen, ongeveer overeenkomende met 1, 0,8 en 0,6 KG. bij 12 cM. K. A., misschien ook met 1,1, 0,8 en 0,5 KG., voldoende.

Aangaande de keuze van het kaliber kan, met het oog op onze bewapening, wel eenige aanwijzing gedaan worden.

Twee kalibers, die van 15 en 10 cM. moeten op den voorgrond treden, elk met een lang kanon, een houwitser en een mortier. Daartusschen het kanon van 12 cM. L. A. voor den geschutstrijd, hoofdzakelijk in de tusschenliniën. Verder onze weeskinderen, met zoo weinig waardering »overige vuurmonden" geheeten, waarvan 12 cM. K. A. een brisante springlading

best zou kunnen gebruiken en die zich door de weinige staartwerking op den uitlegger te huis gevoelt, terwijl naar 8 cM. Br., die de veldartillerie op reform stelde, door sommige onzer flanken reikhalzend wordt verlangd. Dit zou onze indeeling voor de toekomst zijn. Zeker valt voor het kaliber van 12 cM., bijv. een copie van den Zwitserschen houwitser, veel te zeggen; maar daar staat tegenover dat onze granaatkartets van 12 cM. L. A., te weinig kogels bevattende, daarbij minder in aanmerking kan komen, terwijl met een goede granaatkartets van 10 cM. in de meeste gevallen dezelfde uitkomst als bij 12 cM. zal bereikt worden.

Het eigenlijke projectiel der uitrusting moet een spiegel- of bus-granaatkartets zijn, minstens 300 kogels van 16 G. of minder bevattende, (de *Krupp*-granaatkartets van 10 cM. van drie kaliber lengte bevat er 360). Voor het inschieten moeten granaten gebezigd worden, waarvan de aanschaffing eerst kan geschieden als de granaatkartets definitief is aangenomen; de zwaarte en de ligging van het zwaartepunt van beide gevulde projectielen met buis dienen n. l. nauwkeurig overeen te komen. Mochten de bedoelde granaten bij de lange kanonnen en mortieren met de gewone niet door elkaar gebruikt kunnen worden, dan moeten ze evenals de stalen granaten van 15 cM. wit geverfd en uitsluitend als inschietgranaten gebezigd worden; wellicht zou men deze dan als ringgranaten kunnen inrichten, om tijdens het inschieten meer uitwerking op levende doelen te hebben. Vergelijkt men de granaatkartets van 12 cM. K. A. met 140 looden en 80 houten kogels met een van 10 cM., die bij zware springlading er 300 telt, dan zal de weinige geschiktheid van 12 cM. K. A. als granaatkartetskanon duidelijk worden.

De ontworpen vuurmond heeft twee opzetten noodig, een met $\frac{0}{100}$ verdeling, ten behoeve der schootstafel en een met meterverdeling in tempeering aan de zijde, ten dienste van het granaatkartetsvuur tegen bewegende doelen.

Voor eenige sterkte de uitrusting aan schoten van den acces-vuurmond op 200 stellende, zou de verhouding aan projectielen ongeveer zijn: 160 granaatkartetsen, 30 granaten en 10 kartetsen.

Als type voor de affuit valt die van 8 cM. Br. in de termen met verhoogstukken, die, ter dekking der bediening, den kop van den vuurmond op 1,8 M. boven de bedding brengen, terwijl ter bevordering van de stabiliteit, die verhoogstukken zich buiten de zijwangen bewegen. De affuit is van richtschalen voorzien, heeft de eenvoudige windinrichting, hetgeen geen bezwaar zal wezen daar 10 cM. K. weinig met 8 cM. Br. in gewicht zal verschillen, desverreicht raden N°. 3 of 8 in plaats van N°. 4 en een gelegenheid aan de staartplaten om zoo noodig een handspaak als richtspaak te gebruiken.

Bovendien moet de vuurmond op lage uitleggeraffuiten als die van 12 cM. K. A. geplaatst kunnen worden, de elevatie met die affuit te verkrijgen, we meenen 24° , zal voldoende wezen. Met dergelijke affuit is de

vuurmond ook zeer geschikt om in geblindeerde batterijen te worden opgesteld, bijv. in terrepleins van vestingen of achter forten om daarover heen een acces te bestrijken. Onze artillerie mist een geschikte affuit voor geblindeerde batterijen. Mochten de kanonnen van 8 cM. Br., die bij de batterijen veel geleden hebben en nu door elkaar met nieuwere van geringer verbrandruimte ter bestrijking van accessen ingedeeld zijn, geleidelijk vergoten worden, dan zullen hunne affuiten wellicht voor wijziging vatbaar zijn. Door overlegging van eigen schietstaten van granaatkartetsvuur, gezamenlijk grenschieten met 8 cM. Br. tegen colonne-schijven op 800—1200 M. en op 2300, hebben we het bewijs in handen dat gedurende de 16 à 20 eerste schoten — en daar komt het bij acces-verdediging op aan — tengevolge van de ongelijke verbrandruimte, een der vuurmonden telkens zijn uitwerking *geheel miste* en daarbij de schietleiding veel te moeilijk zou zijn in het gevecht. Een reden te meer ook om een vuurmond van nieuwere constructie te verlangen.

Toch hebben die »overige vuurmonden» ook hun goede eigenschap die het korte kanon evenzoo zal hebben, n. l.: *goedaardige* staartwerking en weinig *terugloop*, bij den wilden 10 cM. L. vergeleken. Daardoor is de bedding eenvoudig, spoedig gelegd en minder aan vernieling onderhevig, de bediening geschiedt vlugger; bij nachtelijk vuur vooral zal men er het voordeel van ondervinden als die vuurmond aan een milicien-korporaal of kanonnier is overgelaten, hetgeen de werkelijkheid toch meebrengt.

De nuttige oefening die verleden jaar met drie kanonnen van 12 cM. K. A. tegen zoogenaamde bewegende doelen plaats had, waarbij met veranderlijke opzethoogte en tempeering 20 schoten in 11 minuten moesten gelost worden, overeenkomende met 1 schot per vuurmond in $1\frac{3}{4}$ minuut, is daar om te bewijzen dat bij goede pijpjes »die overige vuurmonden» ook hun plicht weten te doen. Als hun granaatkartets het ook maar beter deed en ze wat minder onbevattelijk voor de kansrekening bleken!

(Wordt vervolgd.)

DE MATERIEELE DIENST BIJ DE VESTINGARTILLERIE.

Geen tak van dienst bij het leger verdient op het oogenblik meer de aandacht dan die van het materieel der artillerie.

In ons land, met onze wijze van verdediging, is die tak van dienst zóó gewichtig dat hij mij voorkomt, een nadere beschouwing ten volle waard te zijn.

Wij stellen ons daarom de volgende vragen :

1. Hoe is voorzien in het beheer van het artillerie-materieel ?
2. Waarin heeft de materieele dienst in vredes- en oorlogstijd te voorzien ?

Volgens art. 6 der bestaande instructie voor den Commandant der vestingartillerie is aan dien opper- of hoofdofficier mede het bestuur opgedragen over het artillerie-materieel, zoowel over dat bij de troepen onder zijn bevel, als over het zich in de artillerie-magazijnen bevindende, uitgezonderd dat der stapelmagazijnen.

De magazijnmeesters, conducteurs en verdere geëmployeerden bij de eerstgenoemde magazijnen staan onder zijn bevel.

Volgens art. 8 moet die autoriteit zich bekend maken met hetgeen in verband staat met de verdediging van het Rijk, niet alleen voorzover de vestingartillerie daarbij betrokken is, maar ook wat aangaat het doel, de algemeene inrichting en de wijze van verdediging der verschillende liniën, vestingen en forten.

Ingevolge art. 9 doet hij, volgens de armeeringsstaten der verschillende sterkten, door de artillerie-commandanten onder zijn bevelen, de uitrustingsstaten opmaken, welke volgens art. 10 in zijn archief moeten aanwezig zijn, om zoodoende te allen tijde te kunnen nagaan wat op de sterkten aanwezig is of ontbreekt.

Art. 21 draagt hem de zorg op voor het behoorlijk onderhoud van het materieel en de voorzieningen.

Art. 22 verleent hem de machtiging tot het doen van aanschaffingen en voorzieningen tot een maximum van *f* 50 per maand en per magazijn, gerekend over het geheele jaar en alle (17) magazijnen.

Volgens art. 26 gaat, zoodra het bevel tot het in staat van verdediging brengen van eene linie of stelling gegeven is, de bevoegdheid van den Commandant der vestingartillerie, voor zooverre de linie of stelling betreft, zoowel voor personeel als materieel, op den algemeenen Commandant in die linie of stelling over.

Art. 27 (slot) zegt, dat in oorlogstijd of bij mobilisatie de Commandant der vestingartillerie door den Minister van Oorlog in een anderen werkring kan worden geplaatst.

Aan den Commandant der vestingartillerie zijn toegevoegd, één luitenant-kolonel of majoor, twee kapiteins en één luitenant magazijnmeester der artillerie.

Wij meenden dit uittreksel uit de instructie te moeten geven om het verband in den materieelen dienst te doen uitkomen.

Zooals bekend, mag verondersteld worden is het Rijk, ingevolge Koninklijk besluit van 11 December 1882, N°. 36, verdeeld in vier artillerie-commandementen, namelijk:

Utrecht (1ste), van het fort de Klop tot de Lek, waartoe ook behoort de stelling in de Geldersche vallei.

Amsterdam (2de) namelijk: de stelling van Amsterdam uitgenomen IJmuiden en de Nieuwe Hollandsche Waterlinie van af het fort Maarsseveen tot de Zuiderzee.

Gorinchem (3de) de Nieuwe Hollandsche Waterlinie van af de Lek tot de Merwede, door het land van Altena tot de Nieuwe Merwede. Daaronder behooren de Zuider-Waterlinie en de Werken, dienende tot dekking van rivierovergangen en opname van troepen aan IJsel, Waal en Maas.

Delft, voorloopig den Helder, (4de) voor de stellingen: *a.* den Helder; *b.* het Hollandsch diep en Volkerak; *c.* de monden van de Maas en Haringvliet; *d.* het fort IJmuiden, en *e.* de werken aan de Westerschelde.

Tot het 1ste artillerie-commandement behooren 4, tot het 2de 2, tot het 3de 6 en tot het 4de 5 artillerie-magazijnen.

De Commandanten van de vier regimenten vestingartillerie zijn tevens artillerie-commandanten ter genoemde plaatsen, welke dubbele functie echter bij mobilisatie overgaat op de linie- of stellingcommandanten.

De instructie voor den Commandant in het artillerie-commandement, zegt:

Art. 1. Deze hoofdofficier staat in tijd van vrede onder de bevelen van den Commandant der vestingartillerie.

Art. 2. Onder zijn bevelen staan de magazijnmeesters en het verdere personeel der magazijnen van zijn commandement.

Art. 3. Zij hebben het toezicht en beheer over het artillerie-materieel, opgelegd in de magazijnen van hun commandement en zijn verantwoordelijk voor de (goede) administratie, behoudens de geldelijke verantwoordelijkheid der magazijnmeesters.

Art. 4. Aan den Artillerie-commandant zijn voor den materieelen dienst toegevoegd een of meer officieren, die voornamelijk belast zijn met het toezicht op de werkzaamheden in de magazijnen.

Art. 5. Hij moet zich op de hoogte stellen, op artilleristisch gebied, van de verdediging der sterkten in zijn commandement.

Art. 6. Hij zorgt dat de uitrustingstaten van de sterkten in zijn commandement benevens de Magazijns-Inventarissen steeds den waren toestand aangeven.

Art. 7 wijst op het desgevorderd overleg met den betrokken genie-commandant.

Art. 8 bepaalt dat het materieel zooveel mogelijk dáár is, waar het in oorlogstijd dient te zijn en het behoorlijk wordt onderhouden.

Art. 9 schrijft voor dat het materieel op oordeelkundige wijze wordt opgelegd; enz., enz.

Wij kunnen hiermede volstaan, maar willen alleen nog het slot-art. 17 aanhalen:

In oorlogstijd of bij mobilisatie zal in den regel aan de Commandanten in de artillerie-commandementen eene andere bestemming worden gegeven.

De instructiën geven dus in hoofdzaak aan hoe in *vredetijd* in den materieelen dienst wordt voorzien, en hoe goed die in vele opzichten is geregeld, voor *oorlogstijd* laat deze regeling onzes inziens zeer veel te wenschen over.

De beheerders, de Commandant der vestingartillerie, de artillerie-commandanten en de meeste der toegevoegde officieren krijgen een anderen werkkring, terwijl de linie- en stellingcommandanten, optredende als Commandant der vestingartillerie en de in oorlogstijd aangewezen artillerie-commandanten zich onmogelijk in die nieuwe functiën, te huis kunnen gevoelen, iets dat in dezen gewichtigen tak van dienst toch zoo noodig is.

Stellen wij ons het geval voor van mobilisatie.

De Artillerie-commandant te Amsterdam, Commandant van het 2de regiment vestingartillerie, vertrekt naar zijn aangewezen commandement en met hem de hem toegevoegde kapitein voor het materieel.

Het magazijn Amsterdam komt dan onder beheer van den aangewezen Artillerie-commandant in de Amsterdamsche stelling en deze weder onder den Algemeenen commandant dier stelling; het magazijn Naarden, voor zooveel de vesting betreft, onder den aangewezen Artillerie commandant van die vesting, — resorteerende onder den Commandant der Utrechtsche linie. Op een enkele na, zijn die autoriteiten dan geplaatst in een *nieuwe betrekking*, met voor een groot deel *niet ingewijde toegevoegde officieren* en meestal *zonder archief*.

En zóó zal het ook elders kunnen zijn.

De 2de vraag die wij ons stelden is: waarin heeft de materiele dienst in vredes- en oorlogstijd te voorzien?

Vredestijd dient ter voorbereiding van oorlogstijd en die voorbereiding moet zoo volkomen mogelijk zijn; daarom dan zoo min mogelijk nieuwe onbekende toestanden. De materiele dienst kan en moet onzes inziens in vredes- en oorlogstijd zijn in handen van dezelfde personen.

In vredestijd moet de eerste zorg zijn dat op de sterkten voorhanden is het noodige materieel volgens de steeds bij te houden uitrustingstaten, en in de magazijnen dat voor het veldleger.

Dit geeft een eeuwigdurende arbeid aan de daarmede belaste officieren, maar die toch hoofdzaak is, wil men bij plotseling opkomend oorlogsgevaar de eerste uitrusting aan materieel, enz. liefst op de sterkten, maar zeker in het artillerie-magazijn hebben, waaronder de sterkten ressorteeren.

Tal van zaken zijn bij het berekenen van de uitrusting, volgens den *Instructie-Inventaris der Landmacht*, in het oog te houden, wil men met de telkens noodige wijzigingen van het bestaande en het invoeren van nieuw materieel, datgene hebben wat ter plaatse *bruikbaar* is.

Volledige kennis van het materieel en der munitieën wordt daarbij dan ook bepaald vereischt en voor dezen tak van dienst, moet men bovendien eenigen aanleg en later routine hebben, willen de zaken dienaangaande in oorlogstijd zonder stoornis marcheeren.

Niemand zal mij tegenspreken als ik zeg: het kleinste abuis kan hier de grootste gevolgen hebben.

Vooreerst dus in vredestijd gezorgd, dat op de sterkten en bij het veldleger steeds het noodige en bovendien bruikbaar materieel is, in alle opzichten *oordeelkundig* opgelegd.

De kolommen van de uitrustingstaten der sterkten: »Er moet zijn» en »Er is» moeten steeds den meest gewenschten toestand aangeven.

Wij cursiveerden *oordeelkundig*, omdat de bedoeling van dit woord zoo rekbaar is. Zoo mogen bijv. in de oorlogsmagazijnen geen stapels ledige projectielen worden geplaatst, want daartoe zouden de projectielrakken, die voor die magazijnen pasklaar waren gemaakt, moeten worden verwijderd. Die rakken zouden bovendien in oorlogstijd niet zoo gemakkelijk zijn te vinden en ineen te zetten, terwijl de ledige projectielen eerst uit die magazijnen ter vulling zouden moeten worden verwijderd. Zoo moet men in de vochtige oorlogsmagazijnen geen munitieën of buskruit bergen, ook al stond een en ander op zijn plaats en al was alles in hermetisch gesloten kisten of dozen daarin opgeborgen; daarvoor achten wij luchtige loodsen, bijv. in elk commandement één, verkieslijk.

Bereken voor het eerst eene uitrusting voor een sterkte en doe het na eenige jaren voor de zooveel en zooveelste maal en men zal zeggen: wat wist ik er de eerste keer weinig van. Het is hiermede ook: *al doende leert men*. En werkelijk men redt zich niet met één buis voor twee projectielen;

men heeft dan maar één schot; ook niet, met verkeerde onderdeelen voor herstellingen en nog tal van andere te maken abuizen. Neen, die moeten o. i. eerstens tot een minimum worden gebracht.

Is nu alles op de sterkten zooveel mogelijk aanwezig, tot zekere vredes-uitrusting ook het buskruit, dan moet minstens éénmaal per kwartaal een inspectie door den Commandant of toegevoegden officier gehouden worden om zich van den toestand te overtuigen; voor den laatste, dien wij in oorlogstijd in zijn functie wenschen te laten, is dit vooral nuttig om plaatselijke en terreinkennis op te doen.

Wij zeiden het reeds, de *vredestoestand* is o. i. goed geregeld, den *oorlogstoestand* moeten wij echter wat meer van nabij beschouwen.

Uit art. 26 van de instructie voor den Commandant der vestingartillerie, maken wij op dat in oorlogstoestand als zoodanig optreden, in hunne linie of stelling:

1. De Commandant der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.
2. » » » Amsterdamsche stelling.
3. » » » Zuider-Waterlinie.
4. » » » van de stelling den Helder.
5. » » » het Hollandsch diep en Volkerak.
6. » » » de monden der Maas en van het Haringvliet.
7. » » » het fort IJmuiden.
8. » » » de werken aan de Westerschelde.

Misschien is deze veronderstelling niet geheel juist, maar dit doet weinig ter zake; in hoofdzaak zal het hierop wel neerkomen.

De Commandant der vestingartillerie doet, ter voorziening in het ontbrekende materieel (art. 21), de noodige voorstellen aan den Inspecteur der artillerie; als zoodanig komen dus alle betrekkelijke aanvragen van de linie- en stellingcommandanten bij dezen opperofficier in.

De administratieve bescheiden, zoowel materieele als geldelijke, zenden de linie- of stellingcommandanten rechtstreeks naar den Minister van Oorlog, met uitzondering van de geldelijke verantwoordingstukken van de magazijnmeesters die deze rechtstreeks aan dezen Minister opzenden.

De Inspecteur neemt dus in oorlogstijd een groot deel van den werkkring van den Commandant der vestingartillerie over.

De toezending van uit Delft, zooals die nu zou moeten geschieden, nu er geen *verdedigingsparken* zijn, zal met het oog op de spoorwegverbinding van die plaats met de verschillende sterkten groote bezwaren ondervinden.

Van Delft uit is de waterlinie per spoor te bereiken langs Amsterdam met de Hollandsche spoor, dus zonder overlading aldaar, voor Muiden, Weesp, Naarden, Uitermeer en Hinderdam; zoo ook voor alle sterkten in Noord-Holland. Over Rotterdam—Gouda per Rijnspoor zijn te bereiken alle sterkten om en noordwaarts van Utrecht en over Rotterdam—Dordrecht kan van uit Delft in de derde richting worden verzonden.

Neemt men de kleine reserve aan materieel onzer sterkten en den geringen voorraad projectielen, nl. 200 à 400 per vuurmond, in aanmerking, terwijl o. a. Duitschland 1200 stuks per vuurmond met zijn belegeringstreinen medevoert, dan is het te voorzien dat aanvoer al spoedig zal moeten plaats hebben.

Ook buskruit zal aangevoerd moeten worden en zelfs in groote hoeveelheden.

In 1672 leverden de buskruitfabrieken, ook toen in particuliere handen, 78.000 ponden per week.

Niet zelden zal men dus zijn toevlucht moeten nemen tot particuliere ondernemingen om in het noodige en in de toezending daarvan, te voorzien.

Voor de regeling van een en ander is het noodzakelijk, dat in oorlogstijd achter de linie zich met dezen dienst geheel vertrouwde personen bevinden, die dus in vreedstijd dien dienst ook waarnamen.

Het opleggen te Delft of op welke plaats ook, van den *geheelen* aanvullingsvoorraad achten wij bedenkelijk; eenige stagnatie in den spoorwegdienst, die met groote verzendingen langs één lijn allicht kan ontstaan, zal schromelijke gevolgen kunnen hebben.

Daarom wenschen wij *verdedigingsparken*, gevestigd op daartoe geschikte punten achter de linie.

Groote voorstanders van de practijk als wij zijn, gaan wij gaarne te rade met voorbeelden uit vroegere oorlogen en zodoende meenen wij dat Weesp, Woerden en Dordrecht de aangewezen plaatsen zijn tot het aanleggen van zulke parken.

Bij het uitbreken van den oorlog van 1672, die oorlog nimmer genoeg aan te bevelen voor *onze* krijgskundige studiën, was Weesp een open plaats zonder verdedigingswerken.

Als centrum van de posten te Uitermeer, Hinderdam en aan de Geinbrug, was het zeer gunstig gelegen om die posten van het noodige te voorzien en tevens als hun reduit te dienen, daar de opdringende en reeds nabij zijnde vijand die toen zwakke posten van uit Naarden, dat 20 Juni zich reeds had overgegeven, bedreigde.

De voorstellen tot volledige bevestiging van Weesp bevielen echter niet aan den Prins van Oranje; zij waren te uitgebreid en dus te duur in een tijd waarin nog in zooveel moest voorzien worden. Men bepaalde zich tot het aanleggen van retranchementen op de accessen tot de stad.

De groote strategische waarde die de Prins aan Weesp toekende, maakte echter dat in 1673 en volgende jaren het eerste plan in hoofdzaak werd uitgevoerd.

Deze open plaats werd dus *vesting*, omdat de practijk het groote gewicht daarvan als zoodanig aangaf.

De daar aangelegde magazijnen werden grootendeels van uit Amsterdam van het noodige voorzien, terwijl dit voor de posten te Abcoude en aan de Mijdrechtsche Zuwe direct van uit Amsterdam geschiedde.

In Amsterdam was men namelijk meer bevreesd voor een nadering des

vijands langs den Amstel met zijn talrijke zijvaarten, dan langs de Vecht — en men wilde dus de gevaarlijkste posten meer direct in de hand hebben.

In den winter toen door het bevrozen van die vaarten het gevaar voor Amsterdam nog grooter werd, groeide het aantal posten naar die zijde dan ook allengs aan.

Wij meenen in de geschiedenis dus een vingerwijzing in deze te bespeuren en wenschen daarom een verdedigingspark te Weesp ter voorziening in de behoeften van de sterkten aan de Vecht tot en met bijv. Maarseveen, omdat dit fort nu eenmaal tot het 2de artillerie-commandement behoort, — daaronder te rekenen de vesting Naarden.

Woerden lag in 1672 vóór de inundatie en hoewel dus destijds een geheel andere rol vervullende als waartoe het nu geroepen zal zijn, zoo ligt die plaats ten opzichte van de sterkten van het 1ste artillerie-commandement al even gunstig als Weesp voor die van het 2de.

Dordrecht voorzag in den aangehaalden krijg Gorcum en Woudrichem en biedt ter aanbeveling dezelfde voordeelen als Weesp en Woerden.

Een spoorweg, goede land- en waterwegen voeren van uit de drie genoemde centrumms naar de sterkten van den omtrek en deze centra zijn op hun beurt gemakkelijk te voorzien van het noodige, — als liggende nabij de stapelplaatsen van onzen handel.

Wij wenschen nu nog te bespreken de vraag: *waarin moeten die verdedigingsparken voorzien en hoe dienen zij te zijn ingericht?*

Onze sterkten zijn uitgerust met de vuurmonden die een bepaalde functie hebben te vervullen, hetzij daarvoor de emplacementen zijn aangewezen of dat zij bestemd zijn voor in oorlogstijd op te werpen of wel vlottende batterijen. *Reserve*-vuurmonden, om gedemonteerde te vervangen, hebben wij op onze sterkten niet.

Op een fort met bijv. 6 vuurmonden ieder voorzien van 200 à 400 projectielen met een enkele reserve-affuit voor elke soort en een minimum voorraad aan overig materieel, kan en zal in korten tijd behoefte ontstaan en daarin dient zoo *spoedig mogelijk* te worden voorzien. Dienaangaande zijn de tijden sedert 1672 geheel anders geworden.

Die behoeften moeten aanwezig zijn in de verdedigingsparken. Wij zullen dan hebben een *eerste* uitrusting op de sterkte en een *reserve*-uitrusting in het park.

De inrichting dier verdedigingsparken kan zeer eenvoudig zijn.

Eenige loodsen tot berging, ook van het buskruit en van de munitien, zoo goed mogelijk gelegen, dus nabij de stations en daarmede door een eigen spoorlijntje verbonden; ook aan het vaarwater, enz.; dit alles geeft zich vanzelf aan. Verder een woning voor een of twee conducteurs en een tweetal magazijnsknechts, liefst van beroep timmerman of smid, ten einde met dit personeel in den gewonen magazijnsdienst te voorzien.

Voor de *onderhouds*-werkzaamheden, noodig in vreedstijd aan het materieel, wenschen wij militaire werklieden, geen kanonniërs, die daardoor aan de zoo hoog noodige oefeningen worden onttrokken en waardoor zoowel de instructie van het individu als die van het geheel lijdt.

Rekent men voor elk artillerie-commandement een 50-tal werklieden noodig en men zal hiermede wel kunnen volstaan, dan zou men deze kunnen trekken uit kanonniërs, die minder geschikt voor hun eigenlijken werkkring blijken te zijn; zoodoende zou personeel en materieel gebaat zijn. Bij deze werklieden zou kader kunnen ingedeeld worden, dat volgens hetzelfde beginsel werd aangewezen.

Het aldus gevormde *peloton werklieden* zou toegevoegd moeten worden aan en onder de bevelen staan van de officieren voor het materieel, en in oorlogstijd met deze vertrekken naar de verdedigingsparken.

Alle werkzaamheden, die gerekend kunnen worden tot de practische opleiding van den kanonnier te behooren, zouden zoodoende toch bij het personeel verblijven; het sjuowerswerk zou echter daardoor voor den kanonnier vervallen.

En nu ten slotte het beheer zooals wij ons dit voorstellen.

Voorheen had men generaals voor het materieel in de twee artillerie-directiën, gevestigd te Utrecht en te Dordrecht.

Bij het concentreren van ons verdedigingsstelsel heeft men gemeend die functiën te kunnen vereenigen en opdragen aan den Commandant der vesting-artillerie, die zich bovendien successievelijk een gedeelte van den vroegeren werkkring van den Inspecteur van het wapen zag toegewezen.

Neemt men in aanmerking hoeveel meer de materieelen dienst *nu* beteekent dan voorheen, dan kan men nagaan dat deze betrekking reeds in vreedstijd een der omvangrijkste is van den militairen dienst.

In oorlogstijd zouden wij daarom in elk geval den Commandant der vestingartillerie het beheer over het materieel wenschen te doen behouden.

Daar de Commandanten in de artillerie-commandementen in oorlogstijd veelal een ander commando aanvaardden en ook, al blijver zij dan in hun vredes-commando, te veel andere bezigheden hebben om zich met den algemeenen dienst van het materieel in hun commandement te bemoeien, zoo wenschen wij in elk der 4 artillerie-commandementen een *luitenant-kolonel of majoor voor het materieel* die in vreedstijd zooveel mogelijk zelfstandig ressorteert onder den Commandant der vestingartillerie en in oorlogstijd in die functie blijft; met dien verstande, dat die hoofdofficieren van het materieel in de eerste 3 commandementen alsdan het commando voeren in de 3 belegeringsparken.

In de stellingen en vestingen zouden dan, onder de bevelen van deze hoofdofficieren, kapiteins of luitenants voor het materieel moeten gevestigd worden, die mede in oorlogstijd in hun functie kunnen blijven.

Zoodoende zou in vredes- en oorlogstijd de materiele dienst in hoofdzaak in dezelfde handen zijn.

Mochten wij dit onzes inziens belangrijk vraagstuk slechts hebben kunnen inleiden, dan zoude ons doel in deze reeds bereikt zijn.

C. G. POLVLIET,

Kapitein der Artillerie.

Amsterdam, 3 Mei 1888.

Aan de Redactie van *De Militaire Spectator*.

Hooggeachte Redacteur!

Met de grootste belangstelling las ik in *De Militaire Spectator*, de »Opmerkingen betreffende onze vestingartillerie.» Aangezien ik mij echter, met enkele, door den Schrijver gemaakte opmerkingen, niet geheel kan vereenigen, verzoek ik u beleefd, geachte Redacteur, mij een kleine plaatsruimte af te staan.

Ik zal zooveel mogelijk de volgorde van den Opmerker nemen, om daardoor het vergelijken gemakkelijk te maken.

Als een belangrijk onderdeel wordt in de eerste plaats behandeld: »het geven van de zijdelingsche richting voor het eerste schot bij indirecte richting.» Mij komt het voor dat na het aannemen der methode SEYFFARDT, al die moeite overbodig is voor een schot dat in de meeste gevallen toch abnormaal is.

Ik geloof dat, bij nauwkeurige toepassing van het thans bestaande voorschrift, de zijdelingsche afwijking van het eerste schot niet zoo heel groot zal zijn. Bovendien kan men mijns inziens tevreden zijn, wanneer voor het eerste schot de vuurmond ongeveer in de richting is. Valt nu het eerste schot buiten de breedte van het doel en hebben de zijposten niets kunnen waarnemen, dan is dit schot dus verloren, wat in den vestingoorlog in de meeste gevallen niet zoo erg is.

De richtmethode van den Opmerker is overigens vrij eenvoudig, doch het plaatsen der richtbakens zal in oorlogstijd waarschijnlijk niet altijd zeer juist geschieden, en als de voorliggende dekking houtgewas is, zullen de richtbakens moeilijk geplaatst kunnen worden. Het grootste bezwaar wat ik er echter tegen heb, is het gebruik der richtschalen. Elke indirecte richtwijze, waarbij de bedding gebruikt wordt, is *per se* te veroordeelen, en juist omdat indirecte richting wel het meest zal voorkomen, is het zoo gebiedend noodzakelijk, daarvoor betere hulpmiddelen te hebben, dan richtschalen en strepen op de bedding. De gepensioneerde Kapitein der artillerie HOOGENBOOM was

met zijn richtparallellogram op den goeden weg, de achterwaartsche richting is ook een groote verbetering, doch nog niet voldoende. De vernielende werking van den staart der affuit op de bedding, vooral bij de kanonnen van 10 cM. en die van 15 cM. en 12 cM. L. A., voorzien van hydraulische remmen, maken het gebruik der richtschalen onmogelijk. Van de mij bekende richtmethoden voor het geven van de zijdelingsche richting, is die van den Majoor der artillerie MOORREES nog de beste. Alleen zou ik de liniaal zoo lang wenschen dat de punten, van waaruit de meting plaats heeft, buiten de bedding liggen. Vooral bij nachtelijk vuur heeft deze wijze een groot voordeel, omdat het desnoods zonder licht kan geschieden, wat bij het gebruik der richtschalen onmogelijk is.

Bij de getrokken mortieren kan de bedoelde richtwijze niet toegepast worden, omdat, volgens den Schrijver, de graadboog daarvoor niet gebruikt kan worden, terwijl een gewijzigde methode, met behulp van den opzet, eveneens niet goed was. Aangezien in het garnizoen geen getrokken mortieren voorhanden waren, kon de aangegeven methode door mij niet onderzocht worden. Een enkel woord echter nog over den graadboog en den opzet. De Schrijver trekt eenigszins ironisch te velde tegen den graadboog. Toegevend dat de verdeelingen op bedoelden boog niet precies graden, doch gelijke gedeelten daarvan zijn, is de benaming van graadboog niet geheel en al onjuist. Intusschen vergist de Schrijver zich ook met zijn verdeeling. Deze kan alleen dan goed zijn, wanneer, bij horizontalen stand der bedding, de as van den mortier, juist in het rooivlak gelegen is. De waarheid is dat de afstanden tusschen de verdeelstrepen, honderdste deelen zijn van den straal waarmede bedoelde boog, den pivot als middelpunt hebbende, beschreven is. Honderd dergelijke verdeelingen zijn op den boog uitgezet, en bij elke 10 is een cijfer geplaatst, beginnende met 0 aan de linker- en eindigende met 100 aan de rechterzijde. Wanneer nu de verdeelstrepen met het straks genoemde middelpunt vereenigd worden, zijn de daardoor ontstane hoeken gelijk en wel $\pm 34'20''$, het schootsveld is dus ruim 57° .

Omtrent de richtas, wordt door Schrijver beweerd dat die bij de gebruikelijke elevatiën te veel in lengte verschilt met die onder 0° . Aangezien men nooit onder kleinere elevatie dan 15° zal vuren, is het dus zaak dat de vizierlijnen bij de gebruikelijke elevatiën ongeveer gelijk zijn. Bij de getrokken mortieren is de richtas bij 0° lang 500 mM., de opzet maakt er een hoek van 60° mede, en dus zijn de lengten der verschillende vizierlijnen als volgt, bij :

	30°	ongeveer	433	mM.
25° en 35°	»		435	»
20° » 40°	»		440	»
15° » 45°	»		449	»
	50°	»	462	»
	55°	»	479	»

Bij de gebruikelijke elevatiën, tusschen 20° en 40°, is het lengteverschil der richtassen 7 mM.

De dwarsarm is verdeeld in 0,5 mM., 1‰ wijzigt op 1000 M. in breedte en hoogte bij:

	30°	ongeveer	1,15	M.
25°	en 35°	»	1,15	»
20°	» 40°	»	1,14	»
15°	» 45°	»	1,11	»
	50°	»	1,08	»
	55°	»	1,04	»

De onderlinge verschillen zijn dus niet groot, en bij de elevatiën tusschen 20° en 40° kan men ze gelijk noemen. De inrichting en verdeeling van den opzet is dus goed; dat de richtwijze niet toegepast kon worden, moet een andere oorzaak hebben dan door den Schrijver wordt opgegeven.

Bij het getrokken Br. kanon van 12 cM. K. A. zijn de richtassen bij de verschillende ladingen en de hoogste elevatiën achtereenvolgens lang 971, 983, 980, 986, 983, 982, 983 en 987 mM. De verschillen met de richtas bij 0° elevatie, zijn aanmerkelijk grooter dan bij de mortieren.

Wat de opmerking betreft omtrent de spreidingsliniaal, moet ik aantekenen dat dit ± 7 jaar geleden reeds bij de artillerie-schiet school bekend was, en ook wel aan het kader werd medegedeeld, zonder dat er echter veel waarde aan werd gehecht. Het aflezen van den tangens op de gewone wijze is eenvoudiger; wanneer de graadverdeeling het onderste boven wordt genomen, gebeurt het een enkele maal dat zij niet in de schuif kan worden gestoken, terwijl het aflezen niet gemakkelijk is, omdat de verdeelstrepen niet doorloopen. Tegen het dubbele van de thans aangenomen lengte, heb ik het bezwaar dat zij dan vrij onhandelbaar wordt, terwijl ik, in plaats van op de houte liniaal, stroken papier te plakken de verdeelstrepen zou willen insnijden.

Ook de opmerking omtrent den »bomketel» kan ik niet deelen, trots de aanhaling van VON SAUER. Indeelen op het papier is nog iets anders als het transporteeren van den geheelen onhandelbaren toestel, met de daarbij behorende zware munitie.

Militaire Sprokkelingen ⁽¹⁾.

»Qui a bu boira, qui a écrit écrira”. Hoewel ik mij voorgenomen had, *Spectator*, eens voor een korten tijd afscheid van u te nemen, wegens andere bezigheden, zoo heeft zich dezer dagen een omstandigheid voorgedaan, die mij wel tot schrijven noopt, ja ik kan wel zeggen dwingt. Door een onzer groote bladen werd mij namelijk de brochure van den Kapitein PRINS »de opleiding der compagnie” ter recensie toegezonden.

Vermits ik echter zuiver *militaire vakzaken*, die voor het groote publiek dikwerf weinig belanginboezemend zijn, in een courant misplaatst vind, — iets wat de Redactie van het blad in quaestie geheel met mij eens is —, en ik vooral een verschil van gevoelens in zulke materie liever »en famille,” d. i. in onze militaire tijdschriften behandel, zoo, heb ik van een bespreking der hierbedoelde brochure in de courant afgezien. Bovendien, behalve dat een literatuur over de geheimen der militaire gymnastiek en der gronden van den pas, weinig kans heeft de massa der dagbladlezers te boeien, gevoelde ik al zeer weinig lust, de aandacht van het *groote publiek* te vestigen op een geschrift, waaruit mijns inziens oningewijden het vermoeden zouden kunnen trekken, dat wij, infanterie-officieren, allen eigenlijk tot dusverre in vele opzichten òf wel beneden de eischen van onze roeping zijn gebleven, òf onze taak niet altijd genoegzaam ter harte nemen.

Doch zoo ik om die reden elders mij onthield, hier, in onzen engen meer kameraadschappelijken kring, gevoel ik mij gedrongen protest aan te teekenen tegen veel beweringen en beschouwingen, die in het onderwerpelijke geschrift worden aangetroffen. Een protest waarbij ik misschien niet alleen sta. Toch ging ik ongaarne tot die bestrijding over, want gij, *Spectator*, weet sedert tal van jaren, hoezeer ik afkeerig ben van al wat verkleinend, scherp of

(1) Eenigen tijd nadat door de Redactie aan een harer medewerkers de uitnodiging was gericht, de brochure PRINS in dit tijdschrift te willen beoordeelen, ontving zij van SPROKKELAAR de hier volgende bespreking. Dit moge tot verklaring strekken, dat hetzelfde geschrift in dit nummer tweemaal behandeld wordt.

bitter is in het oordeel over den arbeid van kameraden; hoe ik er meestal in tegendeel op uit was, de verdiensten van zoodanigen arbeid aan 't licht te brengen. Maar ook de courtoisie in de letteren heeft haar grenzen, die men niet overschrijdt zonder in laffe onoprechtheid te vervallen. En tegen onze gewoonte in, zal nu wellicht ditmaal onze correspondentie, *ondanks ons*, hier of daar een zekeren wrevel verraden, die tot mijn leedwezen een collega zou kunnen ontstemmen.

Maar aan wien hier de schuld, indien dit zoo ware? Als men een werk de wereld inzendt, dat bij het gansche *publiek* een indruk *KAN* vestigen, die minder vleierend is voor de kameraden, — ook al lag dit niet in de bedoeling van den Schrijver — is het dan te verwonderen dat wij zoodanigen arbeid, *niet* met geestdriftige ingenomenheid begroeten? Moeten wij, officieren, in onze *publieke* geschriften niet elk woord wikken en wegen, en als wij kunnen twifelen of het ook een onaangenamen terugslag op onze kameraden hebben kan, niet denken aan het »dans le doute, abstiens toi?» Waar wij dat vergeten, hebben zij, die ons daaraan misschien herinneren op een wijze, die ons niet welgevallig is, het recht er bij te voegen: »tu l'as voulu.»

In de eerste plaats twifelen wij aan de opportuniteit van het bedoelde geschrift. Was het wel wenschelijk op dit oogenblik zulk een werk aan de publiciteit te leveren, aan den vooravond, willen wij hopen, van in alles ingrijpende hervormingen, nu wij ons wat onze oefeningen betreft, bevinden te midden van dat zoo moeilijke overgangstijdperk, waarin de *eerste* africhting der jongste lichte die in vollen gang was, op de oude grondslagen, en in de oude handen — die der bataljonsadjudanten — eensklaps verplaatst is bij anderen? Juist ten gevolge van overvoering van de markt, met velerlei uiteenlopende geschriften over het wapen der infanterie, is toch reeds een zekere »*désarroi*» in onze oefeningen niet te miskennen. Het programma dier oefeningen is zoo voortdurend met nieuwe zaken uitgebreid, zonder dat ook de *tijd* en de *middelen*, die ons ten dienste staan daarmede gelijken tred hielden, dat *volgens ons gevoelen* een zenuwachtige gejaagdheid, bij al die gevarieerde oefeningen, sedert een paar jaren valt op te merken, die aan de *degeelijkheid* der opleiding schaadt. Men late ons toch eens even uitblazen, en werpe ons niet de eene brochure vóór, de andere na voor de voeten. 't Is hoog tijd gelooven wij, dat wij eens kalm *eerst het kaf van het koren scheiden* in al die nieuwigheden, alvorens ze maar overrijld te willen door-drijven, zonder te vragen of ze wel geheel in onze toestanden passen.

Vooral betwisten wij de opportuniteit van het geschrift in quaestie, omdat het, zooals de zaken thans bij ons zijn, op een verkeerden grondslag rust. »*Pour faire du civet, il faut un lièvre.*» Om de opleiding eener compagnie, zóó methodiek, zóó zelfstandig door te voeren, als de Schrijver wil, moet men beginnen met een compagnie te hebben. Dat wil zeggen een onderdeel waarvan de sterkte niet zoo belachelijk gering is, als zulks een groot gedeelte des jaars bij ons het geval is.

In de laatste afleveringen van: »La Belgique militaire,» — het orgaan van den militairen vooruitgang in België, — vindt men bij herhaling de zwakte der compagnie als een bezwaar genoemd, tegen de consequente toepassing der compagnies-instructie; en toch telt daar de linie-compagnie, — de minst sterke — nog het dubbele effectief van de onze. Maar wat vooral voor de toepassing der beginselen van den Schrijver — die de beginselen zijn, door zoovelen vóór en met hem verkondigd — onontbeerlijk is, men moet niet zooals thans bij ons het geval is, uit gebrek aan officieren, verplicht zijn dezelfde taak van daag aan dezen, morgen aan een ander officier op te dragen; ja menigvuldig officieren van andere compagnieën moeten leenen. Zoolang wij onze lichten niet in October in plaats van in Mei ter eerste africhting ontvangen, en zoolang onze compagnieën niet het gansche jaar door, een althans redelijke sterkte *BEHOUDEN*, — en 't is er met al die soorten van verlofgangers, die wij tegenwoordig hebben, niet beter op geworden — zoolang kan men ons wel de saus voorschrijven, die bij den haas hoort, maar gij zult van uw kat daarmede geen haas maken. Neen, zoolang die toestand niet verandert, blijft het *consequent* navolgen van Duitsche theorieën voor ons een utopie. Wat geef ik er om, of gij mij een fraai huis aanbeveelt, mij zelfs de wijze van het te bewonen en te meubeleeren aangeeft, terwijl *gij zeer goed weet*, dat ik nog geen geld heb, om er slechts ééne verdieping van te huren.

Nu, midden in den druksten oefeningstijd, zit ik bijv. als compagniescommandant dagen, soms weken achtereen, met slechts één *feitelijk* dienstdoend officier. Meermalen ruk ik zonder één officier uit; wat zelfs met het prestige van onzen rang moeilijk is overeen te brengen; en terwijl ik deze regelen schrijf, ben ik bijv. drie opvolgende dagen zelf door garnizoensdienst, aan mijne compagnie onttrokken. Wat blijft er bij zulke toestanden van al die fraaie Duitsche theorieën over? De Schrijver bezit toch evenmin als ieder ander het geheim van op twee plaatsen te gelijk te kunnen zijn. Konden ons dat die brochures bezorgen, wij waren er beter mee geholpen dan met karrevrachten beschouwingen over moralisatie van den soldaat.

Ik spreek niet van manoeuvres, kadermanoeuvres, bijeenkomsten en tal van bezigheden, die ons in den reeds zoo korten oefeningstijd aan die *aanhoudende* africhting der compagnie onttrekken. Verlof en ziekte laat ik geheel buiten rekening.

Zoo is de werkelijkheid en daarom zullen wij ons niet onledig houden met het *programma* van instructie, dat de Schrijver ons als model aanbiedt. Als wij voldoende *personeel*, *tijd* en *vrijheid van handelen* zullen hebben, vertrouwen wij wel dat iedere compagniescommandant der infanterie, — zij krijgen dien rang waarlijk niet op te jeugdigen leeftijd — een *rol-* en *tijd-*verdeeling en een rationeele opklimming bij de instructie zal volgen, die *onmogelijk* volgens de inzichten van een enkelen onzer universeel zijn vast te stellen; immers allerlei locale verschillen komen hier in aanmerking.

Wij bepalen ons daarom hoofdzakelijk tot een oordeel over het eerste gedeelte van Schrijvers werkje, waar het doel der opleiding, de opvoeding en de zedelijke ontwikkeling van den soldaat besproken worden.

Al dadelijk staan wij bij den eersten volzin voor een dier algemeenheden, die schering en inslag zijn, in die literatuur over de infanterie: »De opleiding der compagnie, — zoo lezen wij — moet ten doel hebben, een gevechtseenheid te vormen, die in de hand van den aanvoerder zooveel mogelijk den vijand afbreuk doen en zich tegen zijn wil verzetten kan.” Maar zijn die woorden niet even goed op alle troepenfractiën toe te passen; of gelden ze bijv. niet evenzeer voor het bataljon? Moet dat niet »in de hand van den aanvoerder blijven;” moet dat niet »den vijand zooveel mogelijk afbreuk doen, en zich tegen diens wil verzetten?” Wat beteekent die laatste algemeenheid? Moet niet ieder soldaat, niet iedere afdeeling dat *trachten*; maar het *kunnen* hangt immers geheel van de wederzijdsche krachten af.

Sinds lang doen wij bij ons te veel aan die niets zeggende algemeenheden, die wij vooral aan sommige breedspakige Deutsche brochures ontleenen, en die boekdeelen vullen met groote woorden en holle phrasen. Moeten wij nu weer van een KRAFFT HOHENLOHE INGELFINGEN leeren, dat: »de infanterie in het hedendaagsche gevecht een vereeniging is geworden, van zelfstandig handelende individueën?” Is het vooreerst wel waar, of liever zit er zulke diepe wijsheid in die woorden, dat zij ons als een profetisch merkwaardig gezegde moeten worden voorgelegd. Wij beweren dat de infanterie niet enkel een *»vereeniging* is van zelfstandig handelende individueën.” Veeleer gelooven wij, dat ze is en blijven moet een goed geordend, samenwerkend geheel van onderafdeelingen, die in de hand van den aanvoerder blijven. Een bloote *»Vereeniging*,” van de knapste meest zelfstandige professoren bijv. (toch ook individueën), zou vermoedelijk nog geen degelijke infanterie vormen. Dat is het gebrek van die zucht om wijsgeerige bepalingen te maken.

Bepalingen maken is een der moeilijkste opgaven van leerstellige vormsoort; men doet dus beter er zich niet aan te wagen, waar zij volstrekt niet noodig zijn, zooals hier. Onze officieren weten Goddank wel wat infanterie is.

Indien wij al dadelijk op die holle algemeenheden wijzen, is het vooral dewijl zij reeds aanleiding gegeven hebben tot een mijns inziens onjuiste stelling, die ook in dit geschrift te veel voorop geplaatst wordt. Niet de vorming eener zeer bruikbare *compagnie* moet het EINDDOEL van onze oefeningen zijn, *maar wel de vorming van bruikbare infanterie*. Ik vermoed dat onze kameraden dat verschil wel zullen gevoelen. Een tal van geïsoleerd bruikbare compagnieën, vormt nog geen goed samenhangend verzekerd gangbaar bataljon. En dát is het juist *mijns inziens* wat in de laatste twee jaren, bij ons te veel uit het oog is verloren.

Als ik daarbij als toelichting op die eerste bepalingen een heele periode moet lezen over het verschil van den soldaat in rij en gelid van vroeger, met den tirailleur van heden, dan vraag ik u of dat geen bladvulling mag heeten, in een werkje voor *officiëren*, voornamelijk voor *compagniescommandanten* geschreven. En wanneer ik dan lees: »de compagniescommandant moet zich derhalve bij de opleiding der compagnie ten doel stellen:

1°. Ieder man te leeren, in 't gelid en in een groep, de ontvangen bevelen goed op te volgen.

2°. Het kader te bekwamen een groep of afdeeling naar behooren aan te voeren, en tevens trachten ieder individu zooveel eenigszins mogelijk te ontwikkelen, en daarbij in de eerste plaats de opvoeding »de vorming van het moreel ter harte nemen.»

Dan beweren wij alweer dat die aanwijzing van het doel dat zich die compagniescommandant moet voorstellen, *onvolledig* is. Immers zijn taak reikt verder; hij moet wel degelijk *de compagnie in haar geheel*, tot een volkomen bruikbare afdeeling *in het bataljon* gereed maken.

O! die definities! en die algemeenheden! Daar volgt een Fransche aanhaling van den Generaal DRAGOMIROFF, die mij daarom minder vertrouwen inboezemt, dewijl deze algemeene regel van opvoeding — ook van niet-soldaten, — geen voorbeeld van zuivere syntaxus kan genoemd worden: »Tout dépend de la manière QUE le coeur bat et DONT la tête raisonne.» Foei, in eenzelfden zin, een zoo verschillend gebruik van régime. »Le coeur ne bat pas *une* manière; mais il bat d'*une* manière. Ik kan u in de Fransche aanhalingen meer van die onnauwkeurigheden wijzen. Haarkloverij, zult ge mij misschien zeggen, die tot de zaak niet afdoet. Pardon, *Spectator*, als de menschen zoo gauw denken dat zij *schrijven* kunnen, vrees ik dat ze ook op ander gebied hunne waarde overschatten, en begin ik aan de onfeilbaarheid van zulke DRAGOMIROFF's te twijfelen. Wat zoeken wij het dan ook vèr!

Als wij officieren, ook voor het *grootte publiek* schrijven, moeten wij toch wat keurig blijven, in de keuze der aanhalingen uit andere geschriften, willen wij niet gevaar loopen de verdenking op ons te laden, van te gauw tevreden te zijn met wat wij toevallig lezen.

Aan het slot dezer eerste beschouwingen over het »doel der opleiding,» vinden wij in een herhaling ongeveer van de vorige bladzijde, alweer dezelfde leemte: de compagnie niet als onderdeel van het bataljon beschouwd.

Hetgeen van het gansche geschrift het meest belangwekkend moet wezen, zooals blijkt uit de daaraan besteedde ruimte: »de opvoeding» en »de vorming van het moreel» is juist de groote grief, die *wij persoonlijk* tegen de verschijning *in het publiek* van het werkje hebben. Veel van wat daarin staat is waar, en wij erkennen het volmondig, is zeer braaf gedacht. Doch tweemaal twee is vier, is een waarheid waarover wij geen brochures behoeven

te schrijven; dat zal pas noodig zijn als het soms vijf zal zijn geworden. Maar bovendien was het wel *wenschelijk*, ons allen, die *gedurende twintig tot dertig jaren* reeds met den soldaat leven, zelfs zooveel *ouderen in rang* dan de Schrijver *in het openbaar* te willen leeren hoe wij met den soldaat moeten spreken en omgaan? Is niet ook bescheidenheid een militaire deugd, en moet die ons niet weerhouden *ongevraagd*, in *het openbaar* onzen kameraden les te geven, in hun *eigen dagelijkschen werkkring*, dien zij *moeten* kennen? Is het geschikt om *het publiek* een hoog denkbeeld te geven van ons officierskorps, als wij het vermoeden doen ontstaan, dat er slechts één onder ons zijn zou, die in deze materie de noodige takt zou bezitten, of trouwe toewijding zou aan den dag leggen? Wij voor ons vinden buitendien in die uitvoerige lessen van moralisatie, weinig nieuws. Reeds *voor dertig jaren* bijna, kregen wij op de schoolbanken der Academie, in een dictaat van den toenmaligen Kapitein KEMPEES dezelfde waarheden neer te schrijven. Trouwens de bekende Holloway-pillen van dien verdienstelijken Schrijver bevatten lessen en wenken van dezelfde strekking. Onze gedragslijn ten opzichte van onze minderen, ze werd ons *toen reeds* voorgeschreven in een stijl, die toch waarlijk niet voor dien des Schrijvers onderdoet. En ná KEMPEES zou ik u bijv. in ditzelfde tijdschrift beschouwingen over die soldatenopvoeding kunnen laten lezen, dagteekenende van vóór twintig jaren.

Maar wilt gij dan toch bij vreemden ter markt voor zulke philosophische redeneeringen over een zaak, *die niet vernieuwd behoeft te worden*, zoolang de mensch dezelfde blijven zal, och, laat ons dan liever de mémoires van St. Helena, of wel Ambert's »Soldat" en zijn »esquisses historiques de l'armée," of »l'hygiène morale de l'armée" van den Dr. d'ARTIGUES lezen, die door sierlijker en vooral correcter stijl schitteren, dan de aanhalingen, die wij nu onder de oogen hebben.

Dat in ons leger, zooals in den aanhef van het Iste Hoofdstuk beweerd wordt, aan de moreele vorming van den soldaat niet de aandacht geschonken wordt, die het gewicht der zaak vordert, daarin ligt een beschuldiging aan ons aller adres en aan dat der regeering, die *naar mijn gevoelen*, weinig geschikt is, om op te wekken tot die edele emulatie, waarvan de Schrijver zoo hoog opgeeft. Ik verklaar hier ten minste ronduit, *wat mij betreft*, dat dergelijke vage beschuldigingen van de hand van een jongeren collega, *zonder verder bewijs openlijk verkondigd te zien*, bij mij een ander gevoel dan emulatie opwekken.

Is zij waar, — zóó zeer waar, die beschuldiging, — dat zij *openlijk* kan uitgesproken worden? Juist in de laatste jaren, is bij ons in die richting veel, *zeer veel* gedaan. Met het oog op de zedelijke ontwikkeling en de opvoeding van onzen soldaat droeg, eenige jaren geleden, de regeering o. a. maatregelen aan een paar officieren de taak op, voor onze militie en voor

ons jeugdig kader, handboeken te maken, die als leidraad bij die opvoeding moesten dienen, en die wat meer eenheid in veel zaken en begrippen bij onze minderen vestigen zouden. Die OP LAST der regeering samengestelde en door hare *goedkeuring gesanctioneerde gidsen*, zij zijn met duizendtallen in de gelederen verspreid. Het mag zeker verwondering baren, dat, waar de Schrijver zelfs vreemde »manuels» aanhaalt, hij den *op hooger last* ondernomen arbeid van de eigen kameraden, zelfs niet der vermelding waardig keurt, waar toch 't door hem besproken onderwerp zoo *nauw daarmede in verband staat*. Wij kunnen natuurlijk niet aannemen, dat hij het bestaan van die hulpmiddelen ignoreert. Zij hebben alzoo vermoedelijk niet het geluk gehad, hem persoonlijk te bevallen. En dat verwondert ons ook niet, daar die eenvoudige boekjes weinig diepzinnige bespiegelingen als bladvulling bevatten. Maar wij, officieren, dienen dan toch in zake de instructie van onzen troep, wel degelijk te rade te gaan met de middelen, die ons van *hoogerhand worden aangewezen*. Ook dat is *Duitsch*. Er staat dan toch zeker in die nederige werkjes zooveel in beknopte termen, — ook een eisch van ons vak —, dat wij met oordeelkundige *toelichting* en *uitbreiding* bij de theoriën, voorloopig wel de DRAGOMIROFF's en de INGELFINGEN's, voor de opleiding onzer minderen kunnen missen. 't Is waar men vindt er voor de recruten bij hun eerste theoretische onderwijs, nog geen beschouwingen over den slag van Sedan, zooals de Schrijver ons op bladz. 23 ter bespreking aanbeveelt. De miliciens waarmede Schrijver in aanraking komt, schijnen van een geheel bijzonder intellectueel gehalte; ik zou bij de mijnen in de eerste weken met geen Sedan durven aankomen. Wij hebben hier al werk genoeg, hun de helaas onontbeerlijke vreemde woorden, die in den inwendigen dienst voorkomen, te leeren.

Spectator, ik verwacht hier wel Schrijvers uitroep! »O! ja, daar wringt hem de schoen, die »Gidsen,» heb ik in mijn brochure dood gezwezen.

Jalousie de métier, want de SPROKKELAAR is immers niet vreemd aan die boekskens." Wel zeker, wij durven ze hier gerust, zonder valsche schaamte, in bescherming nemen tegen zulk doodzwijgen. Wij behoeven dienaangaande niet te veinzen. Immers, WIJ wierpen ons niet *uit eigen beweging*, ongeroepen op, met die boekjes den leermeester te spelen. Wij voldeden daarmede aan *een last*, en gaven slechts lessen aan *onze minderen*.

Trouwens, waar de Schrijver ons bij herhaling naar zijn eigen geschrift verwijst, kan hij tot ons ten deze moeilijk een verwijt richten. Vele der denkbeelden in dat geschrift ten beste gegeven, gij kunt ze in hoofdzaak terugvinden in zoo menig artikel zijner kameraden, in ditzelfde tijdschrift. Dit bewijst volstrekt niet, dat de Schrijver zijn denkbeelden aan anderen ontleende; het bewijst alleen dat die denkbeelden geen nieuws bevatten.

Mijn hemel! die soldatenopvoeding is dan toch ook geen *ontdekking* van den lateren tijd, als bijv.: bestuurbare ballons of een nieuwe torpedo, waarbij wij de voorlichting van den uitvinder niet kunnen missen.

Ik herinner mij dat ik reeds vóór 27 jaren onder een kapitein diende, die mij opdroeg tweemaal 's weeks een soort voorlezing voor de compagnie te houden, in den geest als ons nu door den Schrijver als een *nieuw* opvoedingsmiddel wordt aanbevolen. Wel is waar ontbrak mij toen de gave van SOUVOROFF (mijn God! alweer zoo'n uitheemsche), die zooals wij in de noot op blad. 26 lezen, zich deed: »écouter par des soldats sous les armes, deux heures de suite," maar toch lag het niet enkel aan onze weinige »zeggingskracht," dat wij destijds geen hooge verwachtingen van die voorlezingen hadden.

Te veel putten uit die uitheemsche brochures is soms zoo gevaarlijk, juist voor 't geen men betoogen wil. Zoo vinden wij in een andere noot op blad. 16, nog wel met cursieve letters:

»Es hat der Preuszische Soldat einen merkwürdigen richtigen Takt in der Beurtheilung seiner Officiere; er weiss sehr bald zu unterscheiden ob es bei Ihnen um die Sache selbst, oder um ihre eigene Person handelt."»

Zoo, zoo! dus onder die, ons altijd tot voorbeeld gestelde Duitsche officieren, zijn er dan toch ook van die laatste categorie. Och, dat weten we ook wel, men vindt die overal; maar daarom, in het belang van den dienst ben ik blij dat *onze* soldaten minder dien »merkwürdigen richtigen Takt" hebben; zij moeten in ons *allen* maar liever *altijd* gelooven.

Wat de Schrijver mijns inziens zijnen kameraden vooral wel had kunnen besparen, zijn de beschouwingen over het doel der straffen en de daarbij in acht te nemen rechtvaardigheid. Dat zijn waarheden, waarover wij niet behoeven te *spreken* of te *schrijven*, mits wij ze maar *getrouw en eerlijk toepassen*, wat dikwerf heel iets anders is. De menschen, zelfs de compagniescommandanten, zijn feilbaar; op één na, zal wellicht het *publiek* nu denken, nu het lezen zal, hoe een onzer collega's het dringend noodig achtte, ons aan die *bekende beginselen* — zij liggen waarachtig in het Reglement van krijgstucht opgesloten — te HERINNEREN.

Wat wij bij den Schrijver lezen omtrent de eigenschappen van den Duitschen soldaat, op gezag alweer van den Generaal KRAFFT Prins zu Hohenlohe Ingelfingen, is natuurlijk niet vrij van nationale zelfverheffing.

O! die brochure-schrijvende generaals, die tijd over hebben, wat geven ze ons soms een getob! Hier krijgen wij heele bladzijden te lezen over een »schoonen," »ruimen" pas. Ik weet niet of de Schrijver van »de opleiding enz." veel vreemde legers VAN NABIJ bezien en bestudeerd heeft; 't is wel noodig als men met *bevoegdheid* vergelijkingen wil maken, want de lezing alleen van een paar geschriften geeft die competentie nog niet. Welnu, wat die zoo breed uitgesponnen verklaring van de geheimen van een »schoonen ruimen" pas betreft; evenals wat de klacht aangaat over uiterlijke gebreken van onzen troep, kan ik het volgende zeggen: Ik heb toevallig het voorrecht gehad, niet alleen door lezen, maar door eigen aanschouwing, van nabij kennis te maken met veel zaken en toestanden van een

paar vreemde legers. Van het Belgische leger zag ik, behalve in verschillende garnizoenen, in het kamp van Beverloo meermalen troepen van alle wapens. Ik tel in dat leger tal van officieren, met wie ik kameraadschappelijke betrekkingen onderhoud, waarmede ik èn per correspondentie èn mondeling dikwerf van gedachten wissel over zaken ons vak betreffende. Meermalen ook zag ik, Deutsche troepen in Aken, Keulen, Wiesbaden en Mainz. Een groot gedeelte der Fransche troepen heb ik in verschillende toestanden bij manoeuvres en in het garnizoen van *zeer nabij* gezien, en als de vrucht van *mijn* aanschouwing durf ik te verklaren:

1°. Dat ik vooreerst nergens gezien heb over het algemeen netter gekleedde, (*l'ordre physique, c'est l'ordre moral*) en zich beter in het openbaar vertoonende onderofficieren dan bij ons, en die meer correct en met meer militaire deferentie hunne officieren groeten. Ik kan Schrijver verzekeren, dat dit hier meermalen de aandacht heeft getroffen van de vreemde militaire attachés, — mannen die vergelijken *kunnen*. — In het algemeen heb ik gezien dat onze minderen op het stuk van eerbewijzen gerust de vergelijking met de massa in sommige vreemde legers kunnen doorstaan. Ik weet niet of Schrijver hierover te klagen had; zijn geschrift doet het vermoeden, maar ik verklaar alsdan die klacht niet te deelen. Laat hier op vijftig meter van de hoofdwacht een officier passeeren, — al is het twintigmaal in het uur, — de gansche wacht staat op en blijft onbewegelijk in flinke militaire houding, totdat de officier uit het gezicht is. Zelfs in burgerkleeren ontvangt bij ons de officier van zijn minderen zeer correct het voorgeschreven saluut; onderofficieren en manschappen van andere wapens laten dit zelfs niet na. En nu kan ik Schrijver verzekeren dat dit laatste bijv. in Duitschland niet het geval is, om de goede reden, dat het verschijnen in burgerkleeren in het openbaar, in het garnizoen, den officier daár niet geoorloofd is, *hoewel daartegen dagelijks wordt gezondigd*. Mij bevalt bijv. in dit opzicht, de toestand bij ons veel beter; deze uiting van de discipline bij onze soldaten, toont m. i. wel degelijk een goed geworteld begrip van eerbied voor den officier.

2°. Verklaar ik, in spijt van alle verhandelingen van den Generaal INGELFINGEN, dat ik de gewone Deutsche »Gemeine,” ja, de »Gefreiter” over de straat heb zien gaan, in denzelfden loggen »bummelenden” pas, van onze gewone miliciens; dat ik daár de meesten al even weinig elegant gevonden heb als de onzen zijn. Trouwens die lijvige Deutsche brochures die nu nog verschijnen over zulke zaken, doen mij dan toch vermoeden, dat men die ellenlange betoogen daar nog noodig acht.

3°. Dat ik noch bij Franschen, noch bij Duitschers of Belgen, met betrekking tot de *uiterlijke hoedanigheden van den eenvoudigen soldaat*, iets gezien heb, wat mij reden geeft te gelooven, dat elders van de opvoeding zooveel meer werk gemaakt wordt dan bij ons. Integendeel, als ik den diensttijd in die legers met die onzer militie vergelijk, ben ik trotsch op de uitkomsten,

die wij hier verkrijgen. In het opzicht der »propriëteit» waarvan Schrijver ook gewaagt (hij bedoelt zeker *propreteit*), staat onze soldaat lang niet onderaan.

Och, *Spectator*, er zijn immers zelfs officieren — in alle legers — wier pas niet door iedereen schoon en ruim, niet elegant zal gevonden worden. Het is dan ook waarlijk geen hoofdzaak, en hangt immers te veel van den bouw af. Flink marcheeren in rij en gelid, ja dat *moeten* wij in den troep brengen; maar ik durf dan ook gerust iederen vreemdeling — Duitschers even goed als anderen — bijv. op een parade in de Maliebaan te brengen.

Maar ik zie waarachtig nog den tijd aankomen, dat ik in een brochure zal moeten lezen welke groep spieren in beweging is, als de man salueert. En toch zonder die brochures is NAPOLEON's infanterie gekomen tot Moskau en de Pyramiden.

Zie, wat toch zeker voor de moreele vorming onzer soldaten en voor de discipline bij ons bewijst, is dat in ons leger met uitzondering van het Depot van Discipline, gevallen van feitelijke insubordinatie tot de zeldzaamheden behooren.

Wat overigens de opsomming betreft van al die eigenschappen van den Duitschen soldaat, die de Generaal KRAFFT HOHENLOHE INGELFINGEN ons geeft, ik tref daarin niets aan, wat niet even goed van ons Indisch leger bijv. kan gezegd worden, waar toch de soldaat niet veel met voorlezingen en toespraken wordt beziggehouden.

Trouwens met alle toespraken, komt men met sommigen niet ver.

Te veel praten tegen den soldaat is dikwerf ook een fout, al bezit dan ook de officier de »zeggingskracht» waarop de Schrijver bij herhaling wijst. (Och, die »zeggingskracht» bij onze gewone theorieën; laten wij toch eenvoudig blijven, bij eenvoudige zaken.) Die *te veel* praat met zijn minderen, *verpraat* zich ook wel eens. Wij ten minste hebben in onze 27-jarige officiersloopbaan wel eens de nadeelen van te spraakzame chefs ondervonden die lang en gemoedelijk met de soldaten praatten; en juist in dien tijd kwamen bij het korps de meeste reclames voor. De soldaat verstaat soms zoo vreemd en de officier, ook de meest bespraakte, is bij veel praten al licht inconsequent; hij is door omstandigheden soms gedwongen zich schijnbaar tegen te spreken.

In elk geval, wij zijn ons zelve bewust, genoegzaam »van de tongriem gesneden te zijn,» om ons te veroorloven »vrij te nemen» van les in die militaire welsprekendheid, die binnen de grenzen van ons optreden met den soldaat valt. Ons gevoelen ten deze is: »weinig praten, maar goed, kort en duidelijk zoowel in vermaningen als in onze bevelen.» Te veel straffen *moge* een fout zijn; *te weinig* straffen is een *veel grootere fout*, en wij moeten geloof ik niet zoo naïf zijn, om ons van onze »zeggingskracht» te groote verwachtingen te koesteren, waar wij tegenover minder goede elementen staan.

Dat is *mijne* opvatting ná veertien jaren een compagnie te hebben gecommandeerd, en ik ben niet voornemens die gedragslijn te wijzigen, al zond men ons een berg brochures op het lijf, en al waren die nog zoo rijk aan zielkundige en paedagogische bespiegelingen.

Wat nu de practische quintessens van Schrijvers pleidooi betreft, het komt mij vreemd voor, dat waar hij bij de eerste opleiding van den man gevaar ziet in de ongelijkheid in de instructie die door het dualisme van den compagniescommandant en den bataljonsadjutant ontstaat, hij dat gevaar geringer acht wanneer die ongelijkheid nog veel grooter wordt, door het optreden van verschillende, — soms zeer jonge officieren, — voor dezelfde recruten. Want het is eenvoudig een utopie er op te rekenen, dat men steeds één en dezelfde officier, met de opleiding zal kunnen belasten. *Men heeft dien officier in den bestaanden toestand niet.* Een zinspeling op den adjutant-drilmeester uit vroegeren tijd, heeft bij ons geen raison d'être. Onze tegenwoordige adjudanten zijn *meer* dan eenvoudige drilmeesters; zij zijn bij manoeuvres bijv. te paard de rechterhand van hun bataljonscommandanten, zij bewijzen bij die gelegenheden, en bij zooveel andere, de beste diensten *behalve* hunne recruten-opleiding. Maar de man, die de allereerste grondslagen legt, ja, die *moet volgens ons*, ook wel degelijk de gave hebben van een *drilmeester* te zijn, wat niet ieder officier in dezelfde mate gegeven is. Het moge dan een ander dan de adjutant zijn, wien men die eerste dressuur toevertrouwt, mits die eerste officier waarmede de recruit kennis maakt op het terrein, iemand zij, met een flinke houding, een goed commando, een echte soldatenfiguur. Het prestige van die uiterlijke gaven werkt in den aanvang meer uit dan de schoonste prater, die minder gelukkig fysiek bedeeld is. Het is goed dat de recruit in den aanvang eens eerst aan een enkel officier leere gewennen, die meer dan anderen doorkneed is, — en, dáár hij niet door andere diensten, week- en garnizoensdienst enz., wordt afgeleid, doorkneed *kan* zijn, — in de kleinste details der instructie. In België heeft men zoo'n »officier d'instruction," die aan de recruten de eerste africhting geeft. In Duitschland *kan* dat *per compagnie* misschien; de Deutsche compagnie heeft veel grootere sterkte en beschikt met den porte-épée fähnrich over 4 officieren; daar zal wellicht wel altijd één en dezelfde beschikbaar zijn. Maar al hadden wij dat laatste voorrecht ook, dan nog zouden wij *juist voor de gelijkheid* in die eerste opleiding, liever de eerste dressuur *per bataljon* door één officier gegeven zien. En wien kan dat bij ons beter worden toevertrouwd — *in den regel* — dan aan den adjutant? Men is bij ons immers in de keuze van die personen zeer keurig; ze zijn geloof ik zeer intelligente *drilmeesters*. Ook bij andere wapens geeft men de remonte niet iedereen dadelijk te berijden. Doch de plaatsruimte, die ik hier kan innemen, noopt mij van verdere beschouwingen over het onderhavige onderwerp af te zien. Ik moet mij dus resumeeren.

Ook *wij* zijn, — wij gaven daarvan in dit tijdschrift meermalen de

blijken —, voor meer zelfstandigheid in het compagnies-commando. Ook wij zijn voor het stelsel (als dat nu juist een stelsel en een stelsel met een naam moet zijn) voor de compagnies-instructie; doch op de volgende grondslagen, voor welke blootlegging wij geen bladzijden noodig hebben:

1°. Opkomst der lichting in October in plaats van in Mei; in de eerste tien maanden *niemand met verlof*, ook de meest geleerde niet, *ter wille van het geheel*. (Deze gegevens liggen buiten onze macht).

2°. De eerste *drie weken*, africhting per bataljon *door één en denzelfden officier*.

3°. In de compagnie, verdere africhting, tot aan het einde der *eerste drie maanden*. Daarna worden de recruten aan den bataljonscommandant gepresenteerd, die bepaalt of zij »dienstdoende gebracht» kunnen worden.

4°. Volgende *drie maanden*, de compagnie voor alle oefeningen *zelfstandig* uitrukkende. De geheele oefening, practisch en theoretisch is voor verantwoordelijkheid van den compagniescommandant. Deze moet *gedurende die periode*, niet in naam alleen, maar in der *daad*, geheel vrij blijven in de keuze van oefening, terrein, ja tot zekere grenzen in tijd en in tenue. Hij moet die kunnen wijzigen naarmate van weersgesteldheid of andere bezwaren. Geen officieren bij vreemde compagnieën; het incompleet aan werkelijk *in de compagnie* dienstdoende officieren zal zoodoende aan 't licht komen. Misbruik van officieren voor bijzondere diensten moet dan ophouden. Alleen de dagen der schietoefeningen moeten natuurlijk voor een gansch bataljon aangegeven worden, met het oog op het gebruik der schietbanen.

5°. *Ná deze drie maanden*, — dus zes na de inlijving — onderzoekt de bataljonscommandant of de compagnieën volledig zijn afgericht, om in het bataljonsverband op te treden. Is dit het geval, keurt hij ze goed, dan gaat van dit oogenblik af, de verantwoordelijkheid ook op den bataljonscommandant over. Hij geeft als 't ware aan de compagniescommandanten hiermede kwitantie voor hun werk.

6°. Thans gedurende *drie maanden*, uitrukken voor *alle* oefeningen, *onder het persoonlijk commando van den bataljonscommandant*. Toch kan deze daarbij op het terrein bij velddienst- en gevechtsoefeningen immers zeer goed zijn kapiteins gelegenheid geven, tot zelfstandig optreden.

7°. Na deze *drie maanden*, — dus *negen* na de opkomst — oordeelt de regimentscommandant of de bataljons voldoende zijn geoefend om in het regimentsverband op te treden. Zoo ja, dan rukt van dat oogenblik af, het regiment gedurende *éene maand*, minstens driemaal 's weeks *onder persoonlijk commando van den kolonel uit*. Van dat tijdstip af gaat de verantwoordelijkheid voor de verdere geoefendheid van den bataljons- op den regimentscommandant over.

8°. Na de tiende maand verklaart de regimentscommandant aan den divisiecommandant, zijn regiment geschikt tot het optreden in het brigadeverband, mitsdien tot het houden van manoeuvres. (Natuurlijk vervalt bij

gedetacheerde bataljons, de mogelijkheid tot de oefening der laatste periode; en houdt de bataljonscommandant de leiding ook in dat tijdperk.)

Zie, *Spectator*, en als wij dan eenmaal die rustige, logische opklimming in de oefeningen onzer infanterie zullen hebben, och laat dan iedere compagniescommandant volgens zijn beste weten en krachten woekeren met den tijd. Liefst juist *zonder naijver*; de grens tusschen zoogenaamde *edele* en *niet edele* naijver is zoo moeilijk te trekken. Laten wij elkander met rust laten; niet wenschen dat een ander precies doe als wij. Iedere vogel zingt zooals hij gebekt is; wij moeten onzen kameraden alzoo onze wijze van handelen niet willen opdringen; het spreekwoord toepassen »doe wel en zie niet om.» Daarmede zullen het vertrouwen en de kameraadschappelijke banden, — ook zoo noodig in het leger, en die toch reeds gevoelig geleden hebben, onder te veel opjagende, onrustmakende brochures en andere invloeden bezijden dit onderwerp, — beter gebaat worden dan door elkander in ons *eigen vak* les te willen geven in het OPENBAAR. Laten zij, die zich van het bezit der daartoe vereischte kennis en ondervinding bewust zijn, toch maar liever geduldig wachten, totdat zij eenmaal een regiment zullen te commandeeren krijgen, of beter nog, totdat zij inspecteur van het wapen der infanterie zullen zijn, en als zoodanig geroepen de instructie van ons wapen te regelen.

Ziedaar *mijn* gevoelen, dat ik na meer dan vijf en twintigjarige aanraking met den soldaat, zonder schroom uitspreek tegenover de modellen van soldatencultuur, die anderen ons meenden openlijk te moeten voorleggen. Wellicht zullen er zijn, die zulke modellen en lessen met meer ingenomenheid ontvangen. Toch gelooven wij niet in ons oordeel alleen te staan. Maar al ware dat zoo, dat oordeel mogen wij met niet minder recht uitspreken, dan zij, die ons ongevraagd hunne voorlichting in ons dagelijksch werk kwamen aanbieden. En waar wij met volle overtuiging meenen te moeten strijd voeren tegen invloeden, die *wij* voor den geest in ons wapen, juist *niet* weldadig achten, daar durven wij er gerust bij te voegen: »Et s'il n'en reste qu'un je serai celui-là.» »Wel wat hooghartig,» zult ge misschien ditmaal zeggen, *Spectator*; gij zijt dat weinig van mij gewend; maar als wij 't noodig achten, ja dan zijn wij hooghartig. *Dressuur in mijn eigen werlkring neem ik alleen aan van mijn meerderen.*

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Geschiedenis van de Koloniën Essequibo, Demerary en Berbice, van de vestiging der Nederlanders aldaar tot op onze tijd, door P. M. NETSCHER. 's Gravenhage, MARTINUS NIJHOFF. 1888. Prijs f 4,80. Met kaarten. (Met den gouden eereprijs bekroond door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.)

Onder de belangrijke werken van den laatsten tijd mag voorzeker een eereplaats worden toegewezen aan het boek, waarvan hierboven de titel staat afgeschreven. Niet zoozeer, omdat het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen gemeend heeft het met goud te moeten bekronen, wat anders reeds een krachtige aanbeveling kan heeten. Ook niet, omdat de Schrijver tot voor enkele jaren een der hoogste rangen bij het Nederlandsche leger bekleedde. Zijn meeste waarde ontleent dit lijvig boekdeel aan het daarin behandelde onderwerp, waarvan, zonder vrees voor tegenspraak, mag worden gezegd, dat het de aandacht verdient van iederen Nederlander, die 't zich nog altijd tot een eer rekent een nazaat te zijn van hen, wier onverschrokken moed en alles wagende ondernemingsgeest den roem van Oud-Holland in oost en west, in zuid en noord verbreid hebben.

't Is waar, het geldt hier niet de »Obst,» het oord waar wij nog altijd maaien wat onze vaders, met opoffering van geld en bloed, gezaaid hebben. De studie van Generaal NETSCHER voert ons naar streken, die ook eenmaal aan Nederland hebben toebehoord, doch die nu reeds sedert meer dan zeventig jaren een deel der Britsche Koloniën uitmaken. Maar, zoo vragen wij, hebben Essequibo, Demerary en Berbice daarom minder aanspraak op onze belangstelling? Is daar niet langs de oevers der drie gelijknamige rivieren een stuk »vaderlandsche historie» afgespeeld, overwaard om het nogmaals aan onze oogen te laten voorbijgaan? Waar wij onzen kinderen met een gevoel van nationalen trots de heldendaden onzer O.-I. vaarders vertellen, zouden wij daar zwijgen van wat in dien zelfden tijd, daar ginds in de West, door een v. d. GOES, een GROENEWEGEL, een BEEKMAN, een STORM VAN 's GRAVESANDE en honderd anderen, over 't geheel met geringer middelen doch met niet minder inspanning en volharding, is tot stand gebracht? Maar, waartoe meer gevraagd. Laat ons

eerlijk zijn en bekennen, dat wij Nederlanders met het verlies van Essequibo, Demerary en Berbice in 1814, ook de liefde voor deze schoone Koloniën verloren hebben. Zij zijn als 't ware met de pennestreek, die ze tot *Britsch Guiana* stempelde, uit onze herinnering weggevaagd. De »Wilde Kust» onzer voorvaderen wordt zelden meer onder ons genoemd en, moge ook al de zegswijze »loop naar de Berbiesjes» niet zoo geheel in onbruik zijn geraakt als de Schrijver, volgens zijn mededeeling op bladz. 409, schijnt te meenen, een feit is het, dat het gros onzer landgenooten in volslagen onwetendheid verkeert omtrent die voormalige Nederlandsche Koloniën, waar eenmaal nu nog bekende namen als VAN DER HEIJDEN, JANSZ, DE JONGE, VAN DEN HEUVEL, VAN RIJSWIJK, BACKER, enz. geschitterd hebben.

Dat dit niet zoo behoorde te zijn, behoeft geen verder betoog en daarom, eere aan het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, dat een en andermaal als prijsvraag een »Geschiedenis van de Koloniën Essequibo, Demerary en Berbice» heeft uitgeschreven. Eere inzonderheid aan Generaal NETSCHER die, toen anderen die taak niet schenen aan te durven, de pen ter hand nam en, na een paar jaar van ernstige studie, een antwoord inzond, waaraan wij, die niet met goud kunnen beloonen, zonder aarzelen het epitheton »uitstekend» toekennen. Op, over het geheel, onderhoudende wijze wordt ons hier, wij zouden haast zeggen, stap voor stap, medegedeeld, hoe die vroede mannen van het laatst der 16de en het begin der 17de eeuw, terwijl hun broeders den weg rond Kaap de Goede Hoop insloegen, westwaarts aanhielden, om daar op hun wijze den »vijand des vaderlands» afbreuk te doen en nieuwe bronnen voor onzen handel op te sporen. Zoo vinden wij hen reeds tusschen de jaren 1570—1580 in Brazilië en eenigen tijd later op de noordelijke kuststreek van Zuid-Amerika, het »goudland» dier dagen, waar al spoedig de drie Nederlandsche Koloniën verrezen, die zich langzamerhand uitbreidden, totdat zij ten slotte een uitgestrektheid verkregen, die de oppervlakte van Java met $\frac{1}{3}$ overtreft. En, wat deze nederzettingen vooral belangrijk voor ons doet zijn is dit, dat daarop het woord *Kolonie* in zijn ware en volle beteekenis van toepassing mag heeten. Immers, waar onze landgenooten, die naar »Orienten» togen, overal waar zij kwamen een nijvere bevolking vonden, waarmede contracten konden worden aangegaan en tractaten gesloten, daar zagen de W.-I. vaarders zich verplaatst in streken, ook rijk en vruchtbaar, maar ontbloot van arbeiders, geschikt en gereed om de gezochte schatten aan den bodem te ontwoekeren. Zij moesten dus zelven de handen aan het werk slaan en vandaar dat bijna geen schip ter westkust werd uitgezonden, waarop zich niet ettelijke kolonisten (de Schrijver bezigt bij voorkeur het woord *coloniërs*) — mannen en vrouwen — bevonden, die hof en huis verlieten om daar ginds een nieuw vaderland te zoeken.

Om den lezers van dit Tijdschrift tot kennismaking met deze belangrijke studie van Generaal NETSCHER aan te moedigen, willen wij in 't kort den inhoud er van mededeelen.

Na in Hoofdstuk I te hebben stilgestaan bij de ontwikkeling van handel en scheepvaart in de jeugdige Republiek der Vereenigde Nederlanden en zijn lezers een beknopt overzicht te hebben gegeven van Guiana, waarvan Essequibo,

Demerary en Berbice een deel uitmaken, wijdt de Schrijver in Hoofdstuk II eenige bladzijden aan de oudste pogingen van Spanjaarden en Engelschen om in de binnenlanden de »Manoa del Dorado," in welke stad, volgens de sage, de huizen met goud gedekt waren, op te sporen. Ook onze landgenooten hebben van tijd tot tijd onderzoekingstochten naar dat El Dorado ondernomen, waaromtrent eerst in onze eeuw door een ALEXANDER VON HUMBOLDT en na hem door een SCHOMBURGK, op afdoende gronden is aangetoond, dat het tot het rijk der sprookjes moet worden teruggebracht. Uit het verdere van het verhaal blijkt intusschen dat de »goudkoorts" den Nederlanders nooit zoo bevangen heeft, of zij begrepen, dat een deugdelijke lading van door noeste vlijt gekweekte producten, verre te verkiezen was boven goud- en zilverbijlen, omtrent wier bestaan slechts losse geruchten in omloop waren. »Goudzoeken is geen zaak voor soliede kooplieden!"

In Hoofdstuk III volgt dan de beschrijving van de eerste tochten der Nederlanders naar Guiana en elders in Amerika, die zulke goede uitkomsten opleverden, dat de Staten-Generaal in 1621 — na afloop van het Twaalfjarig bestand — aan den algemeenen drang gehoor gaven, door aan de toen opgerichte *West-Indische Compagnie*, op de wijze als negentien jaren vroeger ten opzichte van hare Oost-Indische zuster was geschied, Octrooi te verleenen. Terecht noemt de Schrijver dit een gebeurtenis »waarnaar duizenden in den lande reikhalzend hadden uitgezien, niet zoozeer met het plan om rustig handel te gaan drijven, maar in de hoop van rijke gewesten en plaatsen te bemachtigen en groote winsten te behalen, door het buitmaken van rijkgeladen Spaansche en Portugeesche schepen." Hij voegt er echter in éénen adem aan toe, hoe juist in dat streven de oorzaak gelegen was van den kortstondigen bloei der W.-I. compagnie, die, zooals bekend is, reeds in 1674, met achterlating van een schuldenlast van zes millioen, ten grave gedragen werd. Intusschen dacht niemand in Holland er aan om van de vaart op de West af te zien. Nog in hetzelfde jaar kwam de *Nieuwe West-Indische Compagnie* tot stand (Hoofdstuk V), die hare operatiën met een bedrijfskapitaal van f 630.000 begon en er 't hare toe heeft bijgedragen om daar ginds den naam van Hollanders en Zeeuwen bekend en beroemd te maken.

In de nu volgende vijf Hoofdstukken vinden wij een, zooveel mogelijk, aaneengeschakeld verhaal van de lotgevallen der drie Nederlandsche Koloniën Essequibo, Demerary en Berbice, die in deze volgorde door den Schrijver op het titelblad vermeld worden, waar het, den datum hunner stichting in aanmerking genomen, beter ware geweest Berbice voor Demerary te plaatsen. Veel is er door Engelschen, Nederlanders en Duitschers over deze nederzettingen geschreven. Zelfs de beste auteurs, zooals DALTON, HARTSINCK en SCHOMBURGK hebben zich echter hier en daar aan menige onnauwkeurigheid schuldig gemaakt. Niet met eenig boos opzet, maar uit gebrek aan betrouwbare bescheiden, die eerst door de ijverige nasporingen van Generaal NETSCHER uit het stof onzer bibliotheken zouden worden te voorschijn gehaald. Als een tweede DE JONGE heeft hij uit de in het Rijksarchief, het Archief der provincie Zeeland en de Koninklijke bibliotheek verspreid liggende folianten, de bouwstoffen weten op te delven, die hem in staat stelden ons een vrij volledig overzicht te geven, van wat onze

vaders sedert het einde der 16de eeuw tot op het jaar 1814 daar ginds in de verre West gedaan, geleden en — gezondigd hebben. Dat er hier en daar nog gapingen in zijne »Geschiedenis» voorkomen; dat er voor den aandachtigen lezer nog vragen te doen overblijven, is niet zijn schuld. Mag de Schrijver toch met een gevoel van dankbaarheid getuigen, dat zijn onderzoek tal van onbekende zaken heeft aan 't licht gebracht, wij hooren hem van tijd tot tijd ook klagen, hoe menig belangrijk document, dat licht over een of ander punt had kunnen verspreiden, door brand, verwoesting als anderszins is verloren geraakt. Een absoluut verlies mag dit echter niet heeten. Ook zonder die ontbrekende stukken is de schets ons door Generaal NETSCHER geleverd, meer dan voldoende te achten om den lezer in staat te stellen, zich een juiste voorstelling te vormen van het verleden dezer Nederlandsche Koloniën, die eenmaal, in engeren zin dan dit met onze Bezittingen in Azië het geval is, een deel van het moederland hebben uitgemaakt.

Omstreeks het begin van 1626 vertrokken de Kapiteins CLAUDE PREVOST en JAN VAN RIJEN, ieder met 30 à 40 aangeworven mannen, naar de »Wilde Kust,» om daar, zooals het heette »Coloniën te planten,» en sedert zijn honderden en duizenden van onze landgenooten derwaarts getogen, allen gedreven door het verlangen om in die nieuwe wereld door handenarbeid als anderszins zich en den zijnen een bestaan te verschaffen. Boven wezen wij reeds met een enkel woord op het verschil tusschen de tochten der Nederlanders naar de eilanden van den Oost-Indischen Archipel en deze immigratie onzer landgenooten op de noordkust van Zuid-Amerika. Het oorspronkelijk doel van deze neerzetting vinden wij eigenaardig uitgedrukt in de aanvraag van een der bovengenoemde kapiteins (bladz. 53), als hij zich bereid verklaart »zich in dienste van de W.-I. comp. te gaen leggen in West-Indiën op soodanige plaetse als hem sal aengewesen worden, om aldaer te sayen en planten toubac, cattoen, verwe, suycker en andere vruchten die daer groeyen, ook hout ende alderhande vruchten des lants te plucken ende naer huys te senden.» Zuivere kolonisatie dus, die ook later in onze betrekkingen met Essequibo, Demerary en Berbice op den voorgrond is blijven staan.

Zeer interessant zijn de mededeelingen omtrent de wijze, waarop de eerste neerzettingen langs de eenzame oevers van verschillende rivieren plaats grepen. Hoewel, zooals wij reeds te kennen gaven, het aantal immigranten steeds toenam en het aan werklust niet ontbrak, begonnen onze landgenooten al spoedig behoefte te gevoelen aan meerder werkkrachten, om op voordeelige wijze de kostbare producten aan den over 't geheel vruchtbaren bodem te ontwoekeren. Dit gaf aanleiding tot den geregelden invoer van *slaven*, die, van Afrika's Westkust aangebracht, bestemd waren om een groote rol in de lijdensgeschiedenis onzer vaderen te spelen. Wij denken hier vooral aan den opstand van 1762—64, toen de negers, onder aanvoering van hun hoofden COFFY en ACCARA, de eene plantage voor de andere na afliepen en hunnen wrok over onrechtvaardige, vaak wreede behandeling in het bloed van tal van Nederlanders koelden. »Het was» zegt de steeds onpartijdige Schrijver »de geweldige uitbarsting van de lang opgekropte woede en wraakzucht eener onbeschaafde massa, na vele jaren van mis-

handeling en ondergaan onrecht." Opmerkelijk is de mededeeling, dat de negers den predikant RAMZING met diens vrouw en zuster spaarden, op grond dat hij een mensch was, die met God sprak en ook voor de negers gebeden had."

De eerste geregelde invoer van slaven geschiedde door tusschenkomst van den joodschen koopman DAVID NASSY, omtrent wiens geloofsgenooten, die reeds vroeg in grooten getale in Suriname gevestigd waren, door den Directeur-Generaal STORM VAN 'S GRAVESANDE (1743—1772) getuigd werd »dat zij in den regel hunne onderhoorigen slecht behandelden" en het daarom zaak was hen zooveel mogelijk uit Essequebo, Demerary en Berbice te weren. Elders heet 't van hen: »De meeste Joden zouden arm komen en dus met groote voorschotten moeten beginnen of de kolonie tot last worden; zij hadden geen verstand van landbouw, doch alleen van negotie en zouden zich dus voor het meerendeel met kleinhandel bezig houden, hetgeen ruïneus voor de negers en kleurlingen zou worden, die veel van verkwisting en opschik houden; de joden zouden veel ongepermitteerden handel in slaven en in manufacturen met andere dan Nederlandsche schepen drijven; zij zouden, evenals zij zulks in Suriname gewoon waren, hunne slaven op hun Sabbath niet laten arbeiden (evenmin als op Zondag), maar hen daarentegen op de andere 5 dagen der week overwerken om de schade in te halen, en hunne slaven voor gepleegde overtredingen (uit zuinigheid) straffen met inhouding hunner rantsoenen. Een en ander zou aanleiding tot ontevredenheid, tot veel strafzaken en tot oproer geven". Zeer terecht merkt de Schrijver hierbij op, dat dit oordeel wel wat hard en vreemd klinkt in den mond van »christen-bewoners" der Kolonie, die lang niet altijd van de beste soort waren en tegen wie getuigt, dat de boven besproken slavenopstand voornamelijk plaats had in Berbice, waar *geen* joden woonden.

In meergemeld jaar 1626 bepaalde de Kamer Zeeland, dat *geen Engelschen* zich als kolonisten aan de Wilde Kust mochten neerzetten. Later is men daarvan echter teruggekomen en eenmaal zou het oogenblik daar zijn, dat Heeren Bewindhebbers zich gedrongen gevoelden hunnen vertegenwoordiger in Essequebo »te lauderen over zijn welgelukte pogingen om vreemde natiën te animeeren zich in de kolonie te komen vestigen." Nog later krijgt STORM VAN 'S GRAVESANDE andermaal ter dier zake een bijzondere tevredenheidsbetuiging »over zijnen ijver en applicatie" plus een geschenk van »twee okshoofden besten rooden wijn." Terwijl de Schrijver ons dit mededeelt, kan hij de opmerking niet terughouden, dat de toenemende immigratie van Engelsche planters in Essequebo en Demerary de kiem is geweest van het latere verlies dier Koloniën voor Nederland.

En zoo zouden wij kunnen voortgaan met op onderwerpen te wijzen, die onze belangstelling gaande kunnen maken in het lot dezer voormalige Nederlandsche Koloniën, wier latere geschiedenis, van 1814 tot heden, in een afzonderlijk Hoofdstuk behandeld worden. Wij willen dit echter verder aan den lezer overlaten en nog alleen vermelden, dat twee net uitgevoerde kaarten aan het werk van Generaal NETSCHER zijn toegevoegd, die onmisbaar mogen heeten, maar dan ook zoo werden ingericht, dat 't niet moeilijk valt ons behoorlijk in dit tweede vaderland onzer Hollanders en Zeeuwen te orienteeren.

Bevelen wij dus de lezing van deze »Geschiedenis" onvoorwaardelijk aan, het

spijt ons te moeten zeggen, dat de stijl en evenzoo de interpunctie op vele plaatsen — men zie o. a. bladz. 24, 66, 71, 94, 107, 108, enz. — te wenschen overlaat. Jammer ook, dat bij een met goud bekroond werk niet meer zorg aan de correctie is gewijd. Een kleine honderd taal- en drukfouten is toch waarlijk te veel voor een boek, waaraan het Utrechtsch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen zijn naam heeft geleend, te veel ook om ze met den mantel der liefde te bedekken! Wij vertrouwen dat bij een tweeden druk, die niet kan uitblijven, deze vlekken zullen verdwijnen en eindigen met den wensch, dat het den geëerden Schrijver nog lang moge gegeven worden zijn rust op deze werkzame wijze te genieten.

R. VAN ECK.

Breda, Mei 1888.

Scheepsbouw voor 's lands vloot. Vervolg op de »Proeve van een ontwerp voor Strijder onzer Zeemacht» door W. M. VISSER. Rotterdam, P. J. BLADERGROEN. 1888. Prijs f 0,50.

Niet lang na het verschijnen van het vlugschrift »Proeve van een ontwerp, enz.» voelde de Heer W. M. VISSER zich genoopt andermaal de pen op te nemen en tot de uitgave van het hierboven genoemde over te gaan, ofschoon hij zegt zulks niet te hebben verwacht, toen hij het eerste schreef.

Ons verwonderde het spoedig in het licht verschijnen van dit »Vervolg» volstrekt niet, want de twee belangrijke zaken in de »Proeve» behandeld: een ontwerp voor een strijder onzer zeemacht (1) — naar welk schip de marine sinds geruimen tijd met gespannen verwachting uitziet — en het vraagstuk omtrent het voortbestaan van een zuiver Nederlandschen scheepsbouw, waren van zoo groote actualiteit, dat zij veler aandacht moesten trekken en, zooals Schr. op bladz. 11, te recht aanmerkt, tot verschillende indrukken leiden, en bijgevolg aanleiding geven tot nadere uitlegging, opheldering of antwoord.

Trad in het eerste geschrift de Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij (Fijenoord), vertegenwoordigd door haar bekenden ijverigen Directeur, meer op den voorgrond, nú is het in 't bijzonder de Heer VISSER die optreedt, waarschijnlijk als een gevolg van de heftige polemiek, gevoerd ter verdediging van zijn denkbeelden of ter bestrijding van, voornamelijk, zijdelingschen aanval.

Daar omstandigheden er ons toe brengen, om in deze, het voorbeeld van den geachten Schr. niet te volgen en onze naam weinig ter zake afdoet, zoo vermeen wij daardoor verplicht te zijn ons van persoonlijkheden te moeten onthouden, al achten wij ons daarom toch zeer goed gerechtigd publieke zaken of handelingen te beoordeelen — en zoo noodig af te keuren, te meer omdat wij, evenmin als de Schr., iets anders beoogen dan »het belang onzer zeemacht en dus het belang

(1) Deze titel van het eerste vlugschrift, die wel wat minder juist gekozen schijnt, na hetgeen de Schr. nu mededeelt, kan wellicht tot de begripsverwarring, waarover hij zich beklaagt, hebben bijgedragen.

des vaderlands" en weder in denzelfden geest zullen schrijven, die ons ook bezielde toen wij in een vorig nummer van *De Militaire Spectator* de »Proeve" aankondigden en bespraken.

Duidelijker dan vroeger wijst de Schr. ons ditmaal aan, dat zijn »Proeve" geen loutere fantaisie was, maar een berekend en bestudeerd plan van twee schepen, waarvan er een »meer bijzonder bestemd voor plaatselijken dienst en dus met opoffering van nautische eigenschappen de grootst mogelijke gevechtswaarde" moest bezitten, terwijl het andere »geschikt om den Oceaan te bevaren" en dus »met opoffering van gevechtswaarde" moest voorzien zijn van meer nautische eigenschappen.

De Schr. gaf ons toen twee ontwerpen; van beide schepen waren de levende deelen aan elkander gelijk, en beiden schenen weinig geschikt om aan zekeren eisch van snelheid te voldoen, voor een groot deel ten gevolge van den voorgestelden vorm van den romp.

Dat gebrek aan snelheid, in 't bijzonder voor den kruiser, was voor ons een hoofdbezwaar en wij vermeenden dat daaraan kon worden te gemoet gekomen bij splitsing van dienstverrichting, waardoor betere oplossing mogelijk was.

In deze meening heeft het »Vervolg" ons zeer gesterkt, want het eerste schip bleek bestemd te zijn om in de baai van Montevideo dienst te doen en dus gebonden te zijn aan een diepgang van 46 dM.

»Voor plaatselijke verdediging," schreven wij, »moet snelheid opgeofferd worden" aan andere eischen, en dan moge 12 mijl, zooals het ontwerp geeft, daarvoor voldoende zijn, de 13 of 14 mijl voor den kruiser in het ontwerp vastgesteld, achten wij niet genoeg, juist omdat deze soort schepen van onze marine, ook in de Java-zee misschien zullende strijden, grooter snelheid moet kunnen ontwikkelen.

Met allen eerbied voor de uitspraak van den hoogst bekwamen en kundigen Vice-Admiraal BINKES vinden wij de door hem verlangde 8 à 9 mijl, voor een schip tot binnenlandsche verdediging, wel wat zeer matig; wij kunnen ons met het beroep op de uitspraak van dien vlagofficier niet tevreden stellen, omdat, al is het aan te nemen, dat de vaart van den aanvaller in het nauwste gedeelte onzer zeegaten niet veel grooter zal zijn, dit nog geen reden is dat in de wijdere gedeelten door hem niet meer zal geloopt worden of dat wij, als verdediger, niet op beide plaatsen meer kunnen gebruiken.

Trouwens vaart eischt voor een groot deel stoomkracht en deze draagt er weder toe bij om de snelheid van beweging (draaivermogen) te vermeerderen; deze laatste eigenschap is zeer noodig om in de zeegaten goed te kunnen werken, maar wordt in de langzame schepen gemist. Op onze monitors type »Tijger" is men niet zeker te kunnen draaien, zonder vaart, al verkeerden wind en water in geen buitengewoon nadeeligen toestand.

»Bewijsgronden voor groote snelheid moeten zeer deugdelijk zijn" zegt Schr. »en niet vervangen worden door algemeenheden, zooals de geijkte uitdrukking: in staat stellen om, naar verkiezen, een gevecht aan te nemen of te ontwijken wat toch eigenlijk in meer alledaagsche taal zeggen wil: de gelegenheid aanbieden om aan den haal te gaan"

Zie, deze redeneering klinkt ons weinig deugdelijk, vooral van iemand die, zooveel als Schr., met het ramwapen opheeft.

Ook kunnen velerlei gevallen zich voordoen waarin, óf de vijand, of zijn tegenstander een opdracht te volvoeren hebben waarvoor het noodig is zich te kunnen ontslaan van de tegenwoordigheid van een waarnemer, en waarbij men dus wel tijdelijk aan »den haal" moet gaan. Ons voorbeeld van den strijd der HORATIUSSEN (zie *Militaire Spectator*, N°. 3), wordt door den Schr. met stilzwijgen voorbijgegaan; als ik het wel heb, trachtten ook de ouden reeds zooveel mogelijk riemen op hun rammers te plaatsen.

Bovendien, de kruiserschepen, die wij voornamelijk ter verdediging van Indië behoeven, zullen ook daar veelal strijden als »twee schepen in volle zee" — vloten zal Nederland wel niet meer bezitten — en dan, zegt de boven aangehaalde vlagofficier, is de bewering, dat groote snelheid noodig is, volkomen juist.

Mocht soms voor onze koloniën tot alleen plaatselijke verdediging worden besloten, hetgeen wij niet verwachten en een ramp zouden vinden, dan kunnen ook vrij wel die kruisers vervallen en mitsdien behoeft er dán, maar ook dán alleen, van schepen met groote snelheid geen sprake te zijn.

Gelukkiger achten wij den Schr. geslaagd in zijn wederlegging van — en wij kunnen er gerust bijvoegen in zijn aanval op — het laatst afgetreden Hoofd van het Marine Departement.

Nederlandsche Ingenieurs hadden nooit een groot modern oorlogschip ontworpen en onze scheepsbouwmeesters hadden nimmer een dergelijk schip gebouwd; dit was schering en inslag van Z. E.'s betoog en met die redeneering wilde de Minister onze nationale scheepsbouwerven verstoken houden van de moeite om iets van dien aard te leveren.

Zeker, dat sluit als een bus, maar op die manier komen wij dan ook nooit verder en worden wij hoe langer hoe meer afhankelijk van het buitenland, totdat wij eindelijk aan handen en voeten gebonden, maar beter doen ons nationaal bestaan op te geven; die niets leveren kan is ook niets waard.

Keuren wij het af dat particuliere stoomvaartmaatschappijen veelal, om de een of andere reden, bij het buitenland ter markt gaan, toch is die handelwijze voor verdediging vatbaar, vooral als men in aanmerking neemt, dat die maatschappijen dikwerf concurreeren moeten met zwaar gesubsidieerde vreemde stoomvaartlijnen.

Voor den staat is dit geheel iets anders en voor oorlogsbenoedigdheden is het zonder twijfel van groote waarde, zoo onafhankelijk mogelijk van het buitenland te wezen, al heeft dit dan ook eenige meerdere kosten ten gevolge.

Trouwens met die zoo hoog geroemde zuinigheid gaat het zooals met veel anders »wat men ziet en wat men niet ziet," want stel dat werkelijk een schip hier gebouwd eens iets, ja laat ons aannemen eens veel meer kost, dan in den vreemde, zou dan dat meerdere daarvoor uitgegeven niet op andere wijze bespaard zijn geworden?

Iedereen, die te recht of ten onrechte maar eenigszins als met wereldsche goederen gezegend te boek staat, weet toch dat hij twee soorten van belasting

betaalt, de ééne aan het Rijk, de andere ter ondersteuning van behoeftigen en werklozen. Behoort de eerste belasting nu niet bepaald tot de uitgaven die met de meeste vreugde worden opgebracht, de laatste noemen wij bepaald een hatelijke, omdat zij zeker improductief is en niets goeds voortbrengt, neen integendeel zelfs de ontevredenheid van hen die door haar geholpen worden, veeltijds gaande maakt.

Staatslieden en oeconomisten namen, indien wij ons niet zeer bedriegen, deze belasting nog nimmer in hun becijferingen op, maar wij durven gerust verzekeren dat haar bedrag in aanmerking kan komen en gelooven tevens, dat zij tot heel wat geringer proportie ware terug te brengen, indien de voorliefde voor het uitheemsche, ook bij de Departementen van algemeen bestuur wat minder groot ware.

Velen met ons, zouden zeker liever die belasting voor een groot deel met de eerstgenoemde zien saamgesmolten, in de overtuiging daarmede hun landslieden van goeden dienst te zijn; want wanneer de behoeftigen en werklozen loon konden verdienen, was het onnoodig voor hen zoo akelig te bedelen en zouden een aantal nooddriftigen dán zichzelf helpen en redden, met vrij wat meer genoeg dan nú, met het dikwerf om niet verkregene; de edele philanthropen zouden daarom nog geen gedwongen rust deelachtig worden, waarnaar zij trouwens ook niet verlangen!

De Schr. neemt den handschoen, den Nederlandschen marine-Ingenieurs en scheepsbouwmeesters door den bedoelden Minister toegeworpen, op en toont aan dat deze lichtvaardig was in het over hen uitgesproken oordeel. Schr. wijst er op dat zij wel degelijk schepen ontwierpen en bouwden, waarover zij zich volstrekt niet te schamen hadden, wanneer maar eerlijk gelet wordt op de hoogst moeilijke eischen aan hen gesteld.

't Is waar, dit laatste wordt veelal vergeten en de voortbrengselen die zij leverden, worden dan vergeleken met hetgeen buitenlanders voortbrachten, die door geen sluis, geen brug, geen kanaal of ondiepte aan afmetingen waren gebonden.

Als voorbeeld haalt Schr. »de Koning der Nederlanden» aan. Bij dit gepantserd oorlogschip was als eisch gesteld »pantsering en bewapening even zwaar, snelheid even groot als die van de Engelsche »Captain», die 2000 ton grooter was.» Alleen mocht de »Koning» niet als de »Captain» met linie-schipstuig worden voorzien, om niet als de laatste om te slaan en met 500 man in de diepte der zee te verdwijnen. Daarentegen werden andere eischen gesteld: »de lengte mocht niet meer zijn dan die van de schutkolk der sluis te Purmerend; de breedte niet meer dan de doorvaart-wijdte van de oosterdoksuis te Amsterdam; de diepgang niet meer dan de waterstand in het Noord-Hollandsch kanaal toestond, maar overigens was de ontwerper vrij, mits het schip 5400 ton dragen en 13 mijl loopen kon.»

Dat het schip later aan eischen, die men haar geliefde te gaan stellen, niet kon voldoen, zal wel niemand bevreedden!

De Schr. is blijkbaar zeer geërgerd dat diezelfde Minister, in het parlementair

debat van 15 December 1887, een brokstuk van een vroeger door hem ingediend ambtsrapport — tijdens hij Inspecteur van den stoomvaartdienst was — mededeelde, met het doel, hem nu met zichzelf in tegenspraak te brengen. Toch is verdediging van het toenmalig gegeven advies zeer goed mogelijk, waarom de Schr. dan ook uiteenzet hoe hij destijds, in verband met andere rapporten, kon aanraden om als model in het buitenland te laten bouwen, zonder nu met zichzelf in tweestrijd te komen. Kortelijk zijn uitlegging samenvattend, komt zij hierop neer, dat toen onze eigen werven nog houten schepen, als de »Anna Paulowna" en »Zilveren Kruis" bouwden, de Engelsche nijverheid een »Prins Hendrik" schiep en het dus alleszins natuurlijk was dat men om ook dat nieuwe, dat vreemde, dat tot dusver ongedachte te verkrijgen, ter markt ging bij die pioniers op dat gebied, die bereids gepokt en gemazeld hadden."

Uit een rapport aan den Koning, van 1824, (zie o. a. *Militaire Spectator* N°. 3, 1863), toont hij echter aan dat »dat ongedachte," zoo »nimmer gedroomde" reeds vroeger was bedacht geweest, en wel door den genialen ROENTGEN, toenmaals Directeur van de Koninklijke Stoomboot-Maatschappij (Fijenoord).

Zoo gaat het meer — een profet is in zijn eigen land niet geëerd — en veel later wordt hetzelfde buitenlandsche voortbrengsel als een hoogelijk bewonderde nieuwigheid ingehaald.

Opnieuw zou Schr. niet schromen ook nu weder aan te raden, bijaldien er aan gedacht werd een onderzeesch-vaartuig aan te maken, daarvoor zich tot NORDENFELT te wenden, maar tevens om kennis te nemen van een daarvan geleverd ontwerp in 1842, door wijlen den Ingenieur der marine J. W. BOOM.

Het thans in de lucht hangend schip is volgens Schr.'s gevoelen niet zóó iets totaal nieuws en zou zeer goed door de nationale nijverheidsinrichtingen aan IJ en Maas kunnen vervaardigd worden, indien de militair-scheepsbouwkundige Ingenieur en de industrieel elkander ter zijde staan.

Wat meer vertrouwen in Nederlandsche deskundigen komt ook ons wel gerechtvaardigd voor; ook de vreemdeling is volstrekt niet onfeilbaar.

Na afrekening gehouden te hebben met den nu afgetreden Minister van Marine onderwerpt de Schr. de redevoering door den Heer ARIE SMIT, Voorzitter-Commissaris van de Koninklijke Maatschappij »De Schelde," gewezen lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal, in die hooge vergadering gehouden, aan een nader onderzoek.

Om echter niet steeds lastig gevallen te worden met dooddoeners als: *prêcher pour sa paroisse*, *oratio pro domo* en dergelijke, wijst hij er op met nadruk dat hij, ofschoon wel Directeur der Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij zijnde, toch niet in die qualiteit schrijft, maar als oud-zeeofficier optreedt, die, voorwaar groote liefde voor- en ingenomenheid met zijn fabriek koesterend, van deze niet afhankelijk is en haar dan ook minder beschouwt als een op zichzelf staande particuliere scheepswerf, dan wel als »een onmisbare zaak voor 's lands belang" of als »een zeer veel beteekenend defensie-middel." Hiermede zijn wij het volkomen eens. De fabriek te Fijenoord en de Koninklijke fabriek te Amsterdam zijn ook volgens ons gevoelen de eenige groote nijverheidsinrichtingen, op het gebied

van scheepsbouw en stoomwerktuigen, tevens ook voor verschillend ander oorlogsmateriaal, die door hun uitstekende ligging, binnen de vesting Holland, voor 's lands defensie, in aanmerking kunnen komen om bevoorrecht te worden, niet door geldelijke subsidiën, maar door loongevend werk.

Dit, zegt Schr., werd die inrichtingen echter in den laatsten tijd vrij wel onthouden. Allerlei redenen werden daarvoor opgegeven; drang op den Minister uitgeoefend door belanghebbenden; voorliefde voor het uitheemsche bij sommige ambtenaren; maar in het bijzonder het onverantwoordelijk contract van den Staat met de Koninklijke maatschappij »De Schelde.»

Dit contract, te recht de groote steen des aanstoots, wordt door den Schr., in het tweede gedeelte van zijn geschrift, met de stukken in de hand, nagegaan en ontleed. Duidelijk zet hij ook voor de niet ingewijden uiteen, hoe rampzalig het drukt op alle andere nijverheidsinrichtingen van denzelfden werkkring en hoe duur het ten laatste aan den Staat moet uitkomen.

En voor dit contract is niet alleen de Regeering, niet alleen de uitvoerende — maar ook de wetgevende macht verantwoordelijk; des te moeilijker zal het dus aan de Hoofden der Departementen, meer speciaal met oorlogsaangelegenheden belast, vallen, om de toch zoo hoog noodige wijziging, liefst algeheele opzegging te erlangen. Voor de stad Vlissingen, door een geëerd staatsman — echter beter thuis in kabinets- dan in oorlogszaken — gepaaid met allerlei grootsche verwachtingen, zou dit niet anders dan een harde slag kunnen zijn, maar boven het welzijn van Vlissingen gaat dat van den Staat. Op nederiger voet kan die plaats wellicht geholpen worden door op te richten visscherijen, die evenzeer als de nu zoo bloeiende postlijn op Engeland, er beter thuis behooren dan scheepsfabrieken, welke daar, ten opzichte van de verdediging, weinig minder schadelijk zijn dan een Rijkswerf of arsenaal.

Neemt in het vlugschrift de bespreking van dat contract een groote plaats in, ook de zeer overdachte rede van den Heer ARIE SMIT, gehouden den 15den December 1887 komt niet ongedeed te voorschijn uit de vuurproef, waaraan zij wordt onderworpen. Eenige der uitgesproken volzinnen geven den Schr. aanleiding om te doen uitkomen, hoe het aan het Departement van marine hoe langs zoo meer sterk gecentraliseerd administratief gezag verlamvend ingrijpt en duur werkt.

De ons opgenoemde staaltjes zouden met vele te vermeerderen zijn. Gelukkig bestaat er grond voor de verwachting dat verandering ten goede zal plaats hebben; dit is zeker, dat het nu opgetreden Hoofd van het betrokken Departement, door zijn laatsten werkkring, beter dan velen zijner voorgangers, kan beoordeelen waar de wrijving van het administratief raderwerk te groot is. Intusschen mogen wij daarbij niet vergeten dat de taak zwaar zal zijn en misschien de medewerking vooralsnog gering. Van harte hopen wij dat de noodige tijd en de vereischte kracht gegeven zullen zijn aan hem, die zeker niet uit ijdele eerzucht, maar alleen uit algeheele toewijding aan de marine, de door zoo weinigen begeerde portefeuille aanvaardde.

Verder toont Schr. aan dat de in die rede vooropgezette stellingen, deels van weinig beteekenis zijn, of zelfs in het geheel niet houdbaar; dat de eigenlijke

meening en bedoeling van het hetgeen de spreker voordroeg daarop neerkwam, dat hij den tot nu toe op 's lands werven verrichten arbeid veroordeelende, dien wenschte overgebracht te zien naar — en gelijkelijk verdeeld over — al de particuliere nijverheidsinrichtingen, wel wetende dat dan de Koninklijke Maatschappij »De Schelde,» sterk door haar contract met den Staat, het leeuwen-aandeel zou kunnen bemachtigen.

De Schr. wijst er op hoe reeds eenige Nederlandsche fabrieken, werkende op het gebied van scheeps- en machinebouw zijn verdwenen, en hoe benard de vooruitzichten van de weinige anderen, uitgezonderd die te Vlissingen zijn; hoe ontzaggelijk groot het aantal millioenen is dat naar »over de zee» werd gebracht, om dáár te laten werken, zoodat hij weemoedig uitroept »wat had onze scheepsbouw en onze werktuigbouw thans wel kunnen zijn als haar dat eens niet onthouden was!»

»Hadde de Regeering eens hare hand uitgestoken» en wij voegen er bij, hadde het der Voorzienigheid eens behaagt een, bij uitnemendheid met liefde voor zijn land bezielde, Vorst te sparen, »welk een vlucht hadden dan die beide takken van nijverheid niet kunnen nemen!»

Laten wij intusschen de hoop nog niet opgeven; nog is het misschien niet te laat om den dwaalweg te verlaten en te doen wat goed is, wat vaderlands-liefde van ons eischt, al is het dat we de gemaakte fout duur moeten boeten.

Laten we alleen doen wat de Schr. deed: »zijn plicht als vaderlander» — en dan, neen geen »advienne que pourra,» maar aan ons de toekomst!

De opleiding der compagnie door A. J. PRINS, Kapitein bij het 4de Regiment Infanterie. Leiden, A. W. SIJTHOFF. 1888. Eerste gedeelte: a. De opvoeding enz. b. De recruten-opleiding. Prijs f1,—.

Een viertal jaren geleden verscheen eene studie van den Heer PRINS, toen kapitein-adjutant, die het zeldzame voorrecht had, binnen weinige weken een praktisch succes te verwerven.

Niet alleen toch dat het daarin verdedigde beginsel ijverige voorstanders en bestrijders vond, maar van officieele zijde werd het stelsel van *compagnies-oefeningen* als het eenig juiste erkend en aanbevolen.

Zeker is het te betreuren dat de bedroevende zwakte onzer compagnieën, gedurende de wintermaanden, de groote voordeelen van het stelsel in sommige opzichten denkbeeldig maakt; het komt ons voor dat met goeden wil, toch het middel te vinden zou zijn, om ten voordeele der oefeningen, de uitrukkende sterkte der compagnieën te verhoogen.

Bedenkt men dat de lichting, die in Mei onder de wapens komt, bijna onverminderd tot de volgende Meimaand \pm 40 man blijft, dan moet het

verbazing wekken dat na medio September het aantal *present onder de wapenen*, dikwijls niet meer dan 20 man bedraagt.

Hoe vaak worden we als compagniescommandanten ontstemd — en méér dan dat zelfs — door de boodschap, die de sergeant-majoor mede van 't rapport brengt: »morgen opgave van een man geschikt voor oppasser in de cantine, op de wapenkamer, in het pakjesmagazijn, voor schijvenplakken enz. enz.” Gaarne zouden we dan antwoorden: »ik heb er geen; de menschen zijn nog voor niets *geschikt* dan om zich te oefenen en al die poetsbaantjes deugen voor hen niet.”

Dat antwoord zou weinig helpen en slechts moeilijkheden in 't leven roepen; men eindigt dan ook met beschikbaar stellen van den minst ongeschikte.

Hadden wij onzen wensch, dan zou men al die extra baantjes afschaffen, d. w. z. de noodzakelijke werkzaamheden van dien aard doen plaats hebben *na* de morgen-oefeningen; zoolang men geen middel vindt om te zorgen dat *niemand* aan de morgenoefening wordt onttrokken, zal het stelsel der compagnies-oefeningen niet opleveren wat het kan.

Wij zouden gedurende den tijd der exercitie de woonlocalen willen sluiten, af en toe langs straten en grachten, in waschlocalen, cantines en magazijnen een *razzia* houden naar daar aanwezige soldaten, en dan desnoods, *na* 12 uur, voor allerlei corveetjes en poetsbaantjes een dubbel, ja een driedubbeltal van menschen disponibel stellen.

We weten zeer goed dat ieder, die met het beheer over en het toezicht op een groot of klein magazijntje belast is, moord en brand zal schreeuwen over zoo'n radicalisme; maar wij deden dat ook vaak als we met 15 man per compagnie uitrukten en aan elk kazerneraam het hoofd van een soldaat zagen toekijken, hoe dat in zijn werk gaat.

't Is ons niet bekend of de Heer PRINS, die natuurlijk de werking der compagnies-oefeningen met belangstelling gadesloeg, ook dergelijke opmerkingen heeft gemaakt. Maar dat hij getrouw bleef aan zijn voorliefde voor compagnies-oefeningen in uitgebreiden zin, bewijst ons zijn nieuwe studie, die wij gaarne met een waardeerend woord aankondigen, en dat te liever dewijl reeds dezen zomer de theorie getoetst zal kunnen worden aan de practijk.

De Heer P. pleit voor de *geheele* opleiding van den recruiit door en ter verantwoording van het kader der compagnie; van den aanvang af wil hij den recruiit geen anderen invloed doen ondergaan, dan dien zijner eigene chefs en met groote overtuiging worden de voordeelen van dat stelsel uiteengezet.

Dat daarbij een ruime plaats aan de moreele opvoeding wordt ingeruimd is natuurlijk; wij vinden dan ook in de eerste 35 bladzijden menigen wenk, dien we zeer op prijs stellen, ook dan wanneer de compagnieën zich met het onderwijs in de exercitiën niet zouden hebben te belasten. Wáár de man ook »gedrild” worde, »opgevoed” moet hij worden bij zijn compagnie. En geschiedt dit in den geest als de Heer PRINS verlangt, dan bestaat er alle hoop dat de man hart en liefde krijgen zal voor zijn troep — vooral als hij er wat langer bij bleef en zich daardoor meer solidair begon te voelen. In dit opzicht bejammeren wij het gebrek aan vrijwilligers, die te midden der vlottende militiebevolking den korpsgeest blijven bewaren.

Van ganscher harte beamen wij de onderscheiding, die de Heer P. maakt tusschen den ongenaakbaren chef bij exercitiën en den welwillenden onderwijzer bij theoriën. Dat het inprenten van begrippen van krijgsdeugd en krijgseer in den regel niet aan onderofficieren mag worden toevertrouwd, spreekt vanzelf, want niets is moeilijker dan in zeer populairen vorm recht degelijk te zijn. Zelfs voor menig officier zal het houden der theoriën, zooals de Heer P. dat wil, vrij zwaar zijn. Dáártoe behoort stemming en niet ieder heeft die stemming op een gegeven moment maar voor het grijpen.

Bij ondervinding weet ieder hoe een woord op zijn pas, een eenvoudige episode uit de krijgsgeschiedenis, helder en vlot voorgedragen, *vertoond* zouden we bijna zeggen, ook den niet-ontwikkelden soldaat „pakken” kan; aan het *gesproken* woord hechten we oneindig meer waarde dan aan die stelselmatige voorlezingen waar men den man naar toe drijft. Ook daartoe behoort stemming en

»Wat zich als sticht'lijk aan komt melden,

»Sticht ons maar zelden.”

Men kan echter ook in de gewenschte richting overdrijven tot groot nadeel der goede zaak. Wie kent ze niet, de eeuwige praters en *would-be* redenaars, die altijd, te pas en te onpas, lange verhalen doen en steeds aan het theoretiseeren zijn? De soldaat heeft in zijn kernachtige vocabulaire al spoedig een minder kieschen term voor hen bij de hand.

O. i. moet het voor den soldaat iets extra's, een versnapering zijn, als zijn kapitein eens bij de theorie komt en zelf het woord neemt om wat te vertellen.

Wordt daardoor, zooals de Heer P. hoopt, de lust tot lectuur opgewekt — des te beter. Werken als die van VAN REES, SCHOEMAKER en eenige andere, kunnen kostelijke bronnen zijn voor den eenigszins ontwikkelde jongen soldaat. Jammer genoeg kan men maar al te dikwijls de overtuiging opdoen, dat de meeste onzer miliciens — als staan zij ook te boek als te kunnen lezen — het niet zoover gebracht hebben, dat zij voor genoeg en met genoeg lezen zullen.

Wanneer eenmaal algemeene dienstplicht zal ingevoerd zijn, wanneer slechts hij voor *vol* wordt aangezien die zijn militaire verplichtingen aan den Staat werkelijk heeft volbracht, dan brengt ieder soldaat reeds van school en huis, elementen van militaire eer en plicht mede, die slechts ontwikkeld en aangewakkerd moeten worden. Maar zoolang we nog reikhalzend uitzien naar den Hercules, die dat in ons land teweegbrengt, moeten we met inspanning van alle krachten zelf arbeiden aan de reuzentaak, van den boerenjongen een zelfbewust verdediger des lands te vormen. De Heer PRINS geeft daarvoor zeer waardeerbare wenken.

Ten opzichte van het tweede gedeelte — de practische opleiding — beginnen wij met de verklaring dat wij met den Schrijver het beginsel der compagniesopleiding het *eenig* juiste achten en steeds geacht hebben (1).

Na die verklaring zal de Heer P. het wel niet euvel duiden wanneer wij vreezen, dat in de practijk nog wel eens gewichtige bezwaren aan den dag zullen komen — althans vooreerst.

(1) Zie *Militair Blad*, 1 Juni 1882.

Wel verre van die bezwaren onoverkomelijk te achten, meenen wij dat daaraan te gemoet gekomen kan worden, mits men ze niet onder rooskleurige rapporten wegstoppe. We hopen zeer dat meer en meer middelen zullen gevonden worden om het goede beginsel ook practisch uitvoerbaar te maken.

»Heeft» — vraagt de Heer P. — »de bataljonsadjutant een geheim van recruten-opleiding, dat hem alléén is geopenbaard?» Zeker niet. Maar hoogst waarschijnlijk neemt ieder bataljonsadjutant van zijn voorganger over een methode, een soort van rooster tot indeeling van werk en werkkrachten, die dan, steeds verbeterd en vermeerderd naar de behoefte, een traditie bij het bataljon wordt, en zoo nabij mogelijk tot het bereikbare voert.

Ook bij de compagnieën zal zulk een traditie ontstaan, maar de mutatiën bij de 20 compagniescommandanten van een regiment zijn vrij wat grooter, dan die onder de 5 bataljonsadjutanten, zoodat afwisselingen in opvatting van onderscheidene titularissen meer dan vroeger zullen voorkomen. Wel geeft de Heer P. een schema van opleiding, dat wij zeer waardeeren (persoonlijke ondervinding staat ons hier niet ten dienste) maar dat toch wel niet de onverdeelde sympathie van de ± 180 kapiteins zal wegdragen.

Gewoonlijk doet de bataljonsadjutant gedurende den instructie-tijd niets anders dan zich onverdeeld aan zijn recruten wijden. Met de overige officieren — speciaal den compagniescommandant — is dit niet het geval. Zijn compagnies-zaken, oefeningen met het blijvend gedeelte, schijfschieten, enz. zullen hem menigen dag van het oefeningsterrein terughouden, aangenomen dat men de kadermanoeuvres der maanden Mei en Juni, elders weet onder dak te brengen.

Moeilijker nog wordt de zaak ten opzichte der luitenants. Natuurlijk zal het wenschelijk zijn onder den compagniescommandant één der luitenants *vast* met de practische opleiding der militie te belasten, en hem de onmiddellijke directie op te dragen.

Wanneer nu die luitenant 's morgens en 's avonds 2 à 3 uren uitrukt, de week doet en dus 2 malen per dag in de kazerne komt voor theorie en middag-appel, dan is hij den geheelen dag in touw, zoodat er, bij den meest mogelijken goeden wil, toch reden is voor de vrees, dat hij binnen kort de noodige opgewektheid, het onmisbare »*feu sacré*,» zal missen.

Het komt ons voor dat men den officier, met de onmiddellijke leiding der recruten-exercitie belast, nu ook gedurende dien tijd vrij moet laten van andere diensten, opdat hij 's avonds even opgewekt en frisch als 's morgens, niet slechts op het terrein *aanwezig* zij, maar werkelijk instructie geve.

Neemt men nu aan dat *alle* luitenants altijd present zijn, dat niemand door detacheringen of employementen afwezig is, dan zullen er toch nog storingen voorkomen. Bijv. waar krijgsraden zijn, kan de officier met de instructie belast, daarmede bemoeienis hebben, hij krijgt op zijn beurt den dag, piket enz., enz., zoodat de practijk leeren zal dat hij meermalen niet present is bij de instructie, tenzij men afdoende maatregelen neme om *dien* dienst te beschouwen als de hoofdzaak, waaraan al het andere ondergeschikt moet zijn.

Tot zekere hoogte geldt hetzelfde van de onderofficieren. Waar men geen *vier*, volkomen bruikbare instructeurs heeft, verdeelt de Heer P. de compagnie in

drieën; maar een klasse van 12 à 13 man is te sterk voor het aanvankelijk onderricht, zoodat men reeds spoedig tot de onderwijskracht van zeer jonge korporaals toevlucht zal moeten nemen.

We zouden dus wenschen ernstige en van hoogerhand gesteunde pogingen om den compagniescommandant gedurende den eigenlijken recruten-tijd, de vaste presentie van vier onderofficieren en vier korporaals te zijner keuze te waarborgen; moet er voor wachten, corveëen, detacheringen en militie-reizen personeel zijn, men voorzie daarin buiten de vaste onderwijzers.

Wij gelooven dat het overbrengen der recruten-opleiding bij de compagnieën op den duur aanleiding zal geven, dat men tijd wint en bij de manoeuvres beter beslagen, ten ijs komt dan tot heden; maar we meenen tevens dat men zich er het eerste, en misschien ook nog het tweede jaar geen gouden bergen van beloven moet. 't Is een groote overgang, waarbij nog menigeen in den aanvang de handen verkeerd zullen staan, en waarbij men, door op eenmaal het *allerbeste* te eischen, veel kans zal hebben het goede te moeten ontberen.

Tot ons leedwezen lazen wij in de studie van den Heer P. zijn philippica tegen den ouderwetschen hanenpas, al werd zij ook gesteund door aanhalingen van duitsche specialiteiten. 't Kwam ons altijd voor dat in vroeger tijd, beter, schooner, werd gemarcheerd dan sedert die hanenpas uit het reglement gebannen werd. Natuurlijk wenschen we hem niet terug als *doel*, maar als *middel*; we meenen dat de oude manier van den pas te onderwijzen een flinker marsch opleverde; onze pogingen om later — bij détail-exercitie na den manoeuvre-tijd — het ouderwetsche „stram marcheeren” er weer in te krijgen, mislukten, om de afdoende reden dat het kader 't niet meer leert en niet meer kan, terwijl men in het reglement geen steun meer vindt. O. i. zou men echter den daaraan te besteden tijd er later weer uithalen en in elk geval een troep vormen die beter marcheerde.

We hopen de denkbeelden in deze brochure neergelegd aan een ernstig, vooral practisch, onderzoek te onderwerpen en ons voordeel te doen met zeer veel wat daarin tot nadenken en overwegen uitlokt.

Moge het vervolg der studie ons nog bereiken voor de oefeningen, die den recruten-tijd zullen opvolgen; we houden ons bij voorbaat overtuigd, dat we ook daarin veel zullen vinden wat der naleving waardig is.

v. B.

Schetsen uit den Atjeh-oorlog, door J. P. SCHOEMAKER, 1ste Luitenant der Infanterie O.-I.-L. 2de herziene druk. 's Hage, VAN STOCKUM & ZOON. 1888. Prijs f 1,25.

Wij noemen het een gelukkig verschijnsel dat van dit werkje reeds binnen weinige maanden een herdruk verscheen. Dit bewijst in ieder geval dat het boekje in veler handen kwam, en wie het in handen krijgt, leest het stellig met de grootste belangstelling uit.

Ons refereerende aan de weinige regelen, waarmede wij den eersten druk aankondigden, hopen wij van harte dat deze schetsen steeds meer bekend zullen worden.

Invloedrijke mannen zullen daaruit wellicht de overtuiging putten dat men niet genoeg kan doen tot waardeering van ons braaf Indisch leger; voor onze jeugdige militairen kan men het beschouwen als een verzameling van voorbeelden ter navolging.

Zou de uitgever niet geneigd zijn, voor korpscholen, cantines enz., den prijs een weinig te reduceeren? We konden dan hopen het boekje nog in de hand van menig soldaat te zien in zijn vrije oogenblikken.

v. B.

op den haren aanblik... v. B. We hopen de dankbetoon in deze brochure... v. B. Wij noemen het een gedenk... v. B. IV. S. 13. D. N. 7.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het instructie-leger. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De hervormingen in het Fransche leger. (*Vervolg.*) Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De hooge militaire graden. (*Vervolg.*) De groot-admiraals. (Sp. M., 15 Juin.)

De herziening der kaderwet en de verhouding der rangen op voet van vrede. Opsomming van verschillende wijzigingen, welke bij een herziening der kaderwet en der wet op de bevordering in ernstige overweging zouden moeten worden genomen. (Sc. M., Mai.)

De organisatie van en de bevelvoering over de troepenkorpsen. Beschouwingen over de noodzakelijkheid der vereeniging van de kleinere administratieve eenheden tot bataljons, regimenten, enz., alsmede over de opheffing der depots. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Mai.)

De strijdkrachten van Rusland. Mededeeling der bestaande organisatie. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

II. Algemeene krijgskunst.

De transportdienst bij de legers. (*Vervolg.*) De correspondentie van NAPOLEON I en van eenige generaals over dit ontwerp. (Sc. M., Mai.)

De ondergang der staten en de verschanste legerplaatsen. (*Slot.*) Na in de vorige artikels de schadelijkheid der manoeuvreervestingen en der versterkte grenslijnen te hebben betoogd, ontwikkelt de Schrijver thans zijn denkbeelden omtrent de strategische eischen, waaraan vestingen moeten voldoen, willen zij werkelijk nuttig zijn. (Sc. M., Mai.)

Het Swipwoud en Bazeilles. Een vergelijkende studie omtrent het eigenlijke karakter van het demonstratieve gevecht. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Denkbeelden over vestingen. Bespreking eener onder dezen titel verschenen brochure van K. H. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Over den aanval op versterkte plaatsen volgens VON SAUER. De aanvalswijze van VON SAUER belooft alleen goede uitkomsten tegenover een zwakken verdediger. (M. W. Ver., Band XXXVI, Heft 6.)

Het transportwezen te water in den rug der legers. (*Met kaarten.*) Eerste gedeelte. Historisch overzicht van het gebruik van het transportwezen te water in de oorlogen van het eerste Fransche keizerrijk en in den Amerikaanschen burgeroorlog. (*Wordt vervolgd.*) (Revue du Génie Militaire, Mars—Avril.)

De versterkingswerken van den St. Gothard-tunnel. Mededeeling van den stand der werkzaamheden volgens het rapport van het eedgenootschappelijk militaire departement. (Allg. M. Z., N°. 35.)

Lord WOLSELEY over de landsverdediging. Redevoering betrekkelijk het Engelsche krijgswezen, op een feestmaal gehouden. (Allg. M. Z., N°. 36.)

Hervormingen in de verplichte schietoefeningen buiten het verblijf onder de wapenen. (Vervolg.) (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Engeland's verdediging ter zee. Lezing van Admiraal COLOMB in "The Royal United Service Institution." (Engineering, N°. 1169.)

III. Generale staf. Terreinleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De officieele Engelsche kaarten. (Vervolg.) Photo-zincographie. Het overbrengen van koper op zink. (Engineering, N°. 1170, 1172.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Studie betrekkelijk de grondbeginzelen voor de toepassing van de waarschijnlijkheidsrekening op artillerie-vraagstukken, door den Generaal PUTZ. Formules betrekkelijk de vermoedelijke afwijkingen bij het zoeken van een punt op een lijn en in een vlak. (Wordt vervolgd.) (Rev. d'A., Juin.)

Over het gebruik van telemeters bij de regeling van het directe vuur met projectielen voorzien van tijdbuizen. Men zet uiteen, in welke gevallen en op welke wijze het gebruik van genoemde instrumenten dienstig kan zijn tot snelle regeling van het vuur. (Rev. d'A., Juin.)

Studie betrekkelijk de regeling van het vuur in vestingen. Schietplanchet ter bepaling van afstand en terreinhoek. Correctiën aan te brengen aan de schootstafel voor de dagelijkse invloeden. Idem aan de aanvangsnelheid in de schootstafel voorkomende. Invloed van den wind op het schot, enz. (Rev. d'A., Juin.)

Mitrailleuses en snelvurende kanonnen. (Slot.) Snelvurende kanonnen van NORDENFELT en HOTCHKISS. Proeven hiermede genomen in Frankrijk, Engeland, Italië en Oostenrijk. Snelvurende kanonnen van KRUPP, ARMSTRONG en GRÜSON. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Overzicht der proeven op artilleristisch gebied in Oostenrijk, in 1887. De proeven, waarvan de uitkomsten worden medegedeeld, hadden betrekking op geweren van klein kaliber, revolvers, veld- en berggeschut, kustgeschut, mitrailleuses en snelvurende kanonnen, buskruit, projectielen met brisante springlading, buizen, enz. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Vergelijking van het weerstandsvermogen van het stalen zware veldkanon met een dergelijken vuurmond van hardbrons, met het oog op den maximalen gasdruk. De berekening geschiedt met behulp van de formules van KAISER. (Archiv, Band XCV, Heft 5 u. 6.)

Een schietproef van de Krupp'sche fabriek tegen een pantserplaat. Mededeeling van de uitkomsten van een proef met een kanon van 21 cM. lang, 35 kal. tegen een compound-plaat van 39½ cM. (Allg. M. Z., N°. 38.)

Torpedowezen. Vervolg van de artikelen van Luit.-Kolonel BUCKNILL. Ontwerpen van versperringen. Uitrusting der sloepen en booten. (Engineering, N°. 1170, 1172.)

Magazijn-geweren. Beschrijving en afbeeldingen van BURTON's magazijn-geweer. (Engineering, N°. 1171.)

Staal voor veldgeschut. Lezing van Majoor CABILLO in »The Iron and Steel Institute» met de daarop gevolgde discussie. (Engineering, N°. 1169.)

Het pneumatisch dynamietkanon van *Zalinsky*. Uitvoerige beschouwingen naar aanleiding van de lezing door den Kapitein HAIG in »The United Service Institution» gehouden. De figuren stellen het kanon, het projectiel, de buis en de veiligheidsinrichtingen voor. (Scientific American, Supplement N°. 645.)

Photographie en reproductie-techniek. Voordracht van VOLKMER, waarin o. a. afbeeldingen van de verdichting der luchtlagen voor een bewegend projectiel voorkomen. (Wochenschrift des Oesterr. Arch. und Ing. Ver., N°. 21.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

Critische opmerkingen over de militaire wetten en voorschriften: (Vervolg.) De regeling der pensioenen. (Sp. M., 1 Juin.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Proeven met infanterie-geweren in Frankrijk. Eenige mededeelingen omtrent de uitkomsten met den kogel-*Robin* uit het geweer van 11 mM. en over den tijd benodigd voor het vullen van het magazijn bij verschillende repeteer-geweren. De kogel-*Robin* heeft een middellijn van 9,4 mM. en is geplaatst in een klosje van geperst papier, dat 11,15 mM. middellijn heeft. (Allg. M. Z., N°. 39.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Over kurassiers. De waarde van deze cavalerie-soort voor de heden-daagsche oorlogvoering. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Over het richtige gebruik van den teugel. Beschouwingen van den oud-Kolonel v. SCHILLING-CANSTATT. (Allg. M. Z., N°. 37.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Over het richten bij het veldgeschut. Richten op een hulprichtpunt. Een hulpmiddel voor het terugvinden der richting van een kanon, wanneer niet van een hulpmikpunt kan worden gebruik gemaakt. (Rev. d'A., Juin.)

Over het inschieten met granaatkartetsen bij veldgeschut. Twee methodes zijn voor het regelen der tempeering in gebruik n. l.: men behoudt de gevonden opzethoogte en wijzigt alleen de tempeering, of wel men bepaalt door wijziging van de opzethoogte, de vereischte correctie voor de tempeering. De voor- en nadeelen van beide methoden worden uiteengezet, waardoor men tot het besluit komt, dat de laatstgenoemde de meeste aanbeveling verdient. (Archiv, Band XCV, Heft 5 u. 6.)

Over de hulpmiddelen bij het richten met veldgeschut. Op de volgende vragen wordt het antwoord gegeven: Verdienen kunstmatige hulpdoelen (richtlatten) of natuurlijke de voorkeur? Moet het geschut, om een kunstmatig hulpdoel te kunnen aanbrengen, met een richtlat uitgerust worden? Op welchen afstand van den vuurmond moet het kunstmatige hulpdoel worden opgesteld? (Archiv, Band XCV, Heft 5 u. 6.)

De oefening der veldartillerie en hare taak in het divisieverband. Bespreking van eenige hoofdpunten, waarop bij de oefeningen der veldartillerie inzonderheid moet worden gelet. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

De bruikbaarheid van den afstandsmeter voor veldbatterijen. Eischen, waaraan de afstandsmeters voor het gebruik te velde moeten voldoen. Vergelijking van eenige bestaande afstandsmeters. (M. W. Ver., Band XXXVI, Heft 6.)

Uittreksel uit het Russische artillerie-tijdschrift. Opmerkingen over het schieten. (Archiv, Band XCV, Heft 5 u. 6.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Werktuig tot het meten van electricische weerstanden met het oog op het verifieeren van geleidingsvermogen van bliksem-afleiders. (*Met schetsen.*) Deze toestel heeft verschillende voordeelen boven de algemeen gebruikelijke. Het gebruik en de eigenschappen van den toestel worden behandeld. (Rev. d'A., Juin.)

Proeven op het gebied van het mijnwezen. (*Slot.*) De proeven, waarvan de uitkomsten worden medegedeeld, hadden ten doel, na te gaan, in hoeverre de regels voor het vernielen van bruggen, door vorige proeven verkregen, als algemeen geldig kunnen worden beschouwd. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

De kazernes der Europeesche troepen in Engelsch-Indië. (*Met schetsen.*) Overzicht van de inrichting volgens 3 typen: de kazernes met drie verdiepingen (1830), die met één verdieping (1855—1860) en de steenen barakken (1873). (Rev. du Génie Milit., Mars—Avril.)

De dienst der genie in Tonkin. (*Vervolg.*) (*Met platen.*) Overzicht van de operatiën tegen Sontay (Juni 1883—Februari 1884) en van de verrichtingen der genie daarbij. (*Wordt vervolgd.*) (Revue du Génie Milit., Mars—Avril.)

De luchtscheepvaart. Denkbeelden en onderzoekingen van den Generaal MEUSNIER (1783—1789). (Rev. du Génie Milit., Mars—Avril.)

Bouw van de Maasvestingen in België. Voorwaarden van aanbesteding voor de te bouwen forten bij Namen en bij Luik. Overzicht van de technische voorschriften, de te verwerken hoeveelheden en de kosten. (Revue du Génie Milit., Mars—Avril.)

Mededeelingen omtrent nieuwe uitvindingen op het gebied der photographie en der graphische kunst. De nieuwste uitkomsten der moment-photographie. Photographische opnemingen uit luchtballons, alsmede van voortgeschoten projectielen. De photo-gravure, de vervaardiging van typographische clichés en de houtsneedruk in kleuren. (M. W. Ver., Band XXXVI, Heft 6.)

De vervoerbare *Mikro*-telefoon voor militaire doeleinden. (*Met schets.*) Beschrijving van den toestel, ingevoerd bij het Duitsche rijkspost-ambt. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Optische seinen. Gebruik van magnesiumlicht voor optische seinen. (Dingler's Polytechn. Journal, Band CCLXVIII, Heft 7.)

Onderzoek van bliksem-afleiders. Beschrijving van de hiervoor benodigde toestellen. (Electrotechn. Zeitschrift, Heft 10.)

Schietkatoengranaten en versterkingen. Uitvoerig artikel vertaald uit het *Schweizerische Zeitschrift für Art. und Genie* van December 1887. (Engineering, N°. 1172.)

Nieuwe ontploffingsmiddelen. Belliet. (Génie Civil, Deel XIII, N°. 6.)

Het gebruik van ijzer bij taludbekleedingen. Bespreking van de voorstellen van CAMBRELIN en van SCHUMANN. (Génie Civil, Deel XIII, N°. 6.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

Geschiedkundige mededeelingen. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Juin.)

De Fransche expeditiën in Tonkin. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

Tyrus, Mykenai en Troje, de oudste gedenkteekenen der vestingbouwkunst uit den heldentijd. (Archiv, Band XCV, Heft 5 u. 6.)

Herinneringen uit den veldtocht in Tonkin. (Vervolg.) Krijgshistorische studie. (Sc. M., Mai.)

Geschiedenis der nieuwe regimenten. (Vervolg.) Korte historische mededeelingen betreffende de vroegere regimenten, die dezelfde nummers hebben gedragen als de bij de wet van 25 Juli 1887 in Frankrijk nieuw opgerichte. (Sc. M., Mai.)

Het Fransche leger in het jaar 1813. (Vervolg.) Een bijdrage tot de geschiedenis der bevrijdingsoorlogen. (Jahr. A. u. M., Juni.)

LEHWALDT en APRAXIN in Oost-Pruisen. (Slot.) Bijdrage tot de geschiedenis der verdediging van Oost-Pruisen in 1757. (Jahr. A. u. M., Juni.)

De belegering van St. Sebastiaan. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 35—38.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Het reglement op de exercitiën der infanterie van 1884 wordt alweder herzien. Hoewel het wenschelijk is, dat men met zijn tijd medegaat, ware het toch beter, dat men bij het samenstellen van reglementen wat minder haastig te werk ging, opdat er iets meer duurzaam tot stand kwam. Van het nieuwe reglement dat voorloopig alleen in proef komt, zijn de twee eerste titels, grondslag van het onderricht en soldatenschool, verschenen; deze bevatten te zamen niet minder dan 225 bladzijden. — Men dringt aan op het bezit van een militairen spoorweg, aangelegd en geëxploiteerd door de spoorwegtroepen, zooals in Duitschland; hetgeen men thans in dat opzicht in Frankrijk doet, is slechts half werk. — De nieuwe regeling van den oppersten raad van oorlog voldoet niemand als de divisie-generaals, die, door hun leeftijd in de termen vallende voor pensioen, langs dezen weg gelegenheid hebben, hun traktement te behouden. (Sp. M., 1 Juin.)

Veertiendaagsche kroniek. De jongste herhalingsoefeningen van het territoriale leger hebben opnieuw getuigenis afgelegd van den ijver en de toewijding van dit gedeelte der krijgsmacht. Jammer dat de manschappen tijdens die oefeningen slecht gekleed en gehuisvest worden. — De behandeling der legerwet in de Senaat. — De zittingen van den oppersten raad van oorlog. — Men komt op tegen het denkbeeld om de storting bij het sluiten van een huwelijk door een officier, te verhoogen, en bestrijdt in het algemeen de storting. — Wegens geldgebrek kan de voorgenomen manoeuvre met twee partijen tegenover elkander, niet doorgaan. (Sp. M., 15 Juin.)

Verscheidenheden. Duitschland: Grootte manoeuvres in 1888. Dynamiet dat ongevoelig is voor de werking van water. — Engeland: Het springen van een Longridge-kanon van 6 duim. — Italië: Troepenverzamelingen en groote manoeuvres in 1888. (Rev. d'A., Juin.)

De schilders van militaire onderwerpen in den salon van 1888. (Sp. M., 1 Juin.)

Verscheidenheden. Acoustiek bedrog — Aluminium. — De lichtsterkte van booglampen. — Stootenderwijze ontlading van electriciteit in lichtbogen. — Artesische putten in Parijs en in Londen. — Het droogmaken van de Zuiderzee. — Overbrengen van oorlogsberichten. — Een nieuwe glassoort. — Slooping van de vestingwerken van Danzig. — Uittreksel uit het rapport over de Russische artillerie-schiet school in 1887. — Scharnierende schijven bij de Russische artillerie-schiet school om het sprongsgewijze vooruitgaan van een vijandelijke tirailleurlinie of het plotseling te voorschijn komen van vijandelijke artillerie voor te stellen. — De Transcaspische baan. — Invoering van het *Maxim*-kanon van 10,4 mM. bij de Italiaansche marine. — Voorgenomen reorganisatie der artillerie in Portugal. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Verscheidenheden. Schietproeven van KRUPP met kanonnen van 24 en van 28 cM. tegen pantserplaten en met snelvurende kanonnen van 4 en van 6 cM. Vervoer van een locomotief, met behulp van een geïmproviseerde ponton. Prijsvraag, uitgeschreven in Pruisen, voor een ontwerp van een verplaatsbare barak. Heiblok, zoowel tot handhei als tot trekhei te bezigen. (Rev. du Génie Milit., Mars—Avril.)

Verscheidenheid. Het nieuwe jaarboek betrekkelijk het Fransche leger voor 1888. (Allg. M. Z., N°. 38.)

De inwijding van het standbeeld van MARIA THERESIA in Weenen. (Allg. M. Z., N°. 39.)

Verscheidenheid. De middel-Aziatische spoorweg. (Allg. M. Z., N°. 39.)

XVIII. Onderwerpen van verschillende aard.

Verscheidene kroniek. Het regiment op de exercitie der infanterie van 1884 wordt nader bekeken. Hoewel het wenschelijk is, dat men niet zijn tijd misgeeft, want het toch beter, dat men bij het samenstellen van regimenten wat minder haastig te werk ging, opdat er iets meer duurzaam tot stand kwam. Van het nieuwe regiment dat voortloopt alleen in groot aantal, zijn de twee eerste bataljons, grondslag van het eedverbond en soldatenstand, verspreid; deze bataljons te kunnen niet minder dan 325 bataljons. — Men dringt aan op het bezit van een militair spoorweg, namelijk op grondslagen door de spoorwegen in Duitsland; hetgeen men thans in dat opzicht in Frankrijk doet, is slechts half werk. — De nieuwe regeling van den operatie raad van oorlog voldoet niemand als de divisie-generaal, die door hun leeftijd in de jaren vallende voor pensioen, langs dezen weg gelegenheid hebben, hun traitement te behouden. (Sp. M., 1 Jun.)

Verscheidene kroniek. De jongste bestuursveranderingen van het territoriaal leger hebben opnieuw getuigenis afgelegd van den gijver en de toewijding van dit gedeelte der krijgsmacht. Jammer dat de manschappen tijdens die oefeningen slechts eelsood en geschutstest worden. — De behandeling der legerwet in de Senaat. — De sittings van den operatie raad van oorlog. — Men komt op tegen het denkbeeld om de storting bij het sluiten van een huwelijk door een officier te verhoozen, en bestrijdt in het algemeen de storting. — Weenig veldgerek kan de voorgenomen manoeuvre met twee partijen samenoverkhandelen, niet hooren. (Sp. M., 15 Jun.)

Verscheidene kroniek. Duitsland: Grote manoeuvre in 1888. Dynamiet dat ongewoonlijk is voor de werking van water. — Eenduid: Het springen van een gewichtskanon van 6 duim. — Italia: Overname van de groote manoeuvre in 1888. (Rev. d'A., Jun.)

De schieders van militaire onderwerpen in den salon van 1888. (Sp. M., 1 Jun.)